

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών

Πτυχιακή εργασία με θέμα:

*«Τουρκο – Αμερικανικές Σχέσεις. Ανάλυση και σύγκριση
δεκαετιών 1950 – 1960 και 2005 – 2015»*

Όνοματεπώνυμο: Μαρκέλλα Στεφανία Φιδανάκη

A.M.: 15 70 2011 00063

Πατρώνυμο: Θεόδωρος

Μέλη Επιτροπής Εποπτείας:

Κος Αντώνης Δεριζιώτης

Κος Κωνσταντίνος Γρίβας

Αθήνα Αύγουστος 2017

Πτυχιακή εργασία με θέμα:

*«Τουρκο – Αμερικανικές Σχέσεις. Ανάλυση και σύγκριση
δεκαετιών 1950 – 1960 και 2005 – 2015»*

Όνοματεπώνυμο: Μαρκέλλα Στεφανία Φιδανάκη

A.M.: 15 70 2011 00063

Πατρώνυμο: Θεόδωρος

Μέλη Επιτροπής Εποπτείας:

Κος Αντώνης Δεριζιώτης

Κος Κωνσταντίνος Γρίβας

Εισαγωγή

Η πτυχιακή αυτή εργασία αποτελεί την κορύφωση των σπουδών μου στο Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών της Σχολής Πολιτικών και Οικονομικών Επιστημών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Σκοπός της πτυχιακής μου εργασίας είναι να επιχειρήσω μια σύγκριση των αμερικανοτουρκικών σχέσεων κατά τις δεκαετίες 1950 – 1960 και 2005 – 2015, μέσα από την ανάλυση γεγονότων και καταστάσεων που σημάδεψαν αυτήν την ιδιόμορφη σχέση.

Με την βοήθεια και την καθοδήγηση των επιβλεπόντων καθηγητών αλλά και της σχετικής βιβλιογραφίας, όχι μόνο κατέγραψα σχετικές πληροφορίες ώστε να βγάλω ορισμένα συμπεράσματα, αλλά εμπλούτισα και τις γνώσεις μου πάνω στο θέμα αυτό, μαθαίνοντας αρκετές λεπτομέρειες που στιγμάτισαν την σχέση της Τουρκίας με τις ΗΠΑ. Όπως θα δούμε παρακάτω, πρόκειται για μια σχέση που απασχόλησε και απασχολεί σε μεγάλο βαθμό τόσο τα ΜΜΕ όσο και την κοινή γνώμη, αφού ιδίως στις μέρες μας οι εξελίξεις διαδέχονται την μια μετά την άλλη και οι διεθνείς σχέσεις πλέον χαρακτηρίζονται από συμφέρον και αστάθεια σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι στο παρελθόν. Η Τουρκία και οι ΗΠΑ είναι δυο χώρες με διαφορετική θέση στο διεθνοπολιτικό σύστημα και διαφορετικές προκλήσεις και συμφέροντα που όμως συνδέονται και αποκτούν μια σχέση εξάρτησης η μια με την άλλη.

Η εργασία είναι δομημένη σε πέντε κεφάλαια τα οποία στο τέλος διαδέχονται τα συμπεράσματα. Στο πρώτο κεφάλαιο κάνω αναφορά στην κατάσταση που επικρατούσε στην εσωτερική πολιτική σκηνή της Τουρκίας, εστιάζοντας κυρίως στην μετάβασή της προς τον πολυκομματισμό και στην συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση των τουρκο – αμερικανικών σχέσεων στη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 δίνοντας έμφαση στην πρόσδεση της Τουρκίας στην Δύση. Εν συνεχεία, το τρίτο κεφάλαιο έχει να παρουσιάσει τα κυριότερα γεγονότα που μεσολάβησαν από το τέλος της δεκαετίας του 1950 έως και την αρχή του 21^{ου} αιώνα, κατά τον οποίο παρατηρούνται και οι μεγαλύτερες αλλαγές των τουρκο – αμερικανικών σχέσεων.

Μεγάλο ενδιαφέρον επικρατεί και στο τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο όπου καταγράφονται λεπτομέρειες σχετικά με το εσωτερικό πολιτικό κλίμα της Τουρκίας την περίοδο 2005 – 2015 και την διαμόρφωση των τουρκο – αμερικανικών σχέσεων αντίστοιχα. Τέλος, με γνώμονα όλες τις πληροφορίες που έχουν παρατεθεί και κάνοντας μια ανασκόπηση, κατέγραψα τα συμπεράσματά μου μέσα από τις εξελίξεις που σημάδεψαν τις τουρκο – αμερικανικές σχέσεις.

Οι διαφορές που θα βγουν στην επιφάνεια είναι αρκετές και έντονες με αποτέλεσμα να συγκεντρώνουν και μεγαλύτερο ενδιαφέρον, καθώς αναφερόμαστε στην σχέση δυο κρατών η μια πολύ ισχυρή οικονομικά και η άλλη πολύ ισχυρή γεωπολιτικά, με καίρια θέση στις διεθνείς εξελίξεις και ισχυρό στρατό. Παρά το γεγονός ότι η Τουρκία με τις ΗΠΑ δεν βρίσκονται κοντά γεωγραφικά, η σχέση αυτή της εξάρτησης που θα αναφερθούμε στην συνέχεια είναι ιδιαίτερα εμφανής. Θα συνειδητοποιήσουμε την σημασία της ύπαρξης επιπλέον συμμάχων των δυο κρατών καθώς η επιρροή τους όπως θα φανεί παρακάτω είναι έντονη και σε θετικό αλλά κυρίως σε αρνητικό επίπεδο.

Η εκπόνηση αυτής της πτυχιακής εργασίας, στηρίχθηκε κυρίως σε επιστημονικά βιβλία και άρθρα τα οποία άντλησα τόσο μέσα από βιβλιοθήκες όσο και από το διαδίκτυο.

Πρόλογος

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, πέραν των γεγονότων που διαμόρφωσαν τις τουρκο – αμερικανικές σχέσεις των συγκεκριμένων περιόδων, θα αναφέρουμε και την εσωτερική κατάσταση στην Τουρκία στη διάρκεια αυτών των περιόδων. Έτσι θα έχουμε μια πιο ξεκάθαρη εικόνα για το πως η Τουρκία διαχειριζόταν τόσο τα εσωτερικά της προβλήματα όσο και την εξωτερική πολιτική της, καθώς δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οποιαδήποτε ζητήματα προκύπτουν σε μια σχέση, και στην προκειμένη περίπτωση διμερή, τις περισσότερες φορές πηγάζουν μέσα από εσωτερικές διαμάχες και ταραχές. Για αυτό, το γεγονός της μετάβασης του τουρκικού πολιτικού συστήματος στον πολυκομματισμό, συνέπεσε με την σύσφιξη σχέσεων Τουρκίας και ΗΠΑ. Όμως πριν από όλα αυτά η σχέση τους έχει σημείο εκκίνησης τις 7 Μαΐου 1830, όπου και υπογράφηκε το πρώτο μεταξύ τους Σύμφωνο, το οποίο βέβαια αφορούσε σε εμπορική συνεργασία με την ονομασία «Οθωμανική – Αμερικανική Συνθήκη Εμπορίου και Πλοήγησης». Αυτό το Σύμφωνο, παρέμεινε ως το κύριο έγγραφο των διμερών σχέσεων τους για σχεδόν 90 χρόνια και μέχρι το 1917 δεν έχασε καθόλου την σημασία του αφού το εμπόριο ήταν κι ο κύριος τομέας συνεργασίας τους.¹

Αυτό όμως χρονολογείται όπως είπαμε αρκετές δεκαετίες πίσω πολύ πριν την εγκαθίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας. Η Τουρκία πλέον έχοντας περάσει από διάφορα στάδια βρίσκεται στην μετάβαση προς τον εκδημοκρατισμό και τον πολυκομματισμό όπου παράλληλα η σχέση της με τις ΗΠΑ γινόταν ολοένα και στενότερη. Τότε οι ΗΠΑ έψαχναν να βρουν έναν ισχυρό σύμμαχο προκειμένου να καλυφθούν έτσι πολλά οικονομικά, στρατιωτικά και ζητήματα ασφαλείας. Η εγκαθίδρυση οικονομικών και στρατιωτικών δεσμών ανάμεσα στα δυο κράτη μέσω του «Δόγματος Truman» και του «Σχεδίου Marshal», άνοιξαν δρόμο για να πάρει αυτή η συμμαχία την τελική της μορφή και μέσω ενός επίσημου συμφώνου η

---

¹ Mustafa Aydın & Çağrı Erhan, “Turkish – American Relations: Past, Present and Future”, London: Routledge (σ. 5).

Τουρκία να γίνει αποδεκτή ως μέλος του NATO.² Το NATO βοήθησε πολύ την Τουρκία οικονομικά στρατιωτικά και σε θέματα ασφαλείας. Όμως όπως θα δούμε και στο κυρίως μέρος αυτής της εργασίας, η τότε κυβέρνηση της Τουρκίας με αρχηγό τον Adnan Menderes έχοντας κάνει κάποιους λάθος χειρισμούς και μην έχοντας διαχειριστεί ορθώς διάφορες καταστάσεις, έφερε τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις σε αρκετά δύσκολο σημείο.

Από το τέλος της δεκαετίας του 1950 μέχρι και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, οι σχέσεις της Τουρκίας και των ΗΠΑ παρουσίασαν πολλά σκαμπανεβάσματα για τα οποία ευθυνόταν ενίοτε η υπεροψία των ΗΠΑ και ενίοτε η αλαζονεία της Τουρκίας. Υψίστης σημασίας ήταν η κρίση των πυραύλων στην Κούβα και οι εξελίξεις γύρω από το Κυπριακό, ο Πόλεμος του Κόλπου καθώς μαζί με τα πραξικοπήματα που έλαβαν χώρα στην Τουρκία, απασχόλησαν έντονα την διεθνή πολιτική επικαιρότητα και γεωπολιτική ισορροπία. Ιδίως το Κυπριακό Ζήτημα, συζητήθηκε για αρκετά χρόνια και θίγεται ακόμη και στις μέρες μας καθώς σε αυτό πέραν από την Τουρκία και την Ελλάδα, εμπλέκονται η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ΟΗΕ και το NATO. Οι συγκρούσεις στην Κύπρο ήταν η πηγή για μια από τις σκληρότερες διαμάχες μεταξύ μελών του NATO στην ιστορία της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας κυρίως γιατί θίχτηκαν θεμελιώδεις αρχές όπως αυτή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες και της ανθρώπινης ασφάλειας.³

Στην συνέχεια της εργασίας παρουσιάζονται τα γεγονότα γύρω από τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις τα οποία εξελίσσονται κατά την περίοδο 2005 – 2015. Η μη συμμετοχή της Τουρκίας στο πλευρό των αμερικανικών στρατευμάτων που εισέβαλαν στο Ιράκ, μας προϊδεάζει για το κλίμα που επρόκειτο να ακολουθήσει και μας δίνει μια πρώτη γεύση της πολιτικής που ακολουθεί η Τουρκία, με την ανανεωμένη πλέον κυβέρνησή της αποτελούμενη από το ΑΚΡ. Η ανάδειξη όμως του Obama σαν Πρόεδρος των ΗΠΑ αποτελεί μια ευκαιρία για σύσφιξη των σχέσεων και αντιμετώπιση πολλών προβλημάτων. Η προσπάθεια για αναθέρμανση των σχέσεων

---

² Şuhnaz Yılmaz (2012), Turkey's quest for NATO membership: the institutionalization of the Turkish – American alliance, στο Southeast European and Black Sea Studies, Vol. 12, No 4, DOI: 10.1080/14683857.2012.741844, (σ. 488).

³ Philip Terrence Hopmann (2009), Constituting a reunified Cyprus: a view from the USA, στο Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 11, No 4, DOI: 10.1080/19448950903382048, (σ. 413).

γίνεται σε μια εποχή που η Τουρκία υφίσταται εγχώριες μεταμορφώσεις και προκλήσεις στην εξωτερική πολιτική της.⁴

Εμφανής είναι ο νέος χαρακτήρας της πολιτικής της Τουρκίας, ο οποίος ακολουθεί τον δρόμο του συντηρητισμού και του Ισλάμ με αποτέλεσμα αυτό να γίνεται εμφανές κάθε μέρα σε πολλά επίπεδα. Το ΑΚΡ γνωρίζει μεγάλη επιτυχία, κάτι που όμως θα φανεί στην συνέχεια αν τελικά είχε θετικό ή αρνητικό αποτέλεσμα, ιδίως πάνω σε θέματα εξωτερικής πολιτικής όπως το Κουρδικό Ζήτημα, η συνεργασία με το ΝΑΤΟ και η στάση προς το Ισραήλ, τον ισχυρό σύμμαχο των ΗΠΑ.

Το πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου του 2016, απασχόλησε σε μεγάλο βαθμό την διεθνή κοινότητα και υπήρξε ένα ακόμη σημείο αναφοράς τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις. Η Τουρκία διαθέτει μια σειρά από πλεονεκτήματα τα οποία τα καθιστούν ισχυρό μεν δύσκολο σύμμαχο δε. Τα συμφέροντα των τελευταίων δεκαετιών τόσο της Τουρκίας όσο και των ΗΠΑ διαφέρουν αλλά αποτέλεσαν τον κύριο λόγο της συνεργασίας τους ήδη από την δεκαετία του 1950 μέχρι σήμερα.

---

⁴ Boyer P. Spencer & Brian Katulis, “The Neglected Alliance”, Center for American Progress 8 Δεκεμβρίου 2008, <https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2008/12/08/5296/the-neglected-alliance/>, (Πρόσβαση: 1 Ιουλίου 2017).

Κεφάλαιο 1^ο

Εσωτερική κατάσταση στην Τουρκία 1950-1960

1.1 το πρώτο βήμα προς την Δημοκρατία

Την δεκαετία του 1950 στην Τουρκία βρίσκεται αντιμέτωπη με πολλά γεγονότα που συνέβησαν τόσο στην εσωτερική πολιτική σκηνή με βασικούς πυρήνες αυτών το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στις 18 Ιουλίου του 1945 και την αρχή του Ψυχρού Πολέμου, όσο και στην εξωτερική πολιτική σκηνή. Το πολιτικό σύστημα, η οικονομία της Τουρκίας αλλά και οι σχέσεις αυτής με άλλα κράτη έχουν υποστεί σημαντικές αλλαγές με βασικότερη αυτών την μετάβαση της Τουρκίας προς την Δημοκρατία και την Δυτικοποίηση του πολιτικού σκηνικού της.

Η γέννηση του πολυκομματικού συστήματος στην Τουρκία στα πλαίσια των ελεύθερων εκλογών, σημειώθηκε κατά την περίοδο 1946-1950, μια αρκετά κρίσιμη περίοδο για την Τουρκία αλλά και τον ίδιο τον τουρκικό λαό.⁵ Μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η κυβέρνηση του İsmet İnönü με το CHP Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (Cumhuriyet Halk Partisi - Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα) είχε αρχίσει να γίνεται μισητή από τις κοινωνικές ομάδες και είχε να αντιμετωπίσει μια μάζα καταπονημένων και δυσαρεστημένων μισθωτών⁶ οι οποίοι δεν είχαν γνωρίσει έως τότε καμία βελτίωση στη επίπεδο ζωής τους. Ο Μονοκομματισμός εξάλλου δεν οδήγησε στην εφαρμογή δημοκρατικών πολιτικών αλλά αντιθέτως στην υιοθέτηση αυταρχικών πολιτικών.⁷

Βασικό χαρακτηριστικό της κεντρικής διοίκησης ήταν ότι προτεραιότητά της αποτελούσε ο αποτελεσματικός έλεγχος της κατάστασης της υπαίθρου με αποτέλεσμα όμως, η αντιπάθεια του λαού προς αυτήν να γίνεται όλο και πιο εμφανής.

---

⁵ Sabri Sayarı & Esmer Yılmaz (2002), *Politics, Parties and Elections in Turkey*, Colorado: Lynne Rienner Publishers (σ. 10).

⁶ Bernard Lewis (2002) *Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας - Τόμος II: Όψεις αλλαγής*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση (σ. 275).

⁷ Akalın Güneri, "The Turkish Economic Development Since 1923: The economic Recovery and the Age of Etatism", στο Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/8c50b4adc5a3475_ek.pdf?dergi=Turkish%20Public%20Administration%20Annual, (σ. 94).

Επιπλέον η πολιτική της εκκοσμίκευσης που είχε εφαρμόσει η κυβέρνηση επιδείνωσε την κατάσταση ακόμη περισσότερο, αφού κλώνιζε τον πιο σημαντικό ιδεολογικό δεσμό ανάμεσα στο κράτος και τους πολίτες.⁸ Η στάση αυτή του λαού προς την κυβέρνηση δεν ήταν κάτι το πρωτόγνωρο βέβαια, αλλά δεν παύει να είναι σημαντικό το γεγονός ότι η υποστήριξη του τουρκικού λαού προς τον İhönü κάθε μέρα μειωνόταν. Βασικά μειονεκτήματα της κυβέρνησης İhönü ήταν ο έλεγχος των τιμών, η συχνή επιβολή προστίμων, ο ειδικός φόρος κεφαλαίου (Varlık vergisi 1942), η υποβολή νομοσχεδίου στην Εθνοσυνέλευση για αναδιανομή της γης⁹ αλλά και το γεγονός ότι κυρίαρχοι στην πολιτική και οικονομική ζωή της Τουρκίας ήταν οι γραφειοκράτες και οι στρατιωτικοί.¹⁰ Όμως στην προκειμένη περίπτωση, πρέπει να αναφερθεί ότι πέραν των παραπάνω, ο İhönü την περίοδο 1945-1946 επέτρεψε την δημιουργία αντιπολίτευσης, κάτι που αποτέλεσε μια από τις μεγαλύτερες αλλαγές στην πολιτική ιστορία της χώρας.¹¹

Όλα αυτά δυσαρέστησαν τον τουρκικό λαό ακόμα περισσότερο και ιδιαίτερα το «Νομοσχέδιο περί αναδιανομής της γης» που προτάθηκε στην Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση. Παρά τις σκληρές και ατέλειωτες συζητήσεις που ακολούθησαν, το νομοσχέδιο πέρασε ομόφωνα στην Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση, κάτι το οποίο άνοιξε δρόμο για σφοδρή κριτική και επίθεση προς την Κυβέρνηση του İhönü από τον πληθυσμό που ασχολούταν με εκτάσεις γης. Ο πρώτος που διαμαρτυρήθηκε για αυτό ήταν ο βουλευτής του CHP Adnan Menderes ο οποίος μαζί με άλλους τρεις βουλευτές, τον Celal Bayar, τον Fuat Köprülü και τον Refik Koraltan υπέβαλαν υπόμνημα στην κοινοβουλευτική ομάδα ζητώντας να εφαρμοστεί πλήρως το Τουρκικό Σύνταγμα και να εγκαθιδρυθεί Δημοκρατία.¹² Το υπόμνημα αυτό έμεινε στην τουρκική πολιτική ιστορία γνωστό ως το «Υπόμνημα των Τεσσάρων» (Dörtlü Takrir) και θεωρήθηκε από τους παραπάνω ότι περιόριζε το καθεστώς, τα συνταγματικά δικαιώματα αλλά και τις ελευθερίες του τουρκικού λαού.¹³ Ακόμη,

---

⁸ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 276).

⁹ Bernard Lewis (2002) *Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας - Τόμος II: Όψεις αλλαγής*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση (σ.σ. 275).

¹⁰ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 276)

¹¹ William Hale (2011), “The Turkish Republic and it’s Army”, στο *Turkish Studies*, Vol. 12, No. 2, DOI: 10.1080/14683849.2011.572628, (σ. 197).

¹² Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 280)

¹³ Jamil Hasanli (2011), *Stalin and the Turkish Crisis of the Cold War 1945 – 1953*, Plymouth: Lexington Books (σ. 222).

αποτελεί σημείο καμπής στην πολιτική ιστορία της χώρας και αποτέλεσε το πρώτο βήμα της Τουρκίας προς μια νέα πολιτική συνείδηση.¹⁴

Ο δρόμος προς την κατάργηση του μονοκομματισμού άνοιξε με την δημιουργία του αντιπολιτευτικού κόμματος Κόμμα Εθνικής Συνείδησης (MKP - Milli Kalkinma Partisi) από τον Nuri Demirağ, έναν πολύ γνωστό βιομήχανο της Κωνσταντινούπολης ο οποίος πήρε επίσημη άδεια για το κόμμα του στις 5 Σεπτεμβρίου.¹⁵ Στις 7 Ιανουαρίου του 1946, η Τουρκία με την δημιουργία του Δημοκρατικού Κόμματος (DP – Demokratik Parti) πήρε μια γεύση από Δημοκρατία και λίγο διάστημα μόλις από την ίδρυσή του άρχισε να επικεντρώνεται στην βελτίωση του πολιτικού συστήματος και έτσι κατάφερε να διεξαχθούν εκλογές αντί τον Σεπτέμβριο του 1946, τον Μάιο.¹⁶ Ο λαός, έβλεπε το DP ως μια ασφαλή επιλογή για την βελτίωση της πολιτικής κατάστασης και την ανατροπή του ήδη υπάρχοντος αυταρχικού καθεστώτος. Το πολιτικό του πρόγραμμα διέφερε εμφανώς από του κυβερνώντος κόμματος καθώς ο βασικός σκοπός τους ήταν η Δημοκρατία. Είχαν υιοθετήσει τα «6 βέλη του κεμαλισμού» καθώς ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την σύστασή του, όμως τόνισαν ότι θα τα χρησιμοποιούσαν ανάλογα την δεδομένη πολιτική κατάσταση.¹⁷

Το DP εξελέγη στις εκλογές του Ιουλίου του 1946 κερδίζοντας 62 έδρες από τις 465, με πρώτο κόμμα να έχει εκλεγεί το CHP, το οποίο όφειλε την νίκη του σε εκλογική απάτη και καλπονοθεία. Μέχρι τις εκλογές της 14^{ης} Μαΐου του 1950 το DP βρισκόταν σε μια διαρκή πολιτική κόντρα με το CHP. Ιδιαίτερα από το τέλος του 1946 και έπειτα αλληλοκατηγορούνταν ότι υποστήριζαν τον κομμουνισμό, το DP κατηγορήθηκε ότι χρηματοδοτούταν κρυφά από την Μόσχα και μια άλλη αιτία συγκρούσεων αποτέλεσε και ο εκλογικός νόμος, ο οποίος κατά το διάστημα εκείνο είχε τροποποιηθεί πολλαπλάκις. Τα πράγματα κατευνάστηκαν ως ένα βαθμό λίγους μήνες

---

¹⁴ Akademik Perspektif, Dörtlü Takrir: Amacı, İçeriği, Neticesi, Στον ιστότοπο: <http://akademikperspektif.com/2012/06/07/dortlu-takrir-amaci-icerigi-neticesi/> , (Πρόσβαση: 23 Οκτωβρίου 2016).

¹⁵ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 280-281)

¹⁶ Güliz Sütçü (2011), “Playing the Game of Democracy Through the Electoral Mechanism: The Democratic Party Experience in Turkey”, στο Turkish Studies, Vol. 12, No. 3, DOI: 10.1080/14683849.2011.604560, (σ. 344).

¹⁷Feroz Ahmad (1993), *The making of modern Turkey*, London and New York: Routledge Publishers (σ. 105).

πριν από τις εκλογές της 14^{ης} Μαΐου.¹⁸ Βέβαια, η αντιπαράθεση των δυο κομμάτων είχε ξεκινήσει από την μέρα ίδρυσής του, καθώς πριν ακόμη κι από τις εκλογές του 1946, το DP αποτέλεσε το κέντρο της προσοχής και την μεγαλύτερη απειλή του CHP.¹⁹

Η περίοδος των εκλογών έφερε στο προσκήνιο ορισμένες αλλαγές κυρίως από την μεριά του CHP, για χάρη πολιτικής διαφήμισης. Πιο συγκεκριμένα ο İbni, με αφορμή κάποια παράπονα πολιτών ότι η πολιτεία παραμελεί τα θρησκευτικά έθιμα, προχώρησε στην εφαρμογή μαθημάτων θρησκευτικών στα σχολεία, η Σχολή Θεολογίας απορροφήθηκε από το Πανεπιστήμιο της Άγκυρας και επίσης ιδρύθηκαν ειδικά θρησκευτικά σχολεία.²⁰

Την περίοδο εκείνη λοιπόν, παρατηρούμε έντονα την εγκαθίδρυση της δημοκρατικοποίησης – δυτικοποίησης του πολιτικού συστήματος, με την δημιουργία αντιπολίτευσης και την ανάπτυξη ενός δικομματικού συστήματος. Το σύστημα αυτό λειτούργησε για πρώτη φορά, με εναλλαγή μάλιστα στην εξουσία από το 1945 έως το 1960, όπου τότε έγινε και η πρώτη παρέμβαση του Στρατεύματος στο πολιτικό σύστημα της Τουρκίας.²¹

---

¹⁸ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 282-285).

¹⁹ “*Turkey: Foreign Policy and Government Guide – Volume 1 Strategic Information and Developments*”, Washington D.C.: International Business Publications USA (σ.78).

²⁰ Metip Heper (1988), *İsmet İnönü: The making of a Turkish Statesman*, Leiden: Brill (σ. 192)

²¹ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης – Αφεντούλης Θ. Λαγγίδης (2013) *Μετακεμαλισμός*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ. 79).

1.2 Τα πρώτα χρόνια της Δημοκρατίας

Στις 14 Μαΐου του 1950 έχουμε τις πρώτες ελεύθερες εκλογές στην πολιτική ιστορία της Τουρκίας από την εποχή του Mustafa Kemal Atatürk. Για αυτό το λόγο και είναι μια χρονιά με μεγάλη σημασία για την Τουρκία, καθώς ο μονοκομματισμός βρισκόταν στο τέλος, με αποτέλεσμα το CHP να πέσει από την εξουσία έπειτα από 27 χρόνια.²² Η μετάβαση από τον κεμαλικό αυταρχισμό σε έναν ανταγωνιστικό πολιτικό βίο στην Τουρκία αποτελεί ίσως μια από τις σπανιότερες περιπτώσεις, κατά τις οποίες η αλλαγή αυτή συνέβη δίχως την παραμικρή τροποποίηση του ήδη υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου. Ακόμη πιο παράδοξο είναι το γεγονός ότι την μετάβαση αυτή την οργάνωσε και διευκόλυνε η ίδια η ηγεσία του προηγούμενου αυταρχικού καθεστώτος.²³

Στην εξουσία πλέον βρισκόταν το κόμμα του Adnan Menderes, το Δημοκρατικό Κόμμα (DP - Demokrat Parti). Η πραγματική σημασία και αξία των εκλογών του Μαΐου του 1950 βρίσκεται στον τρόπο διεξαγωγής τους, δηλαδή μέσω μιας δημοκρατικής διαδικασίας κατά την οποία ο λαός εξέφρασε ελεύθερα την γνώμη του. Το DP κέρδισε πανηγυρικά τον εκλογικό αγώνα κυρίως επειδή ο λαός είχε αγανακτήσει από την διαφθορά και τις γραφειοκρατικές μεθόδους του CHP, το υψηλό κόστος ζωής που είχε επιβάλλει και την αναποτελεσματικότητά του. Το DP έχοντας κερδίσει την πλειοψηφία στις 33 από τις 44 περιφέρειες, καταλαμβάνοντας 408 έδρες με ποσοστό 52,7%, σε αντίθεση με το CHP που κέρδισε μόλις 69 έδρες με ποσοστό 39,4%,²⁴ ένας αριθμός που στην πραγματικότητα δεν ισχύει αφού το CHP από το σύνολο των ψήφων που καταγράφηκαν υπέρ του, μόνο το 40% αποτελούσε τις πραγματικές ψήφους που είχε λάβει.²⁵

---

²² Atatürk Araştırma Merkezi, Dergi – Sayı 48 - B. Kemal YEŞİLBURSA – A General Review of Turkey's Internal affairs During The Demokrat Party Period According to British Documents, 1950-1960, Στον ιστότοπο: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-48/a-general-review-of-turkeys-internal-affairs-during-the-democrat-party-period-according-to-british-documents-1950-60>, Πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2016.

²³ Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ, επιμέλεια Θάνος Βερέμης (1995), *Η Τουρκία Σήμερα – Πολιτεία, Κοινωνία, Εξωτερική Πολιτική, Θρησκεία*, Αθήνα, Εκδόσεις: Παπαζήση, (σ.σ. 43).

²⁴ Hasan Kösebalaban (2011), *Turkish Foreign Policy – Islam, Nationalism and Globalization*, New York: Palgrave Macmillan Publishers (σ. 70).

²⁵ Atatürk Araştırma Merkezi, Dergi – Sayı 48 - B. Kemal YEŞİLBURSA – A General Review of Turkey's Internal affairs During The Demokrat Party Period According to British Documents, 1950-1960, Στον ιστότοπο: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-48/a-general-review-of-turkeys-internal-affairs-during-the-democrat-party-period-according-to-british-documents-1950-60>

Αυτό που ξεχώρισε το DP από το προηγούμενο κυβερνών κόμμα ήταν ότι πλέον απουσίαζαν από τους εκπροσώπους του, άτομα που προέρχονταν από την γραφειοκρατία ή τον στρατό. Πρόεδρος της Δημοκρατίας έγινε ο Celal Bayar και Πρωθυπουργός ο Adnan Menderes. Ως επί το πλείστον όμως, η νίκη των Δημοκρατικών οφείλεται στην έντονη αμερικανική επιρροή των τελευταίων ετών, την καλύτερη οργάνωση και στην κακή σοδιά του 1949, αλλά η μεγαλύτερη αιτία στην οποία οφείλονται τα παραπάνω ποσοστά είναι η μεγάλη αγανάκτηση του λαού προερχόμενη από το CHP.²⁶

Το DP και τα μέλη του δεν είχαν καμία εμπιστοσύνη στον γραφειοκρατικό μηχανισμό και στους στρατιωτικούς, με αποτέλεσμα πλέον να κυριαρχεί το κόμμα επί του γραφειοκρατικού μηχανισμού σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια.²⁷ Βασικές αρχές του κόμματος ήταν οι ελευθερίες στα δικαιώματα του ατόμου, η καταπολέμηση της τυραννίας της γραφειοκρατίας, η οικονομική ελευθερία και ανάπτυξη και η αγροτική μεταρρύθμιση.²⁸ Ακόμη, η πολιτική διακυβέρνησης του Menderes άρχισε να μειώνει την εξάρτηση από την γραφειοκρατία και τους κρατικούς μηχανισμούς ενθαρρύνοντας τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και τις ξένες επενδύσεις κυρίως στον βιομηχανικό τομέα.²⁹ Επίσης, το κόμμα αντιπροσώπευε μια πιο ανεκτική και με σεβασμό στάση απέναντι στην θρησκεία και στον θρησκευτικό τρόπο ζωής, όπως επίσης ήταν και πιο επιεικής στις κουρδικές μειονότητες.³⁰

Η κυβέρνηση των Δημοκρατικών, υποσχέθηκε συνταγματικές μεταρρυθμίσεις και θεσμικές καινοτομίες που απαιτούνται για την εδραίωση της Δημοκρατίας και με την συστηματική υποστήριξη των ΗΠΑ οι υποσχέσεις αυτές ήταν δυνατό να γίνουν

[affairs-during-the-democrat-party-period-according-to-british-documents-1950-60](#) , (Πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2016).

²⁶ Shaw J. Stanford & Kural Shaw Ezel (1977), *History of Ottoman Empire and Modern Turkey – Volume II: Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808 – 1975*, New York: Cambridge University Press (σ. 405).

²⁷ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 291-292)

²⁸ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης – Αφεντούλης Θ. Λαγγίδης (2013) *Μετακεμαλισμός*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ. 83).

²⁹ Country Studies US, Turkey – Turkey after Ataturk, Στον ιστότοπο: <http://countrystudies.us/turkey/15.htm> , (Πρόσβαση: 26 Οκτωβρίου 2016).

³⁰ Daily Sabah, Adnan Menderes and the transition to Democracy, Στον ιστότοπο: <http://www.dailysabah.com/opinion/2014/05/13/adnan-menderes-and-the-transition-to-democracy> , (Πρόσβαση: 27 Οκτωβρίου 2016).

πραγματικότητα.³¹ Όμως αυτές εγκαταλείφθηκαν σύντομα και τότε το DP άρχισε να επικρίνει τις πολιτικές των Ρεπουμπλικάνων κάτι με το οποίο τότε ο Menderes αρχίζει να διευρύνει την πλειοψηφία του. Όμως οι Δημοκρατικοί ανησυχούσαν όλο και περισσότερο για την εξουσία τους φτάνοντας σε σημείο να στερήσουν κάποια προνόμια των Ρεπουμπλικάνων που αποκτήθηκαν κατά την περίοδο 1923-1950³² προκαλώντας δυσαρέσκεια στην αντιπολίτευση.

---

³¹Shaw J. Stanford & Kural Shaw Ezel (1977), *History of Ottoman Empire and Modern Turkey – Volume II: Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808 – 1975*, New York: Cambridge University Press (σ. 408).

³² Kemal H. Karpat (1972), “Political developments in Turkey”, στο *Middle Eastern Studies*, Vol. 8, No. 3, DOI: 10.1080/00263207208700214, (σ. 352).

1.3 Η εσωτερική κατάσταση μετά τις εκλογές του 1954

Οι εκλογές του 1954 μπορεί να ανέδειξαν για δεύτερη φορά νικητή τον Menderes με το DP, όμως παρ' όλα αυτά το αίσθημα του άγχους και της ανασφάλειας τον είχε κατακλείσει πολύ πριν τις εκλογές. Δεν υπήρχε βέβαια λόγος αφού τα ποσοστά των ψήφων υπέρ του αυξήθηκαν κατά 57,5% και συγκέντρωσε το 93% των εδρών κυρίως χάρη στην υποστήριξη που είχε από κυρίως αγροτικό πληθυσμό.³³ Ήταν μια τετραετία που θα αύξανε σε πολύ μεγάλο βαθμό την δύναμη του DP και το κύρος του Menderes, όμως δεν άργησε να βγει στο φως η αδυναμία του κυρίως στον οικονομικό τομέα αφού πολλοί άρχισαν να βλέπουν ότι η πολιτική που ακολουθούσε θα οδηγούσε στη χρεοκοπία.³⁴

Από τις αρχές κιόλας της δεκαετίας του 1950 άρχισε να γίνεται ιδιαίτερα αρεστός λόγω της μεγάλης οικονομικής ανάπτυξης που είχε καταφέρει να επιφέρει στην Τουρκία και αυτό ήταν κάτι που βοήθησε την κυβέρνηση να κρατηθεί στην εξουσία για αρκετό διάστημα παρά τις αντιδράσεις και την κριτική της αντιπολίτευσης. Όμως από την άλλη εκείνο το θετικό κλίμα άρχισε να εξαφανίζεται από το 1955 και έπειτα σιγά σιγά, αφού η οικονομική κρίση άρχισε να γίνεται όλο και πιο εμφανής.³⁵ Πέραν αυτού κιόλας, με την φιλολαϊκή του οικονομική του πολιτική, την φιλόδοξη αγροτική του μεταρρύθμιση, και με τα ψηφοθηρικά φιλοϊσλαμικά του ανοίγματα (επανανομιμοποίηση των ισλαμικών αδελφοτήτων Tarikat) άρχισε, ιδιαίτερα μετά τις εκλογές του 1954, να εκτρέπεται από τον δρόμο του «ορθόδοξου» Ατατουρκισμού.³⁶

Η οικονομική πολιτική γενικότερα δηλαδή, αποτελούσε σημείο πολιτικής αντιπαράθεσης. Το DP έχοντας δεχθεί κριτικές για την μη συγκεκριμένη οικονομική

---

³³Hasan Kösebalaban (2011), *Turkish Foreign Policy – Islam, Nationalization and Globalization*, New York: Palgrave Macmillan Publishers (σ. 70).

³⁴ Atatürk Araştırma Merkezi, Dergi – Sayı 48 - B. Kemal YEŞİLBURSA – A General Review of Turkey's Internal affairs During The Demokrat Party Period According to British Documents, 1950-1960, Στον ιστότοπο: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-48/a-general-review-of-turkeys-internal-affairs-during-the-democrat-party-period-according-to-british-documents-1950-60> , (Πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2016).

³⁵ Omer Eryilmaz, *Turkey in the triangle of the 1950-1960 era , the 1960 military coup, and the 1961 Constitution*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Μάρτιος 2014.

³⁶ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης – Αφεντούλης Θ. Λαγγίδης (2013) *Μετακεμαλισμός*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ. 82).

πολιτική του, αντέδρασε με την επιβολή περιορισμών στον Τύπο και την αντιπολίτευση. Πολλά μέλη του DP υπό την ηγεσία του Fevzi L. Karaosmanoğlu προσπάθησαν να αντιταχθούν στις δικτατορικές τάσεις του Bayar όμως χωρίς αποτέλεσμα. Σύντομα όμως ο Menderes προχώρησε σε διαγραφή ορισμένων μελών του κόμματός του και τα μέλη αυτά λίγο αργότερα, το 1955 ίδρυσαν το Κόμμα Ελευθερίας (HP – Hürriyet Partisi) με αρχηγό τον Karaosmanoğlu, χωρίς όμως να γνωρίσει ιδιαίτερη επιτυχία.³⁷

Ενώ το DP προσπάθησε σκληρά να εφαρμόσει το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμά του αναπτύσσοντας με αυτό τον τρόπο περισσότερο τον ιδιωτικό τομέα, αυτό που κατάφερε ήταν να προκαλέσει πληθωρισμό και ελλείψεις σε βασικά προϊόντα³⁸. Αυτό όπως ήταν αναμενόμενο, κάθε μέρα δυσχερανούσε όλο και περισσότερο σχεδόν όλα τα κοινωνικά στρώματα με αποτέλεσμα το DP να χάνει σταδιακά την υποστήριξή του. Τα προβλήματα που είχαν προκύψει όμως δεν ήταν μόνο αυτά. Παρατηρήθηκε έντονα το φαινόμενο της αστικοποίησης καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950, η δημόσια διοίκηση έγινε άντρο του ρουσφετιού και πολιτικών δοσοληψιών, η γραφειοκρατία διογκώθηκε, το επίπεδο των πολιτικών ηθών έπεσε χαμηλά και οι πολιτικές δομές έγιναν πιο αυταρχικές και καταπιεστικές σε σχέση με πριν³⁹. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα αποτελέσματα των τελευταίων εκλογών στις οποίες εξελέγη το DP (1957), όπου η διαφορά στις ψήφους ανάμεσα στο DP και το CHP δεν παρουσιάζει μεγάλη απόκλιση, ειδικά αν αναλογιστούμε την τεράστια απόκλιση που παρατηρήθηκε τόσο στις εκλογές του 1950 όσο και του 1954. Οι εκλογές αυτές ενθάρρυναν την αντιπολίτευση να συνεχίσει την εκστρατεία αμφισβήτησης και κριτικής⁴⁰ που είχε ξεκινήσει ήδη από την πρώτη μέρα που βρέθηκε το DP στην εξουσία.

Στην μικρή αυτή απόκλιση όσον αφορά τις ψήφους όμως συνέβαλε και η γενικότερη απογοήτευση που επικρατούσε ανάμεσα στα μέλη του κόμματος κυρίως λόγω της στάσης του Menderes, ο οποίος είχε δηλώσει ότι δεν αλλάζει τρόπο

---

³⁷ Kemal H. Karpat (1972), "Political developments in Turkey", στο Middle Eastern Studies, Vol. 8, No. 3, DOI: 10.1080/00263207208700214, (σ. 355).

³⁸ Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ, επιμέλεια Θάνος Βερέμης (1995), *Η Τουρκία Σήμερα – Πολιτεία, Κοινωνία, Εξωτερική Πολιτική, Θρησκεία*, Αθήνα, Εκδόσεις: Παπαζήση, (σ. 46).

³⁹ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης – Αφεντούλης Θ. Λαγγίδης (2013) *Μετακεμαλισμός*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ.σ. 84).

⁴⁰ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ. 312).

διακυβέρνησης με αποτέλεσμα να σημειωθούν αρκετές παραιτήσεις μελών και ιδιαίτερα αστικών στρωμάτων που είχαν υποστεί το σκληρότερο χτύπημα από τη στάση του Πρωθυπουργού.⁴¹

Η θέση του όμως εξασθενούσε ακόμη περισσότερο στα επόμενα χρόνια, ειδικά προς τα τέλη της δεκαετίας, και αυτό οφείλεται σε δυο παράγοντες: την αυξανόμενη οικονομική κρίση και την αποξένωση μέρους της άρχουσας τάξης, κυρίως των διανοουμένων και του στρατού⁴². Για τους λόγους αυτούς, οι παραιτήσεις συνεχίστηκαν μέχρι και τις εκλογές του Οκτωβρίου του 1957, στις οποίες οφείλονταν και τα χαμηλά ποσοστά δημοτικότητας του DP.⁴³

Επιπλέον το πραξικόπημα και η επανάσταση του 1958 στο Ιράκ, στο οποίο ο Menderes παρότρυνε την στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας στο πλευρό της Δύσης,⁴⁴ είχε αρχίσει να δημιουργεί στο DP μια φοβία ανάλογης τύχης, με αποτέλεσμα να οδηγήσει σταδιακά σε δικτατορικές μεθοδεύσεις με σκοπό την αποτροπή μιας τέτοιας εξέλιξης.⁴⁵ Οι μέθοδοι αυτοί ενοχλούσαν εμφανώς σε μεγάλο βαθμό τόσο τον λαό όσο και τα μέλη του DP, όμως ήξεραν κατά βάθος πόσο εξαρτημένο ήταν το DP από τον Menderes ώστε ήταν αδύνατον να επιβιώσει χωρίς την καθοδήγηση του.

---

⁴¹ Atatürk Araştırma Merkezi, Dergi – Sayı 48 - B. Kemal YEŞİLBURSA – A General Review of Turkey's Internal affairs During The Demokrat Party Period According to British Documents, 1950-1960, Στον ιστότοπο: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-48/a-general-review-of-turkeys-internal-affairs-during-the-democrat-party-period-according-to-british-documents-1950-60> , (Πρόσβαση: 31 Οκτωβρίου 2016).

⁴² Zürcher J. Erik (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 294)

⁴³ Atatürk Araştırma Merkezi, Dergi – Sayı 48 - B. Kemal YEŞİLBURSA – A General Review of Turkey's Internal affairs During The Demokrat Party Period According to British Documents, 1950-1960, παράγραφος 44, Στον ιστότοπο: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-48/a-general-review-of-turkeys-internal-affairs-during-the-democrat-party-period-according-to-british-documents-1950-60> , (Πρόσβαση: 31 Οκτωβρίου 2016).

⁴⁴ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 95).

⁴⁵ Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ, επιμέλεια Θάνος Βερέμης (1995), *Η Τουρκία Σήμερα – Πολιτεία, Κοινωνία, Εξωτερική Πολιτική, Θρησκεία*, Αθήνα, Εκδόσεις: Παπαζήση, (σ. 47).

1.4 Τα γεγονότα πριν το πραξικόπημα του 1960

Όπως αναφέραμε και στις προηγούμενες σελίδες, ο Menderes δεν έβλεπε με ιδιαίτερη συμπάθεια τον στρατό και οι εντάσεις ανάμεσα στο κυβερνών κόμμα και την αντιπολίτευση διογκωνόταν συνεχώς. Παρ' ότι όμως το DP δημιουργήθηκε μέσα σε μια περίοδο μετάβασης της χώρας από τον μονοκομματισμό στο πολυκομματικό σύστημα προς τα τέλη της δεκαετίας του 1950, το ίδιο είχε αρχίσει να ακολουθεί μεθόδους και τακτικές ίσως όχι και τόσο δημοκρατικές. Το θέμα της οικονομίας εξακολουθούσε να βρίσκεται στο προσκήνιο για μεγάλο διάστημα και αυτός ήταν και ο βασικός λόγος που δέχτηκε κριτική η κυβέρνηση, στην οποία αντέδρασαν με περιορισμούς όχι μόνο προς την αντιπολίτευση αλλά και προς τον Τύπο.⁴⁶

Η κατάσταση την περίοδο 1958-1960 είχε χειροτερέψει κατά πολύ καθώς είχαν ιδρυθεί αρκετές στρατιωτικές οργανώσεις, χωρίς αυτό να είναι αρκετό όμως ώστε να προκληθεί ένα στρατιωτικό πραξικόπημα⁴⁷. Πέραν αυτών των προβλημάτων, η χώρα είχε να αντιμετωπίσει και σοβαρά οικονομικά προβλήματα καθώς πλέον η Τουρκία λόγω της οικονομικής ύφεσης δεν είχε την δυνατότητα να δανειστεί από άλλες χώρες. Τον Αύγουστο του 1958, η κυβέρνηση προχώρησε στην εφαρμογή ενός προγράμματος σταθεροποίησης, το οποίο περιλάμβανε την αύξηση των τιμών, υποτίμηση του νομίσματος, την εφαρμογή ενός πιστωτικού ορίου από την Κεντρική Τράπεζα και τον περιορισμό των δημοσίων δαπανών.⁴⁸

Την περίοδο αυτήν είχαν αρχίσει να εμφανίζονται και σοβαρότερα προβλήματα όπως αυτά της στέγασης και της ανεργίας, ιδίως στα μεγάλα αστικά κέντρα όπου ο πληθυσμός είχε φτάσει σε σημείο να αυξάνεται περίπου 10% ετησίως. Όπως ήταν αναμενόμενο το DP δεχόταν συνεχώς επιθέσεις από την αντιπολίτευση καλλιεργώντας έτσι ακόμη περισσότερο την ένταση ανάμεσα στα δυο κόμματα. Σαν απάντηση προς αυτό από το DP, ο İñönü δέχτηκε επιθέσεις στη διάρκεια μιας

---

⁴⁶Karpat H. Kemal (1972), "Political developments in Turkey", στο Middle Eastern Studies, Vol. 8, No. 3, DOI: 10.1080/00263207208700214, (σ. 354).

⁴⁷Eryilmaz Omer, *Turkey in the triangle of the 1950-1960 era , the 1960 military coup, and the 1961 Constitution*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Μάρτιος 2014, (σ. 54).

⁴⁸Baya H. Ali, "The development state and economic policy in Turkey", İzmir Ekonomi Üniversitesi, <http://homes.ieu.edu.tr/~ibagdadi/INT230/Ali%20H.%20Bayar%20-%20Economic%20Policy%20in%20Turkey.pdf>, (Πρόσβαση: 15 Ιουνίου 2017).

περιοδείας του στην κοιτίδα του DP στο Αιγαίο, και τον Απρίλιο του 1960, χρησιμοποιήθηκε στρατός για να τον εμποδίσει να πραγματοποιήσει μια συνάντηση στην Καισάρεια.⁴⁹

Στις 18 Απριλίου τα μέλη του DP συνέστησαν μια επιτροπή με ποικίλλες αρμοδιότητες για να διερευνήσει τις δραστηριότητες της αντιπολίτευσης. Υποχρεούταν να καταθέτει τα πορίσματά της εντός τριμήνου και μέσα σε αυτό το διάστημα κάθε πολιτική δραστηριότητα στη Βουλή θα απαγορευόταν. Ο İnönü, διαμαρτυρόμενος για αυτά τα μέτρα ανέφερε ότι δεδομένης της κατάστασης, η επανάσταση πλέον αποτελεί το μοναδικό όπλο του πολίτη για την προάσπιση των δικαιωμάτων του και η πολιτική του DP θα οδηγούσε αναμφισβήτητα σε επανάσταση και ξεσηκωμό του λαού.⁵⁰ Με αφορμή αυτό είχε αρχίσει να πιστεύεται ότι η επόμενη κίνηση του DP θα ήταν να προχωρήσει σε διάλυση του κόμματος της αντιπολίτευσης. Αυτό ήταν ίσως και το τελευταίο μεγάλο χτύπημα προς τη Δημοκρατία με φυσικό επακόλουθο να προκαλέσει αντιδράσεις μια τέτοια πρωτοβουλία και ιδιαίτερα από φοιτητές και καθηγητές Πανεπιστημίων οι οποίοι προχώρησαν σε διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες.

Με αφορμή την ολοένα και αυξανόμενη οικονομική κρίση και διόγκωση του δημοσίου χρέους, τις φοιτητικές διαδηλώσεις, την αντίδραση του λαού και την έκδηλη κρίση του Ατατουρκισμού κηρύχθηκε στρατιωτικός νόμος και στις 27 Μαΐου του 1960 επενέβησαν οι Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις με την υποστήριξη και την έκδηλη ανακούφιση της αντιπολίτευσης.⁵¹ Ο στρατός ανέτρεψε το καθεστώς του DP, συνέλαβαν όλους τους ηγέτες της πρώην κυβέρνησης και τον έλεγχο ανέλαβε η Επιτροπή Εθνικής Ενότητας υπό την Προεδρία του Στρατηγού Cemal Gürsel⁵² ο οποίος διορίστηκε και Αρχηγός του Κράτους, Πρωθυπουργός και Υπουργός Αμύνης.

---

⁴⁹ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 313)

⁵⁰ Kemal H. Karpat (1972), "Political developments in Turkey", στο *Middle Eastern Studies*, Vol. 8, No. 3, DOI: 10.1080/00263207208700214, (σ. 356).

⁵¹ Çagaptay Soner (2017), *The New Sultan – Erdogan and the crisis of Modern Turkey*, London / New York: I.B. Tauris and Co. Ltd (Modern Turkey's First Coup)

⁵² Atatürk Araştırma Merkezi, *Dergi – Sayı 48 - B. Kemal YEŞİLBURSA – A General Review of Turkey's Internal affairs During The Demokrat Party Period According to British Documents, 1950-1960*, Στον ιστότοπο: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-48/a-general-review-of-turkeys-internal-affairs-during-the-demokrat-party-period-according-to-british-documents-1950-60> , (Πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2016).

Η επέμβαση του στρατού τον Μάιο του 1960, φαίνεται ότι προκλήθηκε από τις παρεκκλίσεις από τις αρχές και το πρόγραμμα του Κεμαλισμού του DP στη δεκαετία του 1950 και στην στροφή αυτού προς τον αυταρχισμό, την στάση του προς την εκκοσμίκευση και την αντισυνταγματική πολιτική του.⁵³ Την παρέκκλιση αυτή επικαλούνται οι στρατιωτικοί στην Τουρκία, οσάκις παρεμβαίνουν πραξικοπηματικά στο πολιτικό σύστημα.⁵⁴ Είναι γνωστό ότι το πραξικόπημα υπήρξε αποτέλεσμα πολυετούς σχεδιασμού εκ μέρους των συνωμοτών με σημαντικότερα σημεία για την επιτυχία αυτού την τοποθέτηση στελεχών τους σε νευραλγικές θέσεις που ήταν καίριες για την κατάληψη της εξουσίας και την αναζήτηση ενός ανώτατου αξιωματικού που θα αναλάμβανε την ηγεσία του κινήματός τους ώστε να κερδίσουν τελικά την υποστήριξη και των υπολοίπων μελών των Ενόπλων Δυνάμεων⁵⁵.

Το ίδιο έτος, η Επιτροπή Εθνικής Ενότητας αποφάσισε να επιβάλει στον Menderes και σε άλλους δυο συναδέλφους του θανατική ποινή, ενώ η ποινή του Celal Bayar μειώθηκε λόγω ηλικίας.⁵⁶

Ο Adnan Menderes έχοντας συλληφθεί κατά τη

διάρκεια του πραξικοπήματος του Μαΐου του 1960.⁵⁷

Όλα όμως τα αίτια που οδήγησαν σε αυτήν την κατάληψη διατηρούν ακόμη ανοικτό το διάλογο στην Τουρκία σχετικά με το εάν το στρατιωτικό κίνημα της 27^{ης}

⁵³ Asli Daldal (2004), “The new middle class as a progressive urban coalition: the 1960 coup d’etat in Turkey”, στο *Turkish Studies*, Vol. 5, No. 3, DOI: 10.1080/1468384042000270335, (σ. 75).

⁵⁴ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης – Αφεντούλης Θ. Λαγγίδης (2013) *Μετακεμαλισμός*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ. 85).

⁵⁵ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 315)

⁵⁶ George S. Harris (2011), “Military Coups and Turkish Democracy 1960 – 1980”, στο *Turkish Studies*, Vol. 12, No. 2, DOI: 10.1080/14683849.2011.573181, (σ. 204).

⁵⁷ “Turkey marks 1960 military coup d’etat”, *Daily Sabah* 27 Μαΐου 2014, <https://www.dailysabah.com/turkey/2014/05/28/turkey-marks-1960-military-coup-detat>, (Πρόσβαση: 2 Ιουλίου 2017).

Μαΐου του 1960 ήταν όχι πραξικόπημα αλλά μάλλον αντι-πραξικόπημα εναντίον αυτού που είχε ήδη τελέσει η κυβέρνηση του DP⁵⁸.

Έτσι τελείωσε η εποχή του DP, η οποία είχε αρχίσει πολύ αισιόδοξα πριν από μια δεκαετία. Η κυβέρνηση, η οποία κατέκτησε την εξουσία λόγω της αυταρχικότητας των Ρεπουμπλικάνων, πλέον έχασε την ικανότητα του «να μπορεί να κυβερνά» και η προσπάθεια για καταστολή της αντιπολίτευσης οδήγησαν τον στρατό να παρεμβαίνει στην τουρκική πολιτική για πρώτη φορά μετά την περίοδο των Νεοτούρκων.⁵⁹

---

⁵⁸ Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ, επιμέλεια Θάνος Βερέμης (1995), *Η Τουρκία Σήμερα – Πολιτεία, Κοινωνία, Εξωτερική Πολιτική, Θρησκεία*, Αθήνα, Εκδόσεις: Παπαζήση, (σ. 48).

⁵⁹ Shaw J. Stanford & Kural Shaw Ezel (1977), *History of Ottoman Empire and Modern Turkey – Volume II: Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808 – 1975*, New York: Cambridge University Press (σ. 414).

Κεφάλαιο 2^ο

Σχέσεις Τουρκίας – ΗΠΑ κατά τη δεκαετία του 1950.

2.1 Οι σημαντικότερες εξελίξεις λίγο πριν την αρχή της δεκαετίας.

Όπως αναφέραμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, δυο μόλις χρόνια μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, σημειώνεται η αρχή Του Ψυχρού Πολέμου (1947) και την μετάβαση από τον μονοκομματισμό στον πολυκομματισμό, γεγονότα τα οποία συνέβαλλαν στην αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας και ειδικότερα στη σχέση αυτής με τις ΗΠΑ. Την περίοδο λίγο πριν το 1950, δηλαδή μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1940, ξεκινάει αργά αλλά σταθερά η συνεργασία των δυο χωρών σε οικονομικό, στρατιωτικό, πολιτικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο ασφαλείας.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος είχε τελειώσει, έχοντας αφήσει αμέτρητες καταστροφές στο πέρασμά του. Από αυτόν αναδείχθηκαν νικήτριες δυνάμεις οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ ενώ οι υπόλοιπες χώρες ούσες μικρότερες και οικονομικά και στρατιωτικά ασθενέστερες βρίσκονταν σε αναζήτηση ισχυρών συμμάχων. Μια από αυτές ήταν και η Τουρκία η οποία ήταν αντιμέτωπη με την ΕΣΣΔ κυρίως λόγω της γεωγραφικής της θέσης. Παρά το γεγονός ότι η Τουρκία είχε κρατήσει ουδέτερη στάση κατά την διάρκεια του Πολέμου, ήταν αρκετά δύσκολο να συνεχίσει να κρατάει την ίδια στάση σε ένα νέο σύστημα διπολικής δομής⁶⁰. Έπρεπε να βρει μια συμμαχία (κυρίως από την Δύση) ώστε διασφαλίσει την ακεραιότητά της, να ενδυναμώσει τον στρατό της και παράλληλα να συσφίξει τις σχέσεις της με την Δύση⁶¹.

Με την ΕΣΣΔ ενώ οι σχέσεις υπήρξαν καλές το διάστημα της δεκαετίας του 1920 και 1930, αργότερα άρχισαν να δηλητηριάζονται κυρίως λόγω του Συμφώνου Μολότοφ – Ρίμπεντροπ και αργότερα από την ουδέτερη στάση που κράτησε η Τουρκία στον Β'

---

⁶⁰ Ali Güngör Işıklar, *An Analysis of Turkish American Relations: Improvement or Deterioration*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2008.

⁶¹ Nasuh Uslu (2003), *The Turkish American Relationship Between 1947-2003 – The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers (σ. 13).

Παγκόσμιο Πόλεμο⁶². Οι πιέσεις όμως που χαρακτήριζαν την πολιτική της ΕΣΣΔ προς την Τουρκία την περίοδο 1945-1947 είχαν σαν αποτέλεσμα την πρόσδεση της Τουρκίας στο αμυντικό σύστημα της Δύσης, την έντονη εχθρότητα προς τη Σοβιετική Ένωση και την οριστική απομάκρυνση από την κεμαλική πολιτική ουδετερότητας του μεσοπολέμου⁶³.

Στις 19 Μαρτίου του 1945 ο Μολότωφ ανακοίνωσε στην Άγκυρα την επιθυμία της Μόσχας να ακυρώσει την ισχύ του Συμφώνου Φιλίας που ένωνε τα δύο κράτη, αφήνοντας στο παρελθόν τις δύο δεκαετίες συνεργασίας μεταξύ τους⁶⁴. Τρεις μήνες αργότερα, ο Μολότωφ ανέφερε στον Τούρκο Πρόξενο στην Μόσχα, Selim Sarper, ότι προκειμένου να ανανεωθεί το Σύμφωνο και να τεθεί σε ισχύ, πρέπει να γίνει διαπραγμάτευση μεταξύ ΕΣΣΔ και Τουρκίας για ένα νέο Σύμφωνο που θα αφορά στα Στενά των Δαρδανελίων. Αυτό προέβλεπε την ελεύθερη διέλευση των Σοβιετικών πολεμικών πλοίων μέσω των Στενών και την απαγόρευση διέλευσης πολεμικών πλοίων κρατών που δεν ανήκουν στην Μαύρη Θάλασσα με την δημιουργία Σοβιετικών πολεμικών βάσεων στα Στενά και την επιστροφή στην ΕΣΣΔ των επαρχιών Kars και Ardıhan που είχαν επιστραφεί στην Τουρκία το 1821 μέσω μιας διεύρυνσης συνόρων σε εκείνη την περιοχή.⁶⁵

Η απάντηση του Τούρκου Πρόξενου στη Μόσχα ήταν ότι η Τουρκία δεν προτίθεται καν να μπει σε διαδικασία σκέψης για την εγκατάσταση βάσεων στα Στενά όπως και για την αναθεώρηση της Συνθήκης του 1921 (σχετικά με τις επαρχίες Καρς και Αρδαχάν), και οποιαδήποτε αναθεώρηση ή αλλαγή της Συνθήκης του Μοντρέ (Montreux Convention Regarding the Regime of the Straits) θα θεωρούνταν ζήτημα για διεθνή διαπραγμάτευση⁶⁶. Έτσι λοιπόν η Άγκυρα ξεκαθάρισε πως δεν επρόκειτο

---

⁶² Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 279-280)

⁶³ Βαγγέλης Κουφουδάκης –Χαράλαμπος Τσαρδανίδης – Κωνσταντίνος Β. Σωτηρέλης (1989) *Η Πολιτική των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο – Πολιτικές και Στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών (σ. 68).

⁶⁴ Michael M. Carver, “A correct and progressive road”: *U.S. – Turkish relations , 1945-1964*, διπλωματική εργασία, Graduate College of Bowling Green State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy, Μάιος 2011.(σ. 43).

⁶⁵ Howard A. Patten (2008), “The Genesis of Turkish Views on Partition and Conciliation”, στο *Israel Affairs*, Vol. 12, No. 3, DOI: 10.1080/13537120802127788, (σ. 541).

⁶⁶ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Routledge Publisher (σ. 80).

να συζητούσε ξανά με την Σοβιετική Κυβέρνηση οποιοδήποτε θέμα σχετικά με τα στενά.⁶⁷

Όμως έγιναν πολλές διαπραγματεύσεις για αυτό, σε πολλά συνέδρια στα οποία πήρε μέρος και η Βρετανία και οι ΗΠΑ. Την Μόσχα γενικά το θέμα αυτό την απασχολούσε σε αρκετά μεγάλο βαθμό, αφού βασική πηγή της επιμονής της σε αυτό το θέμα ήταν το γεγονός ότι ήθελε να αποφευχθεί με κάθε τρόπο η αμερικανική ή βρετανική κυριαρχία στην Μεσόγειο και την Μέση Ανατολή. Στα περισσότερα συνέδρια όμως που έγιναν και συζητήθηκε το θέμα αυτό, δεν κατέληγαν πουθενά.

Όσον αφορά τους Τούρκους όμως, βασικό μέλημά τους αποτελούσε το να βρεθεί ένας ισχυρός σύμμαχος μέσα από τον οποίο και οι ίδιοι θα αποκτούσαν πολλά πλεονεκτήματα, και θα μπορούσε να τους φανεί πολύ χρήσιμος εάν υπήρχε ανάγκη να τερματίσουν τις σχέσεις τους με την Μόσχα. Πέραν αυτών όμως, η Τουρκία επιθυμούσε να γίνει μέλος του NATO και επειδή ήθελε να εκσυγχρονίσει τον στρατό της και να διασφαλιστεί η οικονομική βοήθεια από τις ΗΠΑ⁶⁸. Η οικονομική βοήθεια που επιζητούσε η Τουρκία αποτελούσε για αυτήν ζήτημα μείζονος σημασίας διότι έτσι, πέραν των παραπάνω, θα μπορούσε να αναπτύξει την οικονομία της, να θέσει ένα πρόγραμμα αναπτυξιακής πολιτικής, να δημιουργήσει το δικό της αμυντικό σύστημα προκειμένου να αντιμετωπίζει εξωτερικούς κινδύνους, και έτσι να έχει ευκολότερη πρόσβαση σε οπλικά συστήματα⁶⁹.

Η Ελλάδα εκείνη τη εποχή από την άλλη, βρισκόμενη σε δύσκολη θέση τόσο πολιτικά λόγω του εμφυλίου, όσο και οικονομικά, έχρηζε βοήθειας κάτι που είχε αναλάβει προ πολλού η Βρετανία κυρίως για να μπορεί να συντηρεί τη βρετανική κυριαρχία εκεί. Το ίδιο ίσχυε και στην περίπτωση της Τουρκίας. Όμως το τεράστιο ποσό που χρειαζόταν η Ελλάδα από την μια και η Τουρκία από την άλλη για την στήριξή τους θα έφερνε την Βρετανία στο κατώφλι μια οικονομικής κρίσης. Η Βρετανία από την πλευρά της ήταν θετική στο να προσφέρει βοήθεια και στις δυο

---

⁶⁷ Jamil Hasanli (2011), *Stalin and the Turkish Crisis of the Cold War, 1945 – 1953*, Plymouth: Lexington Books (σ. 241).

⁶⁸ Βαγγέλης Κουφουδάκης –Χαράλαμπος Τσαρδανίδης – Κωνσταντίνος Β. Σωτηρέλης (1989) *Η Πολιτική των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο – Πολιτικές και Στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών (σ. 151).

⁶⁹ Nasuh Uslu (2003), *The Turkish – American Relationship Between 1947 and 2003, The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers, Inc. (σ. 15).

χώρες προκειμένου να αποφευχθεί η σοβιετική εισβολή στη Μέση Ανατολή⁷⁰. Εάν η ΕΣΣΔ έκανε μια ανάλογη πρόταση πριν από τις ΗΠΑ στην Τουρκία, το πιθανότερο είναι να αναλάμβαναν εξ' ολοκλήρου και τον έλεγχο της Τουρκίας, κάτι το οποίο η Ουάσινγκτον έπρεπε να προλάβει.⁷¹

Τα αιτήματα της Βρετανίας έτυχαν συμπάθειας στην Ουάσινγκτον και οι ΗΠΑ δέχτηκαν να εξετάσουν την δυνατότητα παροχής βοήθειας στην Τουρκία και στην Ελλάδα⁷². Αυτό κυρίως προκύπτει από το γεγονός ότι από τις αρχές της μετακεμαλικής περιόδου, οι ΗΠΑ έβλεπαν με ανησυχία την αδυναμία της Βρετανίας στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, ιδίως σε μια περίοδο αναρχίας στην Ελλάδα λόγω του εμφυλίου και μεγάλων σοβιετικών πιέσεων και απαιτήσεων προς την Τουρκία και το Ιράν.⁷³

Όμως η μετέπειτα αποχώρηση των σοβιετικών στρατευμάτων από το Ιράν οδήγησαν σε μια σχετική εξομάλυνση της πίεσης που ένιωθε η Άγκυρα. Οι τουρκική κυβέρνηση νιώθοντας ότι ξεπέρασε μια σημαντική απειλή σε θέμα ασφαλείας, ενέτεινε τις προσπάθειες της για στρατιωτική και οικονομική βοήθεια από τις ΗΠΑ.⁷⁴ Έτσι στις 12 Μαρτίου του 1947, ο πρόεδρος Truman διακήρυξε το περίφημο «Δόγμα Truman». Σύμφωνα με αυτό, οι ΗΠΑ θα συνέβαλαν στην υπεράσπιση «ελευθέρων εθνών» που η ύπαρξή τους απειλούταν είτε από εξωτερικές πιέσεις είτε από στρατιωτικές μειονότητες στο εσωτερικό τους⁷⁵. Το «Δόγμα Truman» κυρίως, προέκυψε όπως προαναφέραμε από την ανάγκη για στρατιωτική και οικονομική βοήθεια προς την Τουρκία και την Ελλάδα.

---

⁷⁰ Εκάβη Αθανασοπούλου (1999) *Τουρκία – Αναζήτηση Ασφαλείας – Αμερικανο-βρετανικά συμφέροντα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση (σ. 107)

⁷¹ Jonathan Knight (1977), “America’s international guarantees for the straits: prelude to the Truman doctrine”, στο *Middle Eastern Studies*, Vol. 12, No. 2, DOI: 10.1080/00263207708700348, (σ. 249).

⁷² Εκάβη Αθανασοπούλου (1999) *Τουρκία – Αναζήτηση Ασφαλείας – Αμερικανο-βρετανικά συμφέροντα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση (σ. 107).

⁷³ Βαγγέλης Κουφουδάκης –Χαράλαμπος Τσαρδανίδης – Κωνσταντίνος Β. Σωτηρέλης (1989) *Η Πολιτική των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο – Πολιτικές και Στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών (σ. 68).

⁷⁴ Şuhnaz Yılmaz (2012), “Turkey’s quest for NATO membership: the institutionalization of the Turkish – American alliance”, στο *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 12, No. 4, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14683857.2012.741844>, (σ. 484).

⁷⁵ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 279-280).

Ο Truman και οι σύμβουλοί του είχαν αρχίσει πλέον να συνειδητοποιούν πόσο σημαντική ήταν η σταθερότητα και η ασφάλεια στην Τουρκία και την Ελλάδα, για αυτό και στις 22 Μαΐου του 1947, ο Truman υπέγραψε για την χορήγηση βοήθειας προς αυτές⁷⁶. Η βοήθεια που υπέγραψε ήταν συνολικού ύψους 400 εκατομμυρίων δολαρίων και για την Τουρκία και για την Ελλάδα συνολικά (300 εκατομμύρια δολάρια για την Ελλάδα και 100 εκατομμύρια για την Τουρκία) και θα διαρκούσε έως τον Ιούνιο του 1948⁷⁷. Ο λόγος για τον οποίο οι ΗΠΑ προέβησαν σε αυτήν τη βοήθεια ήταν περισσότερο γιατί ήθελαν να ενισχύσουν τον αμερικανικό επεκτατισμό παρά να εμποδίσουν την Σοβιετική εισβολή προς την Μεσόγειο και την Μέση Ανατολή και η Τουρκία για αυτούς είχε τεράστια στρατηγική σημασία. Το επίκεντρο του αμερικανικού επεκτατισμού και της τακτικής αυτής που ακολουθούσαν οι ΗΠΑ είχε ως απώτερο στόχο τα 15 δισεκατομμύρια επιβεβαιωμένων αποθεμάτων πετρελαίου της Μέσης Ανατολής, από τα οποία το 24% ελεγχόταν από τις ΗΠΑ.⁷⁸

Το «Δόγμα Truman» της 12^{ης} Μαρτίου του 1947, ήταν η πρώτη πρακτική εφαρμογή της πολιτικής της περίκλεισης που είχε προτείνει ο George Kennan στις εκτιμήσεις του για τους στόχους, τον κίνδυνο της Σοβιετικής πολιτικής και τον τρόπο αντιμετώπισής της, στα τηλεγραφήματα από την πρεσβεία της Μόσχας (1944-46), και το διάσημο άρθρο που έγραψε με το ψευδώνυμο «X» στο περιοδικό *Foreign Affairs*.⁷⁹ Η Τουρκία όμως, να μεν θα επωφελούνταν από την βοήθεια αυτή και θα μπορούσε να παρουσιαστεί ως μια ισχυρή χώρα, όμως το Κογκρέσο επέβαλλε και περιορισμούς στη χρήση της αμερικανικής βοήθειας. Ο Πρόεδρος δηλαδή, είχε το δικαίωμα να τερματίσει το πρόγραμμα αν η τουρκική κυβέρνηση δεν κατάφερνε να είναι συνεπής ως προς τον τρόπο χρήσης της βοήθειας, κάτι που φάνηκε περίπου 20 χρόνια μετά στην περίπτωση του Κυπριακού Ζητήματος.⁸⁰

---

⁷⁶ Ali Güngör Işıklar, *An Analysis of Turkish American Relations: Improvement or Deterioration*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2008.

⁷⁷ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 83)

⁷⁸ Εκάβη Αθανασοπούλου (1999) *Τουρκία – Αναζήτηση Ασφαλείας – Αμερικανο-βρετανικά συμφέροντα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση (σ. 118).

⁷⁹ Βαγγέλης Κουφουδάκης –Χαράλαμπος Τσαρδανίδης – Κωνσταντίνος Β. Σωτηρέλης (1989) *Η Πολιτική των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο – Πολιτικές και Στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών (σ. 67).

⁸⁰ Şuhnaz Yılmaz (2012), “Turkey’s quest for NATO membership: the institutionalization of the Turkish – American alliance”, στο *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 12, No. 4, DOI: 10.1080/14683857.2012.741844, (σ. 486).

Η Τουρκία θα ενισχυόταν όχι μόνο οικονομικά αλλά και με βέλτιστες στρατιωτικές τεχνικές και επιπλέον στρατιωτικές υπηρεσίες και όλη αυτή η βοήθεια αποτέλεσε την έναρξη των τουρκο - αμερικανικών σχέσεων μέσα από τις οποίες πλέον η Τουρκία δεν θα αισθανόταν πλέον απομονωμένη.⁸¹ Επίσης θα λάμβανε και μεγάλο στρατιωτικό εξοπλισμό, γερμανικής τεχνολογίας και πέραν αυτών χρειαζόταν και επιπλέον βοήθεια και εξοπλισμό για την αποκατάσταση των λιμανιών, των σιδηροδρομικών δικτύων, των εθνικών οδών της και διαφόρων εγκαταστάσεων επικοινωνίας.⁸²

Στην διάρκεια του 1948, η Τουρκία έλαβε μια επιπλέον βοήθεια από τις ΗΠΑ η οποία ονομάστηκε «Σχέδιο Marshal» και προέβλεπε την μεγάλης κλίμακας οικονομική βοήθεια προς τις ευρωπαϊκές χώρες προκειμένου να ανοικοδομήσουν τις οικονομίες τους.⁸³ Παράλληλα με αυτό, η Τουρκία έγινε μέλος του Οργανισμού για Ευρωπαϊκή και Οικονομική Συνεργασία (Organisation for European Economic Co-operation)⁸⁴ και το ποσό που έλαβε από το «Σχέδιο Marshal» μέσω του Προγράμματος Ευρωπαϊκής Ανάκαμψης μεταξύ 1948-1952 ήταν ύψους 184,5 εκατομμυρίων δολαρίων⁸⁵, ενώ σαν επιπλέον στρατιωτική βοήθεια από τις ΗΠΑ έλαβε και άλλα 200 εκατομμύρια δολάρια.⁸⁶ Το οικονομικό θέμα για την Τουρκία ιδίως εκείνη την περίοδο είχε μεγάλη σημασία, καθώς η μετάβαση του τουρκικού πολιτικού συστήματος από τον μονοκομματισμό στον πολυκομματισμό, έφερνε στο προσκήνιο την ανάγκη για οικονομική πρόοδο καθώς θεωρήθηκε ότι ήταν το κλειδί για την πολιτική επιτυχία, για αυτό και οι Τούρκοι ηγέτες ήταν ιδιαίτερα πρόθυμοι να λάβουν αμερικανική βοήθεια.⁸⁷

---

⁸¹ Ali Güngör Işıklar, *An Analysis of Turkish American Relations: Improvement or Deterioration*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2008. (σ. 18-19)

⁸² George McGhee, *The Us-Turkish-NATO Middle East Connection – How the Truman Doctrine and Turkey's NATO Entry Contained the Soviets*, Palgrave Macmillan: London (σ. 25)

⁸³ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ. 278)

⁸⁴ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 83)

⁸⁵ International Journal of Economics and Financial Issues, *The effects of the Marshall Plan to the Development of the Agricultural Sector in Turkey, the 1948-1953 Period [online article]*, Στον ιστότοπο: « <http://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/765/pdf>», Πρόσβαση: 6/11/2016.

⁸⁶ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 83)

⁸⁷ Şuhnaz Yılmaz (2012), “Turkey’s quest for NATO membership: the institutionalization of the Turkish – American alliance”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 12, No. 4, DOI: 10.1080/14683857.2012.741844, (σ. 488).

Τόσο το «Δόγμα Truman» όσο και το «Σχέδιο Marshal», είχαν αυξήσει την επιθυμία της Τουρκίας είτε για την υπογραφή ενός Συμφώνου που θα αφορούσε στην ασφάλεια της για την δημιουργία μιας στρατιωτικής συμμαχίας που θα αποτελούταν από ισχυρά κράτη, για αυτό και το 1949 με την ίδρυση του NATO η Τουρκία έδειξε ιδιαίτερη επιθυμία για την ένταξή της σε αυτό.⁸⁸ Το NATO είναι μια πολιτική – στρατιωτική συμμαχία με βασικό σκοπό αυτής την διαφύλαξη της ασφάλειας και της ελευθερίας των κρατών – μελών της σε πολιτικό αλλά και στρατιωτικό επίπεδο.⁸⁹ Η Τουρκία έκανε την πρώτη της αίτηση τον Μάιο του 1950 για την ένταξή της στη Βορειοατλαντική Συμμαχία, η οποία όμως απορρίφθηκε.⁹⁰

Τον Ιούνιο του 1950 ξεσπά ο Πολέμος της Κορέας, στον οποίο πήραν μέρος και οι ΗΠΑ συμμετέχοντας στο πλευρό της Νότιας Κορέας εναντίον της Βόρειας Κορέας η οποία είχε και την βοήθεια της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας.⁹¹

Με αυτά τα γεγονότα ξεκινάει να εκτυλίσσονται οι εξελίξεις στις τουρκο - αμερικανικές σχέσεις κατά την δεκαετία του 1950. Με την πρώτη αίτηση της Τουρκίας για την ένταξή της στο NATO και το ξέσπασμα του Πολέμου της Κορέας, το 1950 με την συμμετοχή των ΗΠΑ σε αυτό ως μέλος του συνασπισμού του ΟΗΕ, ανοίγεται ένας δρόμος για μια βαθιά σχέση μεταξύ των δυο κρατών η οποία εξελίσσεται στη συνέχεια τόσο αρνητικά όσο και θετικά. Φυσικά δεν ξεχνάμε ότι η στροφή προς την Δύση της Τουρκίας συμπίπτει με την στροφή προς τον πολυκομματισμό.

---

⁸⁸ Amy L. Sletten, *Reluctant Partnership: An analysis of the Turkish Parliament's Decision on March 1, 2003*, διπλωματική εργασία, The Graduate School of International Relations of Middle East Technical University, Άγκυρα: Δεκέμβριος 2007, (σ. 11).

⁸⁹ NATO, Organization – What is NATO – Basic Points [online], Στον ιστότοπο: «<http://www.nato.int/nato-welcome/index.html>», Τελευταία επίσκεψη: 7/11/2016.

⁹⁰ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 85)

⁹¹ “Korean War Facts”, CNN Library 10 Ιουνίου 2017, <http://edition.cnn.com/2013/06/28/world/asia/korean-war-fast-facts/index.html>, (Πρόσβαση: 19 Ιουνίου 2017).

2.2 Τουρκο-Αμερικανικές εξελίξεις από την αρχή της δεκαετίας έως την ένταξη της Τουρκίας στο NATO.

Όταν ο Adnan Menderes δημιούργησε την κυβέρνησή του το 1950, τα θεμέλια της νέας εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας είχαν ήδη τεθεί και οι δεσμοί της Τουρκίας με την Σοβιετική Ένωση είχαν ήδη κοπεί από την άρνηση της Τουρκίας για ανανέωση του Συμφώνου Φιλίας (1925)⁹². Οι ΗΠΑ, για ένα μεγάλο διάστημα παρότρυναν την Τουρκία να αφήσει πίσω το μονοκομματικό σύστημα και να εγκαθιδρύσει ένα πολυκομματικό, και μόλις ο σκοπός αυτός επετεύχθη, οι ΗΠΑ ένωσαν ευχαρίστηση βλέποντας ότι πλέον θα κυριαρχούσε μια λειτουργική δημοκρατία. Οι προθέσεις των Αμερικανών αξιωματούχων ήταν να διατηρήσουν «στενές και φιλικές σχέσεις» με την Τουρκία και να συνεχίσουν να την στηρίζουν.⁹³

Η δεκαετία αυτή, η οποία χαρακτηρίζεται και ως δεκαετία των Δημοκρατικών, υπήρξε περίοδος εντατικής ενσωμάτωσης της Τουρκίας στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα, όχι μόνο στο οικονομικό πεδίο, αλλά και στα πεδία εξωτερικής πολιτικής και άμυνας.⁹⁴ Αφετηρία αυτών ήταν η πρώτη αίτηση της Τουρκίας για την ένταξή της στο NATO τον Μάιο του 1950, η οποία όπως είπαμε, παρά την επιθυμία της Τουρκίας να ενταχθεί, απορρίφθηκε. Όμως οι Τούρκοι έβλεπαν ότι για να εκδυτικιστεί η χώρα, η θέση τους θα έπρεπε να είναι στο πλευρό των μεγάλων δυνάμεων της Δύσης. Ο «εκδυτικισμός» (δηλαδή η συνεργασία και συμμαχία με την Δύση κατά την σκέψη των Τούρκων) ήταν μια φιλοσοφία που είχε αναπτυχθεί κατά την διάρκεια της διακυβέρνησης και του CHP και του DP έχοντας ενταχθεί πλήρως και στο κομμάτι της εσωτερικής διακυβέρνησης και της εξωτερικής πολιτικής.⁹⁵

---

⁹² Feroz Ahmad (1977), *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*, London: C. Hurst & Company (σ. 389).

⁹³ Şahnaz Yılmaz (2012), “Turkey’s quest for NATO membership: the institutionalization of the Turkish – American alliance”, στο *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 12, No. 4, DOI: 10.1080/14683857.2012.741844, (σ. 489).

⁹⁴ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ. 306).

⁹⁵ Kemal H. Karpat and Contributors (1975), *Turkey’s Foreign Policy 1950-1974*, Leiden: E.J. Brill Publisher (σ. 25).

Σημαντικό γεγονός στην αρχή αυτής της δεκαετίας είναι ο Πόλεμος της Κορέας που ξέσπασε το 1950. Οι ΗΠΑ είχαν ήδη ταχθεί με το μέρος της Νότιας Κορέας σημειώνοντας άνοδο στα έξοδα τους κατά 50 δισεκατομμύρια δολάρια, όσον αφορά τον προϋπολογισμό για στρατιωτικό εξοπλισμό αλλά και δυναμικό. Στις 27 Ιουνίου του ίδιου έτους, τα Ηνωμένα Έθνη πρότειναν ως λύση την παροχή βοήθειας από άλλα κράτη - μέλη προς την Νότια Κορέα προκειμένου να επανέλθει η ειρήνη και η ασφάλεια στην περιοχή. Η Άγκυρα μετά από ενημέρωση του Fuad Köprülü προς τον Γενικό Γραμματέα ότι η κυβέρνησή του είναι έτοιμη να αναλάβει τα καθήκοντά της ως κράτος μέλος του ΟΗΕ, δήλωσε αμέσως την συμμετοχή της στο Πόλεμο στο πλευρό των Ηνωμένων Πολιτειών, του ΟΗΕ και φυσικά της Νότιας Κορέας⁹⁶.

Στις 18 Ιουλίου λοιπόν η απόφαση αυτή της Τουρκίας να στείλει στρατεύματα στον Πόλεμο πέρασε από ένα άτυπο συμβούλιο στην Υαλονα, όπου συναντήθηκαν ο Πρόεδρος Celal Bayar, ο Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων και οι Διοικητές του Στρατού Ξηράς, του Ναυτικού και της Αεροπορίας. Εκεί ήταν όπου πάρθηκε και η τελική απόφαση για να στείλουν στρατεύματα στην Κορέα⁹⁷.

Λίγο μόνο διάστημα μετά την έναρξη του Πολέμου της Κορέας, ο αρχηγός του DP Adnan Menderes ανακοίνωσε την τελική απόφασή του να στείλει μια δύναμη 5.090 ανδρών ως επιπλέον βοήθεια στις δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών, και χαρακτηριστικά ανέφερε: «Αν σήμερα μείνουμε αδρανείς σε αυτή την βαρβαρότητα εναντίον της Νότιας Κορέας, ποιος θα μας σώσει εάν αύριο μας επιτεθεί ο πανίσχυρος εχθρός μας⁹⁸;». Τόσο ο ίδιος ο Menderes, όσο και η κυβέρνησή του γενικώς, πίστευαν πως δείχνοντας τέτοια αφοσίωση προς τον ΟΗΕ και την τουρκο - αμερικανική συνεργασία, θα εξυπηρετούσε με τον καλύτερο τρόπο τα δικά της συμφέροντα και θα πετύχαινε αυτό που προσπαθούσε⁹⁹. Η συμβολή αυτή της Τουρκίας όμως στον Πόλεμο της Κορέας προκάλεσε αντιδράσεις από τον İpönü και τα μέλη του CHP καθότι πίστευαν ότι αφενός ήταν απόφαση που δεν πάρθηκε

---

⁹⁶ Feroz Ahmad (1977), *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*, London: C. Hurst & Company (σ.σ. 390 - 391).

⁹⁷ Οπ. π. (σ. 391).

⁹⁸ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ.σ. 85)

⁹⁹ Εκάβη Αθανασοπούλου (1999) *Τουρκία – Αναζήτηση Ασφαλείας – Αμερικανο-βρετανικά συμφέροντα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση (σ. 289).

επίσημα στον Κοινοβούλιο αλλά μέσω ενός άτυπου συμβουλίου και αφετέρου ότι το να στείλει η Τουρκία στρατιωτική βοήθεια ήταν πλήρης ανευθυνότητα¹⁰⁰.

Η συμμετοχή της Τουρκίας στον Πόλεμο της Κορέας ήταν πολύ σημαντική τόσο για την εξέλιξη του Πολέμου όσο και για την άποψη που είχαν αρχίσει να σχηματίζουν οι ΗΠΑ εκείνη την περίοδο για την Τουρκία. Ο Πόλεμος της Κορέας αποτέλεσε μια ευκαιρία για τους Τούρκους να αναλάβουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο με απώτερο στόχο φυσικά να ενταχθεί σε αυτήν τη Δυτική Συμμαχία καθώς αυτό θα αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα της στην νεότερη ιστορία της εξωτερικής πολιτικής της. Η Τουρκία, όσον αφορά την ένταξή της στο NATO, δεν είναι βέβαιο ότι προσπαθούσε να πείσει τον εαυτό της ότι χρειαζόταν μια ισχυρή συμμαχία με δυτικά κράτη αλλά μάλλον προσπαθούσε να πειστεί η ίδια ότι τα δυτικά αυτά κράτη χρειάζονταν την βοήθεια της Τουρκίας.¹⁰¹ Το μόνο σίγουρο είναι ότι πάντα πίστευε πως μόνο ούσα μέλος μιας τέτοιας συμμαχίας θα μπορεί να αντιμετωπίσει επιτυχώς σημαντικές απειλές.

Ως αποτέλεσμα της συμμετοχής της στον Πόλεμο της Κορέας στις 19 Σεπτεμβρίου του 1950, η Τουρκία έλαβε πρόσκληση από την Ουάσινγκτον, για την συμμετοχή της στον στρατηγικό σχεδιασμό του NATO, θεωρώντας την πια ως την άμυνα της Μεσογείου. Η Τουρκία δέχθηκε την πρόσκληση και σιγά σιγά είχε αρχίσει να γίνεται αντιληπτή η σημασία της γεωπολιτικής θέσης της χώρας στις ΗΠΑ για την Βορειοατλαντική Συμμαχία.¹⁰²

Μπορεί η Τουρκία να επιθυμούσε πολύ να ενταχθεί στο NATO και οι ΗΠΑ όπως φάνηκε να το σκέφτονταν σοβαρά από την πλευρά τους, όμως στην διάρκεια της διαδικασίας αυτής υπήρξαν και κάποια εμπόδια με σημαντικότερο από αυτά την αντίδραση της Βρετανίας στην αίτηση της Τουρκίας. Οι αντιδράσεις της Βρετανίας στηρίζονταν στα εξής επιχειρήματα: Εάν η Τουρκία γινόταν αποδεκτή θα έπρεπε με

---

¹⁰⁰ Hürriyet Daily News, Menderes and Turkey's NATO membership [online], Στον ιστότοπο: <http://www.hurriyetdailynews.com/menderes-and-turkeys-nato-membership.aspx?pageID=438&n=menderes-and-turkeys-nato-membership-1998-09-20>, (Πρόσβαση: 7 Νοεμβρίου 2016).

¹⁰¹ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 87).

¹⁰² Feroz Ahmad (1977), *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*, London: C. Hurst & Company (σ. 389).

τη σειρά της να γίνει και η Ελλάδα, ειδάλλως θα προκαλούνταν αναστάτωση, και επίσης εάν τελικώς εντάσσονταν αυτές οι δυο χώρες τότε δεν θα ήταν μια Βορειοατλαντική Συμμαχία αλλά μια απλή στρατιωτική συμμαχία έναντι της Σοβιετικής απειλής¹⁰³. Ένα ακόμα επιχείρημα της Βρετανίας πάνω σε αυτό το θέμα ήταν ότι εάν οι δυο αυτές χώρες τελικώς συμμετείχαν στη Συμμαχία θα αντιλαμβάνονταν πόσο αδύναμα ήταν ουσιαστικά τα βρετανικά αμυντικά σχέδια για την Ανατολική Μεσόγειο. Από την μια δηλαδή οι Τούρκοι θα ανακάλυπταν ότι η βοήθεια που τους είχαν προτείνει οι Βρετανοί ήταν σχεδόν μηδενική και οι Έλληνες από την άλλη θα ανακάλυπταν ότι δεν τους είχε γίνει καμία πρόταση για βοήθεια από την πλευρά της Βρετανίας¹⁰⁴. Αργότερα όμως ο Morrison ως νέος Γενικός Γραμματέας του Foreign Office της Βρετανίας στις 18 Ιουλίου του 1951, ανακοίνωσε δημόσια την υποστήριξη της τόσο προς την Τουρκία και την Ελλάδα.¹⁰⁵

Οι Αμερικανοί γενικότερα εκείνη την περίοδο είχαν αρχίσει να σκέφτονται όλο και πιο σοβαρά την ένταξη της Τουρκίας. Για αυτούς ήταν πολύ σημαντικό να έχουν έναν ισχυρό σύμμαχο στην Μεσόγειο ώστε να διαφυλάξουν τα συμφέροντά τους στην Μέση Ανατολή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η φράση του Dwight Eisenhower, Ανώτατου Διοικητή των δυνάμεων του NATO, ο οποίος προσομοίωνε την Ευρώπη με ένα μπουκάλι. Το ευρύτερο μέρος της φιάλης το κατελάμβανε η ΕΣΣΔ, η Δυτική Ευρώπη ήταν ο λαιμός της, η Ισπανία το άνοιγμά της και οι πλευρές της φιάλης αποτελούνταν από τη Βόρεια Θάλασσα και τη Μεσόγειο.¹⁰⁶ Κατά συνέπεια λοιπόν, πίστευε ότι εάν αναπτυσσόταν μια τέτοια δύναμη που ξεκινούσε από την Βρετανία και εκτεινόταν έως την Τουρκία θα αποτελούσε τεράστιο πλεονέκτημα και σε συνδυασμό με τον εξοπλισμό που θα παραχωρούσαν οι Αμερικανοί στην Τουρκία, σε περίπτωση σοβιετικής επίθεσης, θα μπορούσαν να αντιμετωπισθούν επιτυχώς από όλες τις πλευρές¹⁰⁷.

---

¹⁰³ Εκάβη Αθανασοπούλου (1999) *Τουρκία – Αναζήτηση Ασφαλείας – Αμερικανο-βρετανικά συμφέροντα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση (σ. 299)

¹⁰⁴ Οπ. π. (σ. 300).

¹⁰⁵ George McGhee (1990), *The U.S. – Turkish – NATO Middle East Connection – How the Truman Doctrine Contained the Soviets in the Middle East*, New York: Palgrave Macmillan (σ. 87).

¹⁰⁶ Καθημερινή, Επικαιρότητα - Το Δόγμα Αιζενχάουερ, Στον ιστότοπο: <http://www.kathimerini.gr/791304/article/epikairothta/kosmos/to-dogma-aizenxaoyer>, (Πρόσβαση: 9 Νοεμβρίου 2016).

¹⁰⁷ Εκάβη Αθανασοπούλου (1999) *Τουρκία – Αναζήτηση Ασφαλείας – Αμερικανο-βρετανικά συμφέροντα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση (σ. 342).

Η κίνηση αυτή της Τουρκίας για βοήθεια προς τον ΟΗΕ και τις ΗΠΑ αποτέλεσε το «κλειδί» για την ένταξη της στο NATO, αφού μετά από την συμβολή της στον πόλεμο οι ΗΠΑ προβάλλοντας αυτό σαν επιχείρημα, την 1^η Αυγούστου του 1950 έστειλαν αίτημα στους Βρετανούς και Γάλλους πρέσβεις για την πλήρη ένταξη της Τουρκίας στο NATO¹⁰⁸ κάτι που όμως εκείνη την χρονιά απορρίφθηκε.¹⁰⁹ Το NATO αποφάσισε να καλέσει την Τουρκία αλλά και την Ελλάδα σε μια σειρά συναντήσεων που έλαβαν χώρα στην Οτάβα στις 15-20 Σεπτεμβρίου του 1951 όπου και οι δυο υπέγραψαν το Σύμφωνο στις 17 Οκτωβρίου του 1951 και η διαδικασία για την ένταξη της Τουρκίας ολοκληρώθηκε επίσημα στις 18 Φεβρουαρίου 1952.¹¹⁰

Η υπογραφή του συμφώνου για την ένταξη της Τουρκίας αλλά και της Ελλάδας στο NATO.¹¹¹

---

¹⁰⁸ Ali Güngör Işıklar, *An Analysis of Turkish American Relations: Improvement or Deterioration*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2008. (σ. 40).

¹⁰⁹ Cihat Göktepe (2003), *British Foreign Policy towards Turkey, 1959 – 1965*, Abington: Routledge Publishers (σ. 9).

¹¹⁰ Mehmet Kalkan, *The Relations of the United States and Turkey during the Menderes administrations and coup d' etat*, διπλωματική εργασία, Graduate Faculty of Texas Tech University, August 2007, (σ. 44).

¹¹¹ “Marking 60 years of membership”, North Atlantic Treaty Organization 16 Φεβρουαρίου 2012, http://www.nato.int/cps/cn/natohq/news_84445.htm, (Πρόσβαση: 3 Ιουλίου 2017).

2.3 Η «χρυσή περίοδος» των Τουρκο - Αμερικανικών σχέσεων.

Η Τουρκία ήδη από τις 18 Φεβρουάριο του 1952 (όπως και η Ελλάδα) αποτελούσε κράτος-μέλος του NATO και αυτό είχε τεράστια σημασία τόσο για την ίδια όσο και για τις ΗΠΑ.¹¹² Πλέον, ένιωθε ασφάλεια, ούσα ένα μέλος μιας τέτοιας ισχυρής συμμαχίας, ιδιαίτερα από την στιγμή που πάντα υπήρχε ο φόβος της απειλής της ΕΣΣΔ. Για την Τουρκική πολιτική και οικονομική ελίτ, ο νέος προσανατολισμός της εξωτερικής πολιτικής, ήταν μια αιτία που θα μπορούσε να αποτρέψει τις διεκδικήσεις της ΕΣΣΔ. Για τις ΗΠΑ από την άλλη, αυτό αποτέλεσε ένα τεράστιο πλεονέκτημα αφού πλέον «είχαν το ελεύθερο» να εγκαταστήσουν σε αρκετές από τις περιοχές της Τουρκίας στρατιωτικές βάσεις αλλά και να χρησιμοποιούν τις ήδη υπάρχουσες τουρκικές. Επιπλέον, ο Αμερικανικός Στρατός ο οποίος έπαιξε σημαντικότατο ρόλο στα σχέδια αμύνης του Τουρκικού Στρατού ενάντια σε κάθε απειλή αλλά και όλη η εξέλιξη του Τουρκικού Στρατού που οφείλεται στις γνώσεις και τις τεχνικές των ΗΠΑ, βοήθησαν στην υιοθέτηση ενός αμερικανικού στρατιωτικού προτύπου από τους Τούρκους, αυξάνοντας έτσι και την αποτελεσματικότητά τους.¹¹³

Το γεγονός ότι και οι δυο πλευρές είχαν η καθεμιά τα δικά της συμφέροντα και πλεονεκτήματα από αυτό το «πάντρεμα», τουλάχιστον για εκείνη την περίοδο, βοηθούσε πολύ στην μεταξύ τους συνεργασία και διπλωματία. Η αντίδραση φυσικά της Μόσχας στην ένταξη της Τουρκίας στο NATO δεν ήταν θετική όμως μέχρι το 1953 ο Stalin συνειδητοποίησε τα λάθη του και απέσυρε όποιες δηλώσεις είχε κάνει σχετικά με εδαφικές διεκδικήσεις από την Τουρκία.¹¹⁴ Πέραν αυτού, το οριστικό τέλος της στάσης αυτής προς την Άγκυρα ήρθε με τον θάνατο του Stalin το 1953.

Ένα πρώτο θετικό γεγονός για τις αμερικανοτουρκική συνεργασία ήταν η επίσκεψη του Eisenhower στην Τουρκία στις 4 Μαρτίου του 1952, όπου μαζί με τον Bayar

---

¹¹² “Marking 60 years of membership”, North Atlantic Treaty Organization 16 Φεβρουαρίου 2012, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_84445.htm, (Πρόσβαση: 17 Ιουνίου 2017).

¹¹³ Nasuh Uslu (2003), *The Turkish American Relationship Between 1947-2003 – The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers (σ. 70).

¹¹⁴ Fotios Moustakis (2003), *The Greek – Turkish Relationship and NATO*, London – Portland OR: Frank Cass Publishers (σ. 64).

εστίασαν στον ρόλο της Τουρκίας στο NATO. Η Ουάσινγκτον ήταν διατεθειμένη να δουλέψει στενά με την τις τουρκικές στρατιωτικές αρχές και σε συνεργασία με το τουρκικό κράτος να λύσουν τις υπάρχουσες εκκρεμότητες. Ο Bayar απέτισε φόρο τιμής στις ΗΠΑ για την οικονομική - στρατιωτική βοήθεια που τους προσέφερε και χάρη στις εισαγωγές τρακτέρ των Αμερικανών η Τουρκία πρώτη φορά εξήγαγε πάνω από 100.000 τόνους σιταριού.¹¹⁵

Η τουρκο - αμερικανική συνεργασία ξεκίνησε από την παραχώρηση μιας μικρής στρατιωτικής βάσης και αναπτύχθηκε μέσω διαφόρων Διμερών Συμφωνιών και συνεργασιών. Με βάση το άρθρο III του Βορειοατλαντικού Συμφώνου και το Status of Forces Agreement του 1951, οι ΗΠΑ και η Τουρκία θα είχαν μπροστά τους μια σειρά από Διμερή Σύμφωνα προς υπογραφή. Τα περισσότερα, όπως το Status of Forces Agreement του 1954 (το οποίο παρείχε πλεονεκτήματα στο μη-διπλωματικό προσωπικό από τις ΗΠΑ στην Τουρκία) ήταν επικυρωμένα από το Τουρκικό Κοινοβούλιο, όμως υπήρχαν και αλλά που απλά είχαν συμφωνηθεί μεταξύ των κυβερνητικών αξιωματούχων των δυο χωρών, με σημαντικότερο από αυτά το Σύμφωνο Στρατιωτικών Εγκαταστάσεων του 1954.¹¹⁶ Το προαναφερθέν σύμφωνο μαζί με μια σειρά άλλων που προέρχονταν από αυτό, περιελάμβαναν κανονισμούς γύρω από τις στρατιωτικές βάσεις αλλά και τα δικαιώματα, τα πλεονεκτήματα και τις υποχρεώσεις του Αμερικανικού Στρατού. Πιο συγκριμένα τα παραπάνω σύμφωνα χωρίζονταν σε κατηγορίες ανάλογα με τον τομέα της εκάστοτε στρατιωτικής βάσης και προέβλεπαν τα εξής: την εγκατάσταση αεροπορικών τουρκο - αμερικανικών βάσεων στην Σμύρνη, την εγκατάσταση της αεροπορικής βάσης του İnçirlik στα Adana, την ελεύθερη πρόσβαση αμερικανικών αεροπλανοφόρων στα αεροδρόμια Pirinçlik (Diyarbakir), Esenboğa (Άγκυρα) και Eskişehir, την εγκατάσταση βάσεων επικοινωνίας στο Karamürsel, την Σαμψούντα, την Τραπεζούντα, την Άγκυρα και το Diyarbakir ενώ παραχωρούνταν άδειες στα αμερικανικά πλοία να χρησιμοποιούν σαν καταφύγιο και βάσεις επισκευής πλοίων, τα τουρκικά λιμάνια.¹¹⁷ Η Τουρκία επιδίωκε χρηματική βοήθεια από τις ΗΠΑ και τα άλλα συμμαχικά κράτη ώστε να αναπτύξει

---

¹¹⁵ George McGhee (1990), *The U.S. – Turkish – NATO Middle East Connection – How the Truman Doctrine Contained the Soviets in the Middle East*, New York: Palgrave Macmillan (σ. 90).

¹¹⁶ Nasuh Uslu (2003), *The Turkish American Relationship Between 1947-2003 – The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers (σ. 70).

¹¹⁷ Kemal H. Karpat and Contributors (1975), *Turkey's Foreign Policy in transition 1950 – 1974*, Leiden: E.J. Brill Publishers (σ. σ. 36 – 37).

την οικονομία της, και αυτό υποστηριζόταν τόσο από το DP (κυβερνόν κόμμα) όσο και από το CHP (αντιπολίτευση) οι οποίοι τελικά συμφώνησαν στην ιδέα της ένταξης στο NATO.

Λίγο καιρό αργότερα, τα $\frac{3}{4}$ από τις εκτάσεις του στρατού ξηράς της Τουρκίας χρησιμοποιήθηκαν για σκοπούς του NATO υπό τον Διοικητή των Συμμαχικών Δυνάμεων της Νότιας Ευρώπης (Commander-in-Chief of Allied Forces, Southern Europe- CINCSOUTH) με βάση την Νάπολη και οι ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις της χώρας εντάχθηκαν στην Διοίκηση Συμμαχικών Επιχειρήσεων¹¹⁸ (Supreme Headquarters Allied Powers in Europe - SHAPE). Επιπλέον την ίδια χρονιά με την υπογραφή για την ένταξη της Τουρκίας στο NATO υπεγράφη και ένα σύμφωνο «Ανταλλαγής Επιστολών και Μνημονίων (Exchange of Letters and Memos)» που αφορούσε κυρίως σε θέματα ασφαλείας και διπλωματικών υποθέσεων μεταξύ ΗΠΑ και Τουρκίας.¹¹⁹ Τέτοιου είδους μνημόνια, αποσκοπούσαν στην καλύτερη μεταξύ τους συνεργασία, αφού τώρα πια η μια είχε ανάγκη την άλλη. Η Τουρκία για να νιώθει ασφάλεια και οι ΗΠΑ για να εξυπηρετούν τα δικά τους συμφέροντα στην Μέση Ανατολή και ενάντια της ΕΣΣΔ.

Οι στρατιωτικές εγκαταστάσεις της Τουρκίας αναβαθμίστηκαν πολύ, αφού έγιναν μεγάλες αλλαγές στα στρατόπεδα και τις στρατιωτικές βάσεις, όμως αυτό δεν σήμαινε μόνο αναβάθμιση για τον τουρκικό στρατό αλλά επέκταση και για τον αμερικανικό. Γενικότερα όμως, τόσο το «Δόγμα Truman» και «Σχέδιο Marshal» όσο και η ένταξη της Τουρκίας στο NATO εξέλιξαν σε πολύ μεγάλο βαθμό τον Τουρκικό Στρατό. Πιο συγκεκριμένα, η συνολική χρηματική βοήθεια που έλαβε η Τουρκία από τις ΗΠΑ από το 1948 έως και το 1964 ήταν ύψους 2,271 εκατομμυρίων δολαρίων και φυσικά πρέπει να προσθέσουμε σε αυτό το ποσό και την αξία επιπλέον στρατιωτικών εξοπλισμών που έφτασαν τα 328 εκατομμύρια δολάρια επιπλέον. Δε χωρά καμιά αμφιβολία το γεγονός ότι σχεδόν ολόκληρο το ποσό αυτό βγήκε από τα ταμεία των ΗΠΑ.¹²⁰

---

¹¹⁸ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 86).

¹¹⁹ Michael M. Carver, "A correct and progressive road": U.S. – Turkish relations , 1945-1964, διπλωματική εργασία, Graduate College of Bowling Green State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy, Μάιος 2011. (σ. 144).

¹²⁰ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 89).

Γενικότερα όμως πρέπει να τονίσουμε ότι κατά την περίοδο 1947 έως 1974 η κύρια πηγή οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας προς την Τουρκία ήταν οι ΗΠΑ, των οποίων η βοήθεια δεν φάνηκε να είναι αντάξια των προσδοκιών της Τουρκίας.¹²¹

Το 1953 ξεκινάει με δυο πολύ σημαντικά γεγονότα, τον θάνατο του Stalin και την ανάδειξη του Dwight Eisenhower ως Πρόεδρο των ΗΠΑ. Οι Σοβιετικοί μετά το συμβάν αυτό προσπαθούσαν να ξεφύγουν από την σκοτεινή σκιά του Stalin παύοντας να είναι τόσο πειστικοί με τους Τούρκους, προκαλώντας έτσι και οικονομική ελάφρυνση και προς τους Αμερικάνους και προς τους Τούρκους δίνοντας έτσι στον Eisenhower την ευκαιρία να μειώσει τα έξοδά του και τις στρατιωτικές δαπάνες. Η πιθανότητα αυτή θορύβησε πολύ τον Menderes, ο οποίος σκεπτόμενος και ότι μπορεί οι ΗΠΑ να σταματούσαν την προς αυτούς χρηματοδότηση, τον ανάγκασε να καταβάλει μεγάλες προσπάθειες ώστε η Τουρκία να αναπτύξει διάφορους επικερδείς τομείς της.¹²² Και οι ίδιοι οι Αμερικανοί είχαν αρχίσει να ελπίζουν πως όντως η Τουρκία θα αρχίσει να γίνεται οικονομικά ανεξάρτητη λίαν συντόμως.

Λίγο μετά τον θάνατο του Stalin, κι ενώ οι Σοβιετικοί είχαν κάνει στροφή 180 μοιρών ως προς τον τρόπο που αντιμετώπιζαν την Τουρκία, κάτι που βελτίωσε ως ένα βαθμό τις μεταξύ τους σχέσεις, όμως οι Τούρκοι αν και ανακουφισμένοι συνέχιζαν να είναι προσκολλημένοι στο δυτικό πλαίσιο των αμυντικών συμμαχιών.¹²³

Η επιθυμία της Τουρκίας για μεγαλύτερη διασφάλιση των συνόρων είχε αρχίσει να γίνεται πιο έντονη και η ίδια δήλωσε πρόθυμη να συμμετάσχει σε έναν αμυντικό σχηματισμό (σχετικά όμοιο με αυτόν του NATO) που η περιοχή αρμοδιότητάς του θα ήταν η Μέση Ανατολή (MEDO – Middle East Defense Organization). Όμως το MEDO φάνηκε ότι είχε αρχίσει να αποτυγχάνει μετά την άρνηση συμμετοχής των μεσανατολικών χωρών. Έτσι και η Τουρκία έστρεψε την προσοχή της στα ανατολικά σύνορά της όπως το Ιράκ, το Ιράν και το Πακιστάν. Η ιδέα ήταν να σχηματιστεί μια

---

¹²¹ Nasuh Uslu (2003), *The Turkish - American relationship between 1947 – 2003, The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers. (σ. 15).

¹²² Michael M. Carver, “*A correct and progressive road*”: *U.S. – Turkish relations , 1945-1964*, διπλωματική εργασία, Graduate College of Bowling Green State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy, Μάιος 2011. (σ. 146).

¹²³ Vefa Kurban (2017), *Russian – Turkish Relations from the First World War to the Present*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing (introduction).

στρατιωτική συμμαχία που θα είχε ανασχετικό ρόλο σε κάθε επεκτατική προσπάθεια της ΕΣΣΔ προς τις πετρελαιοπαραγωγικές χώρες της Μέσης Ανατολής.¹²⁴

Στις 24 Φεβρουαρίου του 1955 και κατά το πρότυπο του ΝΑΤΟ και του Οργανισμού Συμφώνου της Νοτιοανατολικής Ασίας, η ίδρυση του Συμφώνου της Βαγδάτης (Οργανισμός του Κεντρικού Συμφώνου - CENTO)¹²⁵ αποτέλεσε την προέκταση της δυτικής επιρροής στα νοτιοδυτικά σύνορα της ΕΣΣΔ, με σκοπό τον περιορισμό της σοβιετικής επέκτασης και του κομμουνισμού στη Μέση Ανατολή, τον Περσικό Κόλπο και τον Ινδικό Ωκεανό και περιελάμβανε την Τουρκία, το Ιράκ, το Ιράν και το Πακιστάν με το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ ως συνδεδεμένα μέλη.¹²⁶ Η κίνηση για συμμαχία και υπογραφή του προαναφερθέντος συμφώνου οφείλονται κατά κύριο λόγο στις προσπάθειες του John Foster Dulls, Γραμματέα του Κράτους των ΗΠΑ.¹²⁷ Αρχικά βέβαια, η Ουάσινγκτον στόχευαν στην δημιουργία ενός Συμφώνου Μέσης Ανατολής με στόχο όπως προαναφέραμε την παρεμπόδιση του κομμουνισμού, όμως λόγω σημαντικών διαμαχών που προέκυψαν όπως αυτή των Αραβο-Ισραηλινών διενέξεων και αυτή των Αιγυπτίων ενάντια στην αποικιοκρατία δεν κατάφεραν να συμμαχήσουν Δυτικές Αποικιακές Δυνάμεις και Ισραήλ.¹²⁸ Ουσιαστικά οι ΗΠΑ δεν συμμετείχαν από την αρχή στο Σύμφωνο αλλά εντάχθηκαν ως συνδεδεμένα μέλη στη διάρκεια του έτους αυτού, συνεπώς σε συνδυασμό και με την αποχώρηση του Ιράκ άλλαξε και η ονομασία του Συμφώνου της Βαγδάτης σε CENTO και τα κεντρικά μεταφέρθηκαν στην Άγκυρα.¹²⁹

---

¹²⁴ Βαγγέλης Κουφουδάκης – Χαράλαμπος Τσαρδανίδης – Κωνσταντίνος Β. Σωτηρέλης (1989) *Η Πολιτική των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο – Πολιτικές και Στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών (σ. σ. 152 - 153).

¹²⁵ “The Bagdad Pact becomes the Central Treaty Organization (CENTO)”, North Atlantic Treaty Organization 3 Νοεμβρίου 2008, http://www.nato.int/cps/en/SID-258691E5-EBFA9917/natolive/news_17696.htm, (Πρόσβαση: 25 Ιουνίου 2017).

¹²⁶ Thomas M. Leonard (2006), *Encyclopedia of the Developing World – Volume 1 A-E Index*, New York: Routledge (σ. 310).

¹²⁷ Seydi Süleyman (2010), “Turkish – American Relations and the Cuban Missile Crisis, 1957 – 63”, στο *Middle Eastern Studies*, Vol. 46, No. 3, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00263201003666035>, (σ. 434).

¹²⁸ US Department of State – Archive, The Baghdad Pact (1955) and the Central Treaty Organization (CENTO), Στον ιστότοπο: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/lw/98683.htm>, (Πρόσβαση: 13 Νοεμβρίου 2016).

¹²⁹ “The Bagdad Pact (1955) and the Central Treaty Organization (CENTO)”, U.S. Department of State Archive, <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/lw/98683.htm>, (Πρόσβαση: 20 Ιουνίου 2017).

Η Άγκυρα έπαιξε μεγάλο ρόλο στην ενσωμάτωση του Ιράκ σε αυτό το Σύμφωνο, και ο ίδιος ο Menderes το θεώρησε ως ένα τρόπο να αυξήσει την ασφάλεια της χώρας του κατά μήκος των νότιων συνόρων της και να προβάλει την σημασία της στην Δύση ως ένας σημαντικός σύμμαχος.¹³⁰ Μπορεί το Σύμφωνο αυτό να έμοιαζε επιτυχές όμως ήταν δύσκολο να συνυπάρξουν Αραβικά κράτη με μια Δυτική Συμμαχία και η Τουρκία ήταν ο καταλύτης για την ίδρυση της συμμαχίας του CENTO. Έγινε ο συνδυαστικός κρίκος που ένωνε την συμμαχία αυτή με το ΝΑΤΟ, συμπληρώνοντας έτσι το 1955 το σύστημα συμμαχιών που περικύκλωνε την ΕΣΣΔ στα πλαίσια της πολιτικής της περικλείσις (Containment Policy).¹³¹ Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι η αποτυχία εν τέλει του Συμφώνου της Βαγδάτης παράλληλα προανήγγειλε το τέλος της βρετανικής επιρροής στην Μέση Ανατολή.¹³²

Στο Σύμφωνο της Βαγδάτης, οι ΗΠΑ δεν έγιναν ποτέ επισήμως μέλος ώστε να προλάβει οποιαδήποτε συνεργασία με αραβικά κράτη που δεν ήταν μέλη όπως η Αίγυπτος και η Σαουδική Αραβία και επίσης δεν ήθελε να προκαλέσει και αντιδράσεις από τους Ισραηλινούς. Παρ' όλα αυτά από την αρχή ήταν ξεκάθαρο ότι η Ουάσινγκτον ήταν αυτή που κινούσε τα νήματα επ' αυτού.¹³³ Μάλιστα, η Ουάσινγκτον αποτελούσε και τον βασικότερο ίσως υποστηρικτή του Συμφώνου της Βαγδάτης τόσο οικονομικά όσο και στρατιωτικά, κυρίως προς την Τουρκία, η οποία μαζί με το Ιράν αποτελούσε το βασικότερο μέλος του Συμφώνου, κυρίως λόγω των κοινών συνόρων της με την ΕΣΣΔ.¹³⁴

Το 1956 τόσο η Μέση Ανατολή όσο και η Δύση βρίσκονται αντιμέτωπες με την κρίση στο Σουέζ, το οποίο αποτελεί καμπή στην σύγχρονη πολιτική ιστορία της Μέσης Ανατολής. Η Βρετανία και η Γαλλία, σε συνεργασία με το Ισραήλ, επενέβησαν στρατιωτικά στην Αίγυπτο προκειμένου να ανατρέψουν τον τότε Πρόεδρο της χώρας Gamal Abdel Nasser, κάτι που διατάραξε την παγκόσμια

---

¹³⁰ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 92).

¹³¹ Βαγγέλης Κουφουδάκης –Χαράλαμπος Τσαρδανίδης – Κωνσταντίνος Β. Σωτηρέλης (1989) *Η Πολιτική των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο – Πολιτικές και Στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών (σ. 46).

¹³² BBC news UK, Middle East – Lesson from history: 1955 Baghdad Pact, Στον ιστότοπο: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2801487.stm, (Πρόσβαση: 14 Νοεμβρίου 2016).

¹³³ Hale William (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 92).

¹³⁴ Ali Güngör Işıklar, *An Analysis of Turkish American Relations: Improvement or Deterioration*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2008. (σ. 23).

ισορροπία και απείλησε την παγκόσμια ειρήνη. Τελικά, υπό την πίεση των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ, οι εισβολείς αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το εγχείρημά τους και να αποσυρθούν ταπεινωμένοι.¹³⁵

Στην κρίση που ξέσπασε σχετικά με την εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ από τον Nasser τον Ιούλιο του 1956, η Τουρκία πήρε το μέρος των ΗΠΑ, κι όχι των Βρετανών και των Γάλλων.¹³⁶ Έπειτα από την Βρετανο – Γαλλο - Ισραηλινή επίθεση στην Αίγυπτο, η Τουρκία υποστήριξε τις ΗΠΑ οι οποίες ζήτησαν κατάπαυση του πυρός. Παρ ‘όλα αυτά όμως στις 8 Νοεμβρίου στην σύσκεψη που έλαβε χώρα στην Τεχεράνη, τονίστηκε ότι η Βρετανία δεν θα ήταν φρόνιμο να αποβληθεί από το Σύμφωνο της Βαγδάτης. Οι Τούρκοι όμως ένιωσαν ικανοποίηση με τα τελευταία γεγονότα εις βάρος των Βρετανών τα οποία αποτέλεσαν σημείο αναφοράς για το τέλος της Βρετανικής Ηγεμονίας στην περιοχή. Ακόμη, η Άγκυρα ήλπιζε να αναλάβει η ίδια τη θέση του εκπροσώπου των ΗΠΑ και των Δυτικών Δυνάμεων στην περιοχή πλέον, κάτι που αποτελούσε επιθυμία τους εδώ και αρκετό καιρό. Πλέον κατά το διάστημα 1956-1957 ο Menderes πίστευε ότι η Τουρκία θα μπορούσε να παίξει έναν σημαντικό ρόλο υπό την αιγίδα του «Δόγματος Eisenhower», το οποίο έγινε δεκτό με ενθουσιασμό στην χώρα.¹³⁷

Μετά από το φιάσκο του Σουέζ και το κενό που είχε δημιουργηθεί στις δυνάμεις που βρίσκονταν στην περιοχή της Μέσης Ανατολής για την προστασία αυτής, τον Ιανουάριο του 1957 καταγράφηκε στην ιστορία το «Δόγμα Eisenhower», σύμφωνα με το οποίο οι ΗΠΑ υποσχέθηκαν την παροχή προστασίας στα κράτη της Μέσης Ανατολής από κάθε κομμουνιστική απειλή.¹³⁸ Ανώτερος στόχος βέβαια της προστασίας αυτής ήταν η μετρίαση της έντασης μεταξύ Ισραήλ και Μέσης Ανατολής ώστε να εξυπηρετούνται αμερικανικά συμφέροντα και να αποτραπεί οποιαδήποτε επίθεση από τους Σοβιετικούς. Η προσπάθεια αυτή όμως απέτυχε, για αυτό και στην συνέχεια παρουσιάστηκε το «Δόγμα Eisenhower».

---

¹³⁵ Καθημερινή, Άρθρα – Επικαιρότητα – κόσμος – Η κρίση στο Σουέζ, Στον ιστότοπο: <http://www.kathimerini.gr/763441/article/epikairothta/kosmos/h-krish-toy-soyez>, (Πρόσβαση: 15 Νοεμβρίου 2016).

¹³⁶ Simon C. Smoth (2008), *Reassessing Suez 1956 – New Perspectives on the Crisis and it's Aftermath*, Abington: Routledge (σ. 132).

¹³⁷ Feroz Ahmad (1977), *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*, London: C. Hurst & Company (σ. 396).

¹³⁸ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Routledge (σ. 94).

Έτσι, η εξωτερική και αμυντική πολιτική του βασίστηκαν στην ανάπτυξη της πυρηνικής ισχύος και τα «μαζικά αντίποινα» (δηλαδή στην έννοια της αποτροπής), την απόφαση να μειωθούν οι συμβατικές στρατιωτικές δυνάμεις και τη συνακόλουθη εξάρτηση από τα πυρηνικά όπλα, την προπαγάνδα, τις μυστικές υπηρεσίες, τις συμμαχίες και τον ψυχολογικό πόλεμο. Μια τέτοια πολιτική δεν μπορούσε παρά να έχει άμεσες επιπτώσεις τόσο στη Μεσόγειο όσο και στη Μέση Ανατολή. Επιπλέον, ενέκρινε το πραξικόπημα κατά της κυβερνήσεως του Mosaddegh στο Ιράν ώστε να έχει καλύτερη πρόσβαση στο περσικό πετρέλαιο προκειμένου να βοηθήσει και την Βρετανία. Η εξαγγελία του «Δόγματος Eisenhower» προήλθε όχι μόνο από την αποτυχία των ΗΠΑ να ενοποιήσουν όλα τα αραβικά κράτη σε μια βιώσιμη αμυντική φιλοδυτική συμμαχία, αλλά επίσης από την ανάγκη να ενδυναμωθεί η θέση της Δύσης στη Μέση Ανατολή μετά το Σουέζ και να εμποδιστεί η ΕΣΣΔ να καλύψει το κενό ισχύος που η Βρετανία και η Γαλλία άφηναν πίσω τους.¹³⁹ Η Ουάσινγκτον υποστήριζε ότι η εφαρμογή του Δόγματος, θα μπορούσε να αποκαταστήσει την θέση των ΗΠΑ στην Μέση Ανατολή και να κάνει κάποιες τροποποιήσεις στην αμερικανική διπλωματία που προηγήθηκε κατά την κρίση του Σουέζ.¹⁴⁰ Χάρη στο «Δόγμα Eisenhower» η Μέση Ανατολή έλαβε βοήθεια ύψους άνω των \$200 εκατομμυρίων,¹⁴¹ από το οποίο φυσικά επωφελήθηκε και η Τουρκία.

---

¹³⁹ Καθημερινή, άρθρα – επικαιρότητα – κόσμος – το Δόγμα Αϊζενχάουερ, Στον ιστότοπο: «<http://www.kathimerini.gr/791304/article/epikairothta/kosmos/to-dogma-aizenxaoyer>», (Πρόσβαση: 15 Νοεμβρίου 2016).

¹⁴⁰ The Round Table (1957), “The Eisenhower Doctrine”, στο *The Commonwealth Journal of International Affairs*, Vol. 47, No. 186, DOI: 10.1080/00358535708452055, (σ. 147).

¹⁴¹ Bonnie F. Saunders (1996), *The United States and Arab Nationalism – The Syrian Case 1953 – 1960*, Westport: Praeger Publishers (σ. 55).

2.4 Τα πρώτα σημάδια απομάκρυνσης μεταξύ Άγκυρας και Ουάσινγκτον.

Η οικονομική κατάσταση της Τουρκίας, λόγω της αλαζονείας του Menderes ως προς την διαχείρισή της, άρχισε να ξεφεύγει λόγω των τεράστιων εξόδων που είχε επιβάλλει προκειμένου να εξελιχθεί η χώρα. Οι φόροι αυξήθηκαν, ο πληθωρισμός γινόταν όλο και πιο εμφανής και ο Menderes είχε αυξήσει τον προϋπολογισμό κατά πολύ σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Οι ΗΠΑ όμως παρατηρώντας αυτήν την κατάσταση, άρχισαν να σκέφτονται σοβαρά το ενδεχόμενο ένταξης επιπλέον κρατών στο ΝΑΤΟ, προκειμένου να αποδεσμευτούν έστω και λίγο από την οικονομική εξάρτηση της Τουρκίας από αυτές. Παρά τις σκέψεις της Ουάσινγκτον, τα δεδομένα έδειχναν πως την λύση στο οικονομικό πρόβλημα της Τουρκίας θα την έδινε μόνο μια αμερικανική βοήθεια.¹⁴²

Το σημαντικότερο όμως ήταν ότι η Άγκυρα είχε αρχίσει να νιώθει ανασφάλεια εντός της Δυτικής Συμμαχίας και αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι έβλεπε πως οι ΗΠΑ είχαν αρχίσει να μην την υπολογίζουν ως προς έναν βαθμό. Αφορμή για τέτοιες σκέψεις της Τουρκίας αποτέλεσε το εξής γεγονός: Το 1958 η κυβέρνηση του Λιβάνου ζήτησε βοήθεια από τις ΗΠΑ για να αντιμετωπίσει μια ένοπλη εξέγερση η οποία είχε ξεκινήσει από την πτώση του Ιρανικού καθεστώτος. Οι ΗΠΑ έχοντας δεχθεί την παροχή βοήθειας προς τους Λιβανέζους, χρησιμοποίησαν τις στρατιωτικές βάσεις του İnçirlik στην Τουρκία με μια απλή γνωστοποίηση προς τους Τούρκους και χωρίς να προηγηθεί καμία συζήτηση.¹⁴³ Άλλα τέτοια περιστατικά που προβλημάτισαν την Άγκυρα ήταν η χρήση του αμερικανικού αεροπλανοφόρου U-2 το 1960 και λίγο αργότερα το 1962, όπως θα αναφέρουμε και εκτενέστερα παρακάτω, η απομάκρυνση των βαλλιστικών πυραύλων Jupiter από Τουρκικό έδαφος χωρίς να προηγηθεί σύσκεψη επ' αυτού.¹⁴⁴

---

¹⁴² Michael M. Carver, “A correct and progressive road”: U.S. – Turkish relations , 1945-1964, διπλωματική εργασία, Graduate College of Bowling Green State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy, Μάιος 2011. (σ.σ. 246-247).

¹⁴³ Turgut Akgul, “An analysis of the 1964 Johnson Letter: Lessons for the 2003 Iraq Crisis, Turkish – American relations, and Global Power-Regional Partner Interactions, Naval post-Graduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2004, (σ. 13).

¹⁴⁴ Karpat H. Kemal and Contributors (1975), *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974*, Leiden: E. J. Brill Publishers (σ. 41).

Παρά το σχετικά «αμήχανο» κλίμα που είχε αρχίσει να διαγράφεται προς το τέλος της δεκαετίας μεταξύ ΗΠΑ και Τουρκίας, η παρουσία των αμερικανικών στρατευμάτων και βάσεων στην ευρύτερη περιοχή της Τουρκίας βοήθησαν με τον τρόπο τους στην επανεκλογή του Menderes με το DP στις εκλογές του 1957.

Η Άγκυρα όμως, δεν είχε πολλές επιλογές ως προς το θέμα της ανασφάλειάς της μέσα στην Δυτική Συμμαχία. Έπρεπε να ακολουθήσει τις οδηγίες της Ουάσινγκτον και να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες σύμφωνα με το NATO αλλά και με το «Δόγμα Eisenhower». Σύμφωνα με τα παραπάνω, την στρατιωτική συνεργασία της Άγκυρας με την Δύση και ένα ακόμη διμερές σύμφωνο μεταξύ Άγκυρας και Ουάσινγκτον που υπογράφηκε το Νοέμβριο του 1958,¹⁴⁵ η Άγκυρα επέτρεψε την τοποθέτηση δεκαπέντε βαλλιστικών πυραύλων Jupiter μεσαίου βεληνεκούς στο εσωτερικό της Τουρκικής επικράτειας τον Οκτώβριο του 1959. Η τοποθέτησή των πυραύλων έγινε βέβαια το φθινόπωρο του 1961 κοντά στην Σμύρνη και ήταν έτοιμοι για να τεθούν σε λειτουργία το 1962. Το γεγονός αυτό προκάλεσε χάσμα στην πολιτική σκηνή της Τουρκίας αφού οι μισοί βουλευτές πίστευαν ότι αυτό ίσως εγείρει μια μελλοντική σοβιετική απειλή ενώ οι υπόλοιποι πίστευαν ότι αυτό καταδείκνυε την δύναμη της Τουρκίας ενάντια μιας πιθανής σοβιετικής επίθεσης.¹⁴⁶

Οι Σοβιετικοί όμως φάνηκε ότι είχαν άλλους σκοπούς πλέον για την Τουρκία, αφού τους πρότειναν να «καθαρίσουν» την περιοχή των Βαλκανίων από πυρηνικά συστήματα και παρά την άρνηση της Άγκυρας σε αυτό, συνέχισαν την «πολιτική ειρήνης» με τον Khrushchev να προσκαλεί τον Menderes τον Απρίλιο του 1959 να επισκεφτεί την Μόσχα προκειμένου να βελτιώσουν τις τουρκο - σοβιετικές σχέσεις. Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε ανησυχία στην Ουάσινγκτον και ιδίως η σκέψη ότι μπορεί η Άγκυρα να βελτιώσει τις σχέσεις της με τον πανίσχυρη γείτονα χώρα της. Παρ' όλα αυτά, η επίσκεψη αυτή δεν πρόλαβε να πραγματοποιηθεί διότι το πραξικόπημα του

---

¹⁴⁵ Οπ. π. (σ. 42).

¹⁴⁶ Ali Güngör Işıklar, *An Analysis of Turkish American Relations: Improvement or Deterioration*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2008. (σ. 26)

1960 έδωξε κάθε πιθανότητα να αναθέρμανση των σχέσεων των δυο αυτών χωρών.¹⁴⁷

Η τουρκο - αμερικανικές σχέσεις από την μέρα που αναπτύχθηκαν κιόλας είχαν οικονομικό και στρατιωτικό σκοπό παρά ιδεολογικό. Τους συνέδεε η τακτική του «δίνω και παίρνω» και φυσικά η καθεμία από τις δύο φρόντιζε να εξυπηρετεί πρώτα τα δικά της συμφέροντα και έπειτα να φροντίζει να αφήνει ικανοποιημένη την «άλλη πλευρά». Η Τουρκία από την πλευρά της περίμενε την ανάλογη βοήθεια οικονομικά και στρατιωτικά και οι ΗΠΑ περίμεναν βοήθεια από τους Τούρκους ώστε οι ίδιες να προασπίσουν τα συμφέροντά τους στην Μέση Ανατολή.

Η συμμετοχή της Τουρκίας στο NATO δεν άλλαζε και συνέχιζε να εξυπηρετεί τόσο τα δικά της συμφέροντα όσο και της Ουάσινγκτον. Η πρώτη προσπάθεια για ένταξη της Τουρκίας στην NATO έγινε όπως είδαμε από το CHP και τον İsmet İnönü. Οι προσπάθειες συνεχίστηκαν και μετέπειτα από το DP και τον Adnan Menteres ο οποίος πέτυχε τον στόχο το 1952. Καθ' όλη την διάρκεια της διακυβέρνησης του DP δεν υπήρξε σχεδόν καμία ενέργεια που θα προκαλούσε αντιδράσεις από τις ΗΠΑ και το NATO, κάνοντας έτσι εμφανή την πολιτική της Τουρκίας η οποία βάδιζε σταθερά στους ρυθμούς της πολιτικής των ΗΠΑ καθιστώντας την ένα «δορυφόρο» αυτής. Το πραξικόπημα με το οποίο, όπως αναφέραμε, έληξε και η προεδρία του DP δεν έφερε σημαντικές αλλαγές στην σχέση Τουρκίας και ΗΠΑ, απλώς άλλαξε λίγο την προσέγγιση της Άγκυρας προς την Ουάσινγκτον και ανέβασε λίγο τους τόνους¹⁴⁸.

Παρά το γεγονός ότι από τον θάνατο του Stalin και έπειτα η πολιτική της ΕΣΣΔ προς την Τουρκία είχε γίνει πιο ήπια, η Τουρκία δεν έδειξε να ενδιαφέρεται ιδιαίτερα. Μπορεί να αποτελούσε μεγάλο πλεονέκτημα το να μετριάσουν οι εντάσεις μεταξύ Άγκυρας και Μόσχας όμως η Άγκυρα αντιλαμβανόταν πόσα περισσότερα θα κέρδιζε από την στενή της σχέση με την Ουάσινγκτον.¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ Feroz Ahmad (1977), *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*, London: C. Hurst & Company (σ. 397- 398).

¹⁴⁸ Nasuh Uslu (2003), *The Turkish – American Relationship Between 1947 and 2003*, *The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers, Inc. (σ. 23).

¹⁴⁹ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 102).

Λίγο πριν το πραξικόπημα του 1960 στην Τουρκία, προηγήθηκε ένα γεύμα μεταξύ του Προέδρου Eisenhower, του Προέδρου Bayar, του Πρωθυπουργού Menderes και του Υπουργού Εξωτερικών Zorlu στην Άγκυρα στις 6 και 7 Δεκεμβρίου του 1959. Η συνάντηση αυτή έδωσε την εντύπωση ότι καλό κλίμα ανάμεσα στην Άγκυρα και την Ουάσινγκτον διατηρείται ακόμη, για αυτό και ήταν αρκετά δύσκολο αργότερα για την Ουάσινγκτον να συνηθίσει το αντι-αμερικανικό κλίμα που είχε αρχίσει να επικρατεί στην Τουρκία κατά την δεκαετία του 1960.¹⁵⁰

Όσον αφορά το πραξικόπημα της 27^{ης} Μαΐου του 1960 στο εσωτερικό της Τουρκίας, οι ΗΠΑ δεν φάνηκε να αντιδρούν ιδιαίτερα ως προς αυτό. Τρεις μέρες έπειτα, οι ΗΠΑ το αποδέχτηκαν και υποσχέθηκαν στη Τουρκία μεγαλύτερη οικονομική αλλά και στρατιωτική βοήθεια. Το σημαντικότερο που απασχολούσε τους Αμερικανούς ήταν η παραμονή της Τουρκίας στο NATO, στο σύμφωνο CENTO και η συνεχής παροχή βοήθειας της Άγκυρας προς την Ουάσινγκτον για προστασία των δυτικών συμφερόντων στην Μέση Ανατολή και τις γύρω περιοχές.¹⁵¹

Η στάση των ΗΠΑ απέναντι στο πραξικόπημα ήταν αναμενόμενη θα λέγαμε. Μετά την άνοδο του Khrushchev στην εξουσία, οι ΗΠΑ θεωρούσαν πιθανό να δεχθεί ο Menderes οικονομική βοήθεια από την Μόσχα, επηρεάζοντας έτσι και την πολιτική της Άγκυρας και ανοίγοντας το δρόμο για διεκδίκηση συμφερόντων στην Μεσόγειο και την Μέση Ανατολή από τους Σοβιετικούς. Έτσι ο Menderes είχε αρχίσει να μοιάζει επικίνδυνος στα μάτια των Αμερικανών, παρότι είχε προσπαθήσει να πείσει την Ουάσινγκτον ότι το τουρκο – σοβιετικές σχέσεις ήταν απλώς τυπικές. Οι στρατιωτικές δυνάμεις που ηγήθηκαν του πραξικοπήματος το 1960, την συγκεκριμένη περίοδο δήλωναν ανοικτά την υποστήριξή τους προς το NATO και τις ΗΠΑ.¹⁵² Αυτός ήταν και ο κυριότερος λόγος που η Ουάσινγκτον αποδέχθηκε το πραξικόπημα.

---

¹⁵⁰ Hikmet Özdemir, “The Turkish – American relations Toward 1960 Turkish Revolution”, Ankara Üniversitesi – Siyasal Bilgiler Fakültesi, http://www.politics.ankara.edu.tr/yearbookdizin/dosyalar/MMTY/31/10_hikmet_ozdemir.pdf, (Πρόσβαση: 19 Ιουνίου 2017).

¹⁵¹ Nasuh Uslu (2003), *The Turkish – American Relationship Between 1947 and 2003*, *The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers, Inc. (σ. 23).

¹⁵² Süleyman Seydi (2010), *Turkish – American Relations and the Cuban Missile Crisis, 1957 – 63*, στο *Middle Eastern Studies*, Vol. 46, No. 3, DOI: 10.1080/00263201003666035, (σ. 435).

Κεφάλαιο 3^ο.

Γεγονότα που μεσολάβησαν για την αλλαγή κλίματος της σχέσης Τουρκία-ΗΠΑ μεταξύ 1960 και 2000.

3.1 Δεκαετία 1960.

Τόσο η δεκαετία του 1960 που θα αναφέρουμε παρακάτω, όσο και του 1970 που θα αναφέρουμε σε επόμενη υποενότητα, ήταν ταυτόχρονα πειραματικές σε σχέση με την ικανότητα του συστήματος να αντέξει αυτό που λέμε δημοκρατία δυτικού τύπου, κράτος δικαίου και εφαρμογή της δημοκρατικής αρχής. Μέσα από διάφορα γεγονότα που θα εξετάσουμε, θα συνειδητοποιήσουμε ότι καλλιεργείται ένα είδος αυτοπεποίθησης στο πολιτικό σύστημα το οποίο αισθάνεται την επιβολή δια της ισχύος.¹⁵³

Η δεκαετία του 1960 βρίσκει την Τουρκία εν όψει στρατιωτικού πραξικοπήματος και της πτώσης του DP από την εξουσία. Την εξουσία όπως προαναφέραμε την ανέλαβε πλέον η Επιτροπή Εθνικής Ενότητας (MBK – Milli Birlik Komitesi) και το DP διαλύθηκε. Αν και το πραξικόπημα σημείωσε επιτυχία και οι ένοπλες δυνάμεις συνολικά τάχθηκαν με το μέρος του, η επιτροπή αυτή δεν αντιπροσώπευε το σύνολο των ενόπλων δυνάμεων.¹⁵⁴ Η επικρατούσα αναστάτωση είναι εμφανής και αυτό το κλίμα μάλιστα παρατηρήθηκε και στις αμερικανοτουρκικές σχέσεις. Για την ακρίβεια, όσο περνούσε ο καιρός τόσο επιδεινωνόταν. Ενώ η δεκαετία του 1950 όσον αφορά τις τουρκο - αμερικανικές σχέσεις χαρακτηριζόταν από συνεργασία και αλληλοβοήθεια, την δεκαετία του 1960 άρχισαν να γίνονται εμφανή τα προβλήματα αυτής της σχέσης. Η δεκαετία αυτή χαρακτηρίζεται από δυο σημαντικά γεγονότα-σταθμούς: την κρίση των πυραύλων στην Κούβα και την επιστολή Johnson, δυο

---

¹⁵³ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης – Αφεντούλης Θ. Λαγγίδης (2013) *Μετακεμαλισμός*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ. 150).

¹⁵⁴ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 316-318).

γεγονότα τα οποία αύξησαν το αίσθημα αντι - αμερικανισμού και ουδετερότητας στην Τουρκία.¹⁵⁵

Το 1961 στο εσωτερικό της Τουρκίας έχουμε την δημιουργία του νέου Συντάγματος το οποίο πέρασε ομόφωνα μέσα από δημοψήφισμα στο οποίο συμμετείχε ο τουρκικός λαός. Ήταν εμφανώς πιο φιλελεύθερο από το παλαιό με την έννοια ότι ανεχόταν ευρύτερο φάσμα πολιτικής δραστηριότητας από ότι στο παρελθόν, και προς τα αριστερά και προς τα δεξιά. Ακόμη, μέσα από τη διεξαγωγή κοινοβουλευτικών εκλογών στις 15 Οκτωβρίου του 1961, το CHP του İñönü κέρδισε την πλειοψηφία, χωρίς όμως μεγάλη διαφορά από τον δεύτερο υποψήφιο.¹⁵⁶

Από την άλλη, στην ατζέντα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής βρίσκεται το θέμα της εγκατάστασης των πυραύλων Jupiter από τις ΗΠΑ σε τουρκικό έδαφος. Ήδη από το 1959 όπου τοποθετήθηκαν οι πύραυλοι, η Μόσχα έδειξε αμέσως την δυσαρέσκειά της προς την Ουάσινγκτον και η αντίδραση αυτή επαναλήφθηκε πάλι το 1962 όπου υπογράφηκε το σύμφωνο μεταξύ Τουρκίας και ΗΠΑ για την λειτουργία των πυραύλων. Το βάρος έπεσε τον νέο Αμερικανό Πρόεδρο, John F. Kennedy , ο οποίος μέσα από πολλές διαπραγματεύσεις με τους Τούρκους για αυτό το θέμα δεν κατέληγε πουθενά καθώς οι Τούρκοι δεν ήταν πολύ θερμοί στην ιδέα να τους απομακρύνουν.¹⁵⁷

Η Μόσχα για να αντιδράσει σε αυτό, τον Ιούλιο του 1962 προχώρησε σε μια συμφωνία με τον Fidel Castro, Πρωθυπουργό της Κούβας, για την εγκατάσταση σοβιετικών πυραύλων σε έδαφος της Κούβας. Την ίδια μέρα ο Kennedy με επιστολή στον Khrushchev δήλωσε ότι οι ΗΠΑ δεν επιτρέπουν την μεταφορά επιθετικών όπλων στην Κούβα και πρέπει να αποσυρθούν αμέσως. Για την αποφυγή πυρηνικού πολέμου εν τέλει, οι Ρώσοι απέσυραν τους πύραυλους από την Κούβα εφόσον οι

---

¹⁵⁵ Mustafa Aydın – Erhan Çağrı (2004), *Turkish – American Relations: Past, Present, Future*, London: Routledge (σ. 152)

¹⁵⁶ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 319, 321)

¹⁵⁷ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 99).

Αμερικάνοι δήλωναν ότι δεν θα εισβάλλουν στο νησί και θα αποσύρουν τους Jupiter από την Τουρκία.¹⁵⁸

Το 1963 έχουμε την αναθέρμανση του Κυπριακού, το οποίο όπως φάνηκε ήταν αρκετό για να φέρει τις τουρκο - αμερικανικές σχέσεις εν' όψει προκλήσεων και ίσως αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα που σηματοδότησε την αρχή της αδιαφορίας της Τουρκίας προς την Δύση. Το 1951, ο νέος Υπουργός Εξωτερικών Fuat Köprülü δήλωσε ότι τα δικαιώματα των Τουρκων στη Κύπρο πρέπει να γίνουν σεβαστά και να αρχίσουν σιγά σιγά να αναγνωρίζονται.¹⁵⁹ Πριν την αναθέρμανση του Κυπριακού όμως, το 1959 έχουμε τις Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου που εξασφάλιζαν στην Κύπρο ανεξαρτησία υπό την εγγύηση της Ελλάδος, της Τουρκίας και της Αγγλίας, με την τελευταία να παίζει και ρόλο «διαμεσολαβητή» ανάμεσα στην Τουρκία, τις ΗΠΑ και την Ελλάδα¹⁶⁰. Στις 15 Αυγούστου του 1960 με Πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και Αντιπρόεδρο τον Fazıl Küçük, αρχηγό της Τουρκο - Κυπριακής κοινότητας.¹⁶¹ Όμως ο Μακάριος προκειμένου να καταργηθεί η χωριστή εκλογή των βουλευτών κάθε κοινότητας, να συγχωνευθούν τα χωριστά δικαστήρια και να αποκλεισθεί το δικαίωμα του Προέδρου και Αντιπροέδρου να προβάλλουν βέτο στο νομοθετικό έργο της Βουλής πρότεινε τα 13 Σημεία, κάτι που απορρίφθηκε κατευθείαν από την Τουρκική πλευρά και προκάλεσε αντιπαραθέσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Εδώ ξεκινάει και η αμερικανική εμπλοκή στο ζήτημα. Οι Αμερικανοί λοιπόν πρότειναν την λύση της ένωσης ώστε να κλειδώσουν την Κύπρο στο δυτικό πολεμικό, οικονομικό και πολιτικό στρατόπεδο, κάτι που προκάλεσε αντιδράσεις από την Άγκυρα.¹⁶²

Ενώ το 1964 η κρίση γινόταν ολοένα και εντονότερη, η Βρετανία σε συνεργασία με το NATO και τις ΗΠΑ σκεφτόταν να στείλει στρατεύματα στην Κύπρο για τη

---

¹⁵⁸ History State Government, Key milestones – 1961-1968 – The Cuban Missile Crisis, October 1962 [online], Στον ιστότοπο: « <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/cuban-missile-crisis>», (Πρόσβαση: 16 Νοεμβρίου 2016).

¹⁵⁹ Suha Bolukbasi (1993), “The Johnson Letter revisited”, στο Middle Eastern Studies, Vol. 29, No. 3, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00263209308700963>, (σ. 508)

¹⁶⁰ Θάνος Βερέμης (2005), *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ.σ. 151-152).

¹⁶¹ Ahmad Feroz (1977), *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*, London: C. Hurst & Company (σ. 404).

¹⁶² Θάνος Βερέμης (2005), *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ. 152).

διατήρηση της ειρήνης στο νησί, κάτι που απορρίφθηκε αμέσως από τον Μακάριο. Στις 4 Μαρτίου του ιδίου έτους, ενώ το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ (UN Security Council) είχε αποφασίσει να δημιουργήσει τις UNFICYP (United Nations Peacekeeping Δυνάμεις του ΟΗΕ για την διατήρηση της ειρήνης στην Κύπρο), λίγο διάστημα αργότερα, τον Ιούνιο του 1964 η κυβέρνηση Ιñöñü είχε αρχίσει να σκέφτεται σοβαρά την απόβαση τουρκικών στρατευμάτων στο νησί βάσει των δικαιωμάτων που της παραχωρούσε το άρθρο 4 του Συμφώνου Εγγύησης του 1960 (1960 Treaty of Guarantee). Εν τέλει, η Άγκυρα στις 2 Ιουνίου προέβη στην απόβαση τουρκικών στρατευμάτων.¹⁶³

Βλέποντας η Ουάσινγκτον ότι η Άγκυρα ήταν έτοιμη να προκαλέσει μεγάλες αναταραχές τόσο ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία όσο και ανάμεσα στην Τουρκία και την Δυτική Συμμαχία, στις 5 Ιουνίου του 1964 ο Πρόεδρος Lyndon Johnson απέστειλε επιστολή προς τον Ιñöñü εκφράζοντας τις απόψεις του για τις συγκρούσεις που θα προέκυπταν από την στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας στο Κυπριακό έδαφος.¹⁶⁴

Ο Johnson μέσω αυτής της επιστολής ήθελε να επισημάνει ότι το ξέσπασμα ενός πολέμου ανάμεσα σε μέλη του NATO ήταν αδιανόητο και δε θα επιτρεπόταν σε καμία περίπτωση. Το βαθύτερο νόημα όμως ήταν ότι μόνο οι ΗΠΑ είχαν την Τουρκία υπό τον έλεγχό τους καθορίζοντας ακόμη τους εχθρούς της και την εξωτερική πολιτική της.¹⁶⁵ Στην προκειμένη φάση ο εχθρός της Τουρκίας επιτρεπόταν να είναι μόνο η ΕΣΣΔ. Επίσης ο Johnson δεν μπορούσε να επιτρέψει στην Τουρκία την χρήση όπλων που οι Αμερικανοί είχαν παραχωρήσει στους Τούρκους, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 4 Συμφώνου που υπέγραψαν Άγκυρα και Ουάσινγκτον το 1947 αυτά μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν μόνο με τη συγκατάθεση των ΗΠΑ. Και το τελευταίο και σημαντικότερο που προέκυπτε από την επιστολή

---

¹⁶³ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ.σ. 106-107)

¹⁶⁴ Καθημερινή, άρθρα – επικαιρότητα – κόσμος – η επιστολή του Τζόνσον προς τον Ινονού, Στον ιστότοπο: <http://www.kathimerini.gr/868689/article/epikairothta/kosmos/h-epistolh-tzonson-pros-inonoy>, (Πρόσβαση: 22 Νοεμβρίου 2016).

¹⁶⁵ Suha Bolukbasi (1993), “The Johnson Letter revisited”, στο *Middle Eastern Studies*, Vol. 29, No. 3, DOI: 10.1080/00263209308700963, (σ. 517).

είναι ότι σε περίπτωση που η Τουρκία προκαλέσει με τις ενέργειές της σοβιετική επίθεση, το NATO δεν υποχρεούται σε καμία περίπτωση να την προστατέψει¹⁶⁶.

Η επέμβαση αυτή από την αμερικανική πλευρά δημιούργησε στην τουρκική κοινή γνώμη ένα κύμα αντιαμερικανισμού, που επηρέασε την σχέση Ουάσινγκτον και Άγκυρας σε σημαντικό βαθμό.¹⁶⁷ Σύμφωνα με την κοινή γνώμη, οι Αμερικανοί άφησαν τους Τούρκους εκτεθειμένους προς τους Έλληνες ενώ ο Πρόεδρος İnönü ερμήνευσε την νέα κατάσταση ως μια συμμαχία εχθρών και φίλων ενάντια της Τουρκίας. Ο Τύπος από την άλλη, χαρακτήρισε την επιστολή είτε ως προδοσία προς την Τουρκία.¹⁶⁸ Γενικότερα δηλαδή, ακόμη και η κοινή γνώμη είχε μείνει άναυδη από την επιστολή Johnson, διότι αφού η Τουρκία ήταν σημαντικότερο μέλος του NATO σε σχέση με την Ελλάδα, γιατί άραγε οι Αμερικανοί επέλεξαν να στηρίξουν τους Έλληνες κι όχι τους Τούρκους;¹⁶⁹ Μια πιθανή απάντηση σε αυτό θα μπορούσε να είναι ο φόβος του Johnson να μην χάσει την στήριξη και τις ψήφους των Ελλήνων ομογενών, καθώς οι Έλληνες εκεί του άσκησαν μεγάλη πίεση προκειμένου να αποτρέψει οποιαδήποτε τουρκική εισβολή.¹⁷⁰ Γενικότερα δηλαδή, ο ωμός χαρακτήρας της επιστολής, η προφανής αδιαφορία για την τουρκική άποψη σε σχέση με τα εξελισσόμενα γεγονότα και η φαινομενική προθυμία με την οποία η Ουάσινγκτον αποφάσισε την στρατηγική θυσία της Τουρκίας, υπήρξε τραυματική εμπειρία για τους Τούρκους.¹⁷¹

Τα παραπάνω γεγονότα δεν άφηναν πολλές επιλογές στον İnönü, παρά μόνο να δεχτεί τη ροή των πραγμάτων και να ακολουθήσει τις οδηγίες της Ουάσινγκτον. Ο İnönü απαντώντας στην επιστολή του Johnson, τόνισε ότι η Τουρκία το μόνο που επιζητάει είναι η λύση του Κυπριακού, σύμφωνα με τα όσα προβλέπουν τα υπογεγραμμένα

---

¹⁶⁶ Nasuh Uslu (2003), *The Turkish – American Relationship Between 1947 and 2003 , The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers, Inc. (σ. 74)

¹⁶⁷ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης – Αφεντούλης Θ. Λαγγίδης (2010), *Μετακεμαλισμός*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ. 107).

¹⁶⁸ Ali İsklar Güngör, *An Analysis of Turkish American Relations: Improvement or Deterioration*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2008. (σ. σ. 37-38).

¹⁶⁹ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 133).

¹⁷⁰ Nasuh Uslu (2003), *The Cyprus Question as an issue of Turkish Foreign Policy and Turkish – American Relations 1959 - 2003*, New York: Nova Science Publishers, Inc. (σ. 52).

¹⁷¹ Φίλιπ Ρόμπινς (2003), *Στρατός και Διπλωματία – η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική από την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου*, Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονοι Ορίζοντες (σ.164).

Σύμφωνα, και επ' αυτού την βοήθεια των ΗΠΑ. Για αυτό και ο İnönü δέχτηκε την πρόσκληση του Johnson στην Ουάσινγκτον για να συζητηθεί το Κυπριακό.¹⁷²

Η αντίδραση όμως της Τουρκίας ήταν αρκετά έντονη μετά από αυτό, σε τέτοιο σημείο ώστε η Άγκυρα είχε αρχίσει να σκέφτεται σοβαρά την ανεξάρτησή της από την Ουάσινγκτον στο θέμα των διεθνών σχέσεων.¹⁷³

Τελευταίο γεγονός σταθμός της δεκαετίας αυτής, το οποίο αφορά στην εσωτερική πολιτική σκηνή της Τουρκίας, είναι ο θρίαμβος του Demirel στις εκλογές του Οκτωβρίου του 1965. Εν τέλει αποδείχθηκε μια καλή εξέλιξη αυτό, κυρίως για την τουρκική οικονομία αφού τα επόμενα χρόνια σημειώθηκε οικονομική άνθηση. Όμως ο Demirel υιοθέτησε μια ιδιόμορφη πολιτική προκειμένου να πετύχει την ένωση της κυβέρνησης με το κόμμα. Εν ολίγοις έφτασε σε σημείο να επιβάλει έναν ισλαμικό χαρακτήρα στο κόμμα του, ασκούσε πίεση σε αριστερές οργανώσεις και ήρθε αρκετές φορές σε σύγκρουση με το ανεξάρτητο δικαστικό σώμα και το Συνταγματικό Δικαστήριο στο θέμα των ατομικών δικαιωμάτων. Αυτά λοιπόν οδήγησαν στο να γίνει μισητός ο Demirel όσο και ο Μεντερές και στο πραξικόπημα της 23^{ης} Μαρτίου του 1971.¹⁷⁴

---

¹⁷² Nasuh Uslu (2003), *The Turkish – American Relationship Between 1947 and 2003 , The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers, Inc. (σ. 173).

¹⁷³ “Turkish reaction to President Johnson’s Letter to Prime Minister Inonu”, CIA 6 Ιουνίου 1964, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000615268.pdf, (Πρόσβαση: 20 Ιουνίου 2017).

¹⁷⁴ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 326-327).

3.2 Δεκαετία 1970

Η νέα δεκαετία βρίσκει την Τουρκία στο κατώφλι ενός πραξικοπήματος το οποίο πραγματοποιήθηκε 12 Μαρτίου 1971. Οι Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις, δήλωσαν ότι εάν τα πολιτικά κόμματα δεν απέτρεπαν αυτή την αναρχία, ο στρατός θα αναλάμβανε διοικητικά καθήκοντα.¹⁷⁵ Λίγο μετά, όταν ο αρχηγός του Γεν. Επιτελείου παρέδωσε στον Demirel τελεσίγραφο των ενόπλων δυνάμεων οι οποίες ζητούσαν τον σχηματισμό μιας ισχυρής και αξιόπιστης κυβέρνησης. Ο Demirel εν συνεχεία παραιτήθηκε και το πραξικόπημα αποδείχθηκε ότι υποκινούταν από την ανώτατη ηγεσία κι όχι από ομάδες αριστερών.¹⁷⁶

Στις 14 Οκτωβρίου του 1973 έχουμε εκλογές, μέσα από τις οποίες αναδείχθηκε πρώτο κόμμα το νέο CHP του Ecevit αλλά χωρίς απόλυτη πλειοψηφία, με αποτέλεσμα στις 25 Ιανουαρίου του 1974 να έχουμε κυβέρνηση συνεργασίας του Ecevit και του Erbakan. Τότε ήταν και η πρώτη φορά που οι Ισλαμιστές συμμετείχαν σε κυβέρνηση συνεργασίας.¹⁷⁷

Στις 19 Ιουλίου του 1974 λόγω του πραξικοπήματος στην Κύπρο και της γενικότερης πολιτικής αναταραχής που επικρατούσε στο νησί εκείνη την περίοδο, η Τουρκία βρήκε ευκαιρία να εισβάλλει. Παρά το γεγονός ότι αποφασίστηκε κατάπαυση του πυρός, η Τουρκία δεν οπισθοχώρησε και μέσα σε ένα μικρό χρονικό διάστημα κατέλαβε το 5% του νησιού. Στις 14 Αυγούστου, η Τουρκία εξαπέλυσε δεύτερη επίθεση καταλαμβάνοντας πλέον το 38% του νησιού, εξασφαλίζοντας για τους Τουρκοκυπρίους τις μεγαλύτερες πλουτοπαραγωγικές πηγές του νησιού.¹⁷⁸

---

¹⁷⁵ Burcu Taşkın (2015), Voter Turnout in Turkey's Parliamentary and Local Elections (1950 – 2014): Does participation Increase when competition decreases?, στο Turkish Studies, Vol. 16, No. 4, DOI: 10.1080/14683849.2015.1101350, (σ. 471).

¹⁷⁶ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ.σ. 334, 335).

¹⁷⁷ Feroz Ahmad (2003), *Turkey: The Quest for identity*, London: OneWorld Publications (Chronology of the Ottoman Empire and Modern Turkey).

¹⁷⁸ Θάνος Βερέμης (2005), *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ. σ. 156-157).

Βασικοί στόχοι της Τουρκίας ήταν η αποτροπή της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, ο διαχωρισμός των δυο συνοίκων κοινοτήτων του νησιού και η άμεση εφαρμογή μιας εποικιστικής πολιτικής. Όμως, η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν αποδυναμώθηκε όσο επιθυμούσαν οι Τούρκοι και η εισβολή δεν έγινε αποδεκτή από την διεθνή κοινότητα παρά την ανοχή που έδειξαν κάποιες από τις μεγάλες δυνάμεις όπως η ΕΣΣΔ και οι ΗΠΑ, και φυσικά δεν αναγνωρίστηκε ποτέ και η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου». Σύντομα το Κυπριακό μετατράπηκε σε βάρος για την τουρκική διπλωματία, έτσι κατά την περίοδο 1975-1978 η Τουρκία βρέθηκε αντιμέτωπη με εμπάργκο από τις ΗΠΑ.¹⁷⁹

Ως αντίδραση της Ουάσινγκτον στην στρατιωτική εισβολή της Άγκυρας στην Κύπρο, αποφασίστηκε από το Κογκρέσο, εμπάργκο όπλων προς τους Τούρκους. Αναλυτικότερα, στις 5 Φεβρουαρίου του 1975, όλη η στρατιωτική βοήθεια και όλες οι άδειες για μεταφορά όπλων, πολεμοφοδίων και πολεμικών εργαλείων προς την Τουρκική Κυβέρνηση, αναστάλη έως και το 1978.¹⁸⁰ Αυτό σήμαινε ότι η Τουρκία δεν θα έπρεπε να ξεχνάει ότι έχει υποχρεώσεις απέναντι στο ΝΑΤΟ κι ότι θα πρέπει να τις τηρεί. Η Ουάσινγκτον κατά πως φάνηκε δεν ήταν ιδιαίτερος διατεθειμένη να διασφαλίζει τα εθνικά συμφέροντα της Τουρκίας στην Κύπρο. Έτσι λοιπόν, η μεταβολή της τουρκικής στάσης είναι απολύτως φυσιολογική. Σε τέτοιες περιόδους, διεθνούς κρίσης, τα μέλη μιας συμμαχίας είναι έτοιμα να παραγκωνίσουν τα ιδιαίτερα εθνικά τους συμφέροντα. Ωστόσο σε οποιαδήποτε άλλη περίοδο, και καθώς τα ισχυρότερα μέλη της συμμαχίας τείνουν να δρουν ηγεμονικά, ο οικειοθελής παραγκωνισμός των στενών εθνικών συμφερόντων των άλλων μελών αντικαθίσταται από δυσαρέσκεια και αντίσταση.¹⁸¹

Η Άγκυρα όμως θέλοντας να αντιδράσει στο εμπάργκο, κατήργησε το Σύμφωνο Συνεργασίας σε θέματα Αμύνης (DCA – Defense Cooperation Agreement) και έθεσε

---

¹⁷⁹ Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ, επιμέλεια Θάνος Βερέμης (1995), *Η Τουρκία Σήμερα – Πολιτεία, Κοινωνία, Εξωτερική Πολιτική, Θρησκεία*, Αθήνα, Εκδόσεις: Παπαζήση, (σ. 521).

¹⁸⁰ Nasuh Uslu (2003), *The Turkish – American Relationship Between 1947 and 2003 , The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers, Inc. (σ. 74).

¹⁸¹ Εκάβη Αθανασοπούλου (2013), *Σύμμαχοι όχι φίλοι ΗΠΑ-Τουρκία 1979-2000*, Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο (σ. 29).

υπό τον έλεγχο των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων όλες τις αμερικανικές στρατιωτικές εγκαταστάσεις σε τουρκικό έδαφος.¹⁸²

Παρ' όλα αυτά στο βιβλίο του William Hale "Turkish foreign policy since 1774" υποστηρίζεται ότι εάν τελικά οι Τούρκοι δεν εισέβαλλαν στην Κύπρο, τότε η Κύπρος πιθανότατα να ενσωματωνόταν με την Ελλάδα και οι Τουρκοκύπριοι είτε θα εκδιώκονταν από το νησί είτε θα σφάζονταν. Αναφέρεται ακόμη ότι η κρίση αυτή που ξέσπασε το 1974 στην Κύπρο θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι συνέβη εξαιτίας της χούντας που επικρατούσε στην Ελλάδα, όμως και η Βρετανία και οι ΗΠΑ και ο Μακάριος ανέλαβαν μερίδιο ευθύνης.¹⁸³

Η επιρροή των ΗΠΑ αναμφισβήτητα είναι και θα είναι πάντα έντονη προς την Τουρκία και θα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ως προς την χάραξη της τουρκικής πολιτικής. Γενικότερα δηλαδή, η κρίση που ξέσπασε στην Κύπρο το 1974 είχε μεγάλες επιπτώσεις στις τουρκο - αμερικανικές σχέσεις, όμως στην πραγματικότητα η Άγκυρα δεν αισθάνθηκε έντονη πίεση από την Ουάσινγκτον. Αυτό συνέβη διότι η απόφαση των ΗΠΑ στην αντίδραση της Τουρκίας στο Κυπριακό προήλθε από το Κογκρέσο κι όχι από την ίδια την Αμερικανική Κυβέρνηση.¹⁸⁴

Στις 2 Οκτωβρίου του 1978, το Αμερικανικό Κογκρέσο ψήφισε την άρση του εμπάργκο όπλων προς την Τουρκία, αναφέροντας ότι θα εφοδιάσει την Τουρκία με όπλα αξίας \$185 εκατομμυρίων για τα οποία όμως είχε ήδη πληρώσει. Αρκετοί θεώρησαν αυτήν την κίνηση του Κογκρέσου ικανοποιητική ενώ από την άλλη έβαλε τον Demirel σε μια διαδικασία επιστροφής προς την πολιτική διαπραγματεύσεων, ξεκινώντας πάλι μια διαδικασία βελτίωσης των τουρκο - αμερικανικών σχέσεων.¹⁸⁵

---

¹⁸² Robert McDonald (1988), "Alliance problems in the Eastern Mediterranean – Greece, Turkey and Cyprus: Part II", στο The Adelphi Papers, Vol. 28, No. 229, DOI: 10.1080/05679328808457572, (σ. 78).

¹⁸³ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 133)

¹⁸⁴ Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ, επιμέλεια Θάνος Βερέμης (1995), *Η Τουρκία Σήμερα – Πολιτεία, Κοινωνία, Εξωτερική Πολιτική, Θρησκεία*, Αθήνα, Εκδόσεις: Παπαζήση (σ. 531).

¹⁸⁵ Feroz Ahmad (1977), *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*, London: C. Hurst & Company (σ. 421).

3.3 Δεκαετία 1980

Τα γεγονότα των δεκαετιών 1960 και 1970 έστρωσαν τον δρόμο για μια πολυτάραχη διμερή σχέση. Από την μια, οι Αμερικανοί συνεχίζουν να εκτιμούν την στρατηγική σημασία της Τουρκίας, τόσο στη διάρκεια του Δευτέρου Ψυχρού Πολέμου στις αρχές της δεκαετίας του 1980, όσο και στην μεταψυχροπολεμική περίοδο της δεκαετίας του 1990. Από την άλλη, οι διμερείς σχέσεις έχουν σημαδευτεί από διάφορες εξελίξεις που προέκυψαν κατά καιρούς και επιβεβαιώνουν την τουρκική διαίσθηση ότι δεν μπορούν να βασίζονται απόλυτα στις ΗΠΑ.¹⁸⁶

Όσον αφορά την δεκαετία αυτή, το βασικό χαρακτηριστικό της εσωτερικής κατάστασης της Τουρκίας είναι το πραξικόπημα του 1980 και η δημιουργία νέου Συντάγματος το 1982. Στις 12 Σεπτεμβρίου του 1980, οι ένοπλες δυνάμεις κατέλαβαν την εξουσία, όλα τα κόμματα κηρύχθηκαν παράνομα και κηρύχθηκε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Η κυβέρνηση Demirel εκδιώχθηκε με την βία, προκλήθηκε ο θάνατος 5000 ανθρώπων, η τρομοκρατία επικράτησε¹⁸⁷ και ο Kenan Evren ανακηρύχθηκε αρχηγός του κράτους.

Στις 17 Ιουλίου του 1982 κατατέθηκε το πρώτο προσχέδιο για την δημιουργία του νέου Συντάγματος το οποίο ήταν αρκετά πιο αυταρχικό από τα προηγούμενα. Περιοριζόταν η ελευθερία του Τύπου, των συνδικάτων και γενικώς τα δικαιώματα και οι ελευθερίες του ατόμου τα οποία είχαν εγκαθιδρυθεί από το Σύνταγμα του 1961.¹⁸⁸ Το νέο αυτό Σύνταγμα, τέθηκε σε δημοψήφισμα στις 7 Νοεμβρίου του 1982. Η «υποχρεωτική» θετική ψήφος που επέβαλλε η πολιτική παρότρυνσης του Evren έφερε το αναμενόμενο «ναι» σε ποσοστό 91,4%.¹⁸⁹

---

¹⁸⁶ Φίλιπ Ρόμπινς (2003), *Στρατός και Διπλωματία – η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική από την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου*, Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονοι Ορίζοντες (σ.166).

¹⁸⁷ Sabri Sayari, “Political Violence and Terrorism in Turkey, 1976-80: A Retrospective Analysis”, στο *Terrorism and Political Violence*, Vol. 22, No. 2, DOI: 10.1080/09546550903574438, (σ. 198).

¹⁸⁸ Muzaffer Sencer, “From the Constitution of 1961 to the Constitution of 1982”, *Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Estitüsü*, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/ffa59ca90e81a1e_ek.pdf?dergi=Turkish%20Yearbook%20of%20Human%20Rights, (Πρόσβαση: 11 Ιουνίου 2017).

¹⁸⁹ Φίλιπ Ρόμπινς (2003), *Στρατός και Διπλωματία – η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική από την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου*, Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονοι Ορίζοντες (σ.σ. 361-362).

Όμως, κατά την δεκαετία του 1980 η τουρκική εξωτερική πολιτική μπαίνει σε μια φάση αναθεώρησης των σχέσεων της με την Δύση ειδικά τώρα που προηγήθηκε η ένταση μεταξύ Ουάσινγκτον και Άγκυρας για το Κυπριακό μερικά χρόνια πριν. Διάφορες διεθνείς εξελίξεις που συμβαίνουν στα τέλη της δεκαετίας του 1970 ενίσχυσαν τις ήδη υπάρχουσες εντάσεις μεταξύ των υπερδυνάμεων και ενίσχυσαν τον ρόλο και την θέση της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ.¹⁹⁰

Η βασικότερη εξέλιξη σε πρώτη φάση όσον αφορά τις τουρκο - αμερικανικές σχέσεις κατά την δεκαετία αυτήν είναι η υπογραφή του Συμφώνου για Αμυντική και Οικονομική Συνεργασία μεταξύ Τουρκίας και ΗΠΑ (US – Turkish Defense and Economic Cooperation Agreement –DECA) στις 29 Μαρτίου του 1980, η οποία συζητιόταν για περίπου πέντε χρόνια. Το σύμφωνο αυτό προέβλεπε: Την παροχή στρατιωτικής βοήθειας από τις ΗΠΑ, την χρήση στρατιωτικών εγκαταστάσεων και παροχής πληροφοριών από μεριά της Τουρκίας και συνεργασία στην δημιουργία αμυντικού εξοπλισμού.¹⁹¹

Η κυβέρνηση Carter από την πλευρά της, υποσχέθηκε στην Τουρκία οικονομική και στρατιωτική βοήθεια, η οποία όμως δεν ήταν αντάξια των προσδοκιών της Τουρκίας. Ως το 1984 η Τουρκία έλαβε από τις ΗΠΑ βοήθεια ύψους 715 εκατομμυρίων δολαρίων ενώ μέχρι το 1988 η βοήθεια αυτή μειώθηκε στα 526 εκατομμύρια δολάρια καθώς ο Ψυχρός Πόλεμος εκείνη την περίοδο κλιμακωνόταν.¹⁹²

Όσον αφορά τον Πόλεμο μεταξύ Ιράν και Ιράκ (1980-1988), η Τουρκία κράτησε πολιτική ουδετερότητας όταν το Ιράκ εισέβαλλε στο νότιο Ιράν το 1982.¹⁹³ Η στάση ουδετερότητας της Τουρκίας οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι η Τουρκία είχε να επωφεληθεί τόσο από το Ιράν όσο και από το Ιράκ. Από την άλλη και με τις ΗΠΑ οι σχέσεις συνέχισαν να βρίσκονται σε ικανοποιητικά επίπεδα, αφού αφενός εκμεταλλεύονταν τις ευκαιρίες σχετικά με τις αμερικανικές επενδύσεις και την συμμετοχή στην αμερικανική αγορά, ώστε να εξισορροπήσουν την μειωμένη οικονομική βοήθεια από τις ΗΠΑ και αφετέρου οι αμερικανικές στρατιωτικές

---

¹⁹⁰ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 133).

¹⁹¹ Nur Bilge Criss – Selçuk Esenbel–Tony Greenwood –Louis Mazzari (2011), *American Turkish Encounters: Politics and Culture, 1830 – 1989*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing (σ. 371).

¹⁹² William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 120).

¹⁹³ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ. 413).

εγκαταστάσεις στην Τουρκία, όχι μόνο εξυπηρετούσαν του αμερικανούς αλλά προστάτευαν και τους Τούρκους από ενδεχόμενη σοβιετική απειλή στον Περσικό Κόλπο.¹⁹⁴

---

¹⁹⁴ Işıklar Güngör Ali, *An Analysis of Turkish American Relations: Improvement or Deterioration* , διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2008. (σ. 68).

3.4 Δεκαετία 1990

Την δεκαετία του 1990 η Τουρκία συνέχισε εντατικά τις προσπάθειες προκειμένου να εξασφαλίσει την αμερικανική υποστήριξη. Η προσπάθεια της Τουρκίας, και η ανταπόκριση όμως των ΗΠΑ φάνηκε κυρίως την περίοδο του Πολέμου του Κόλπου, την περίοδο που ξέσπασαν οι αναταραχές στα Βαλκάνια και την περίοδο των ανακατατάξεων μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ.

Χαρακτηριστικό της δεκαετίας αυτής είναι ο Πόλεμος του Κόλπου (1990 – 1991) και η συμμετοχή της Τουρκίας σε αυτόν, γεγονότα τα οποία αποτέλεσαν καμπή για την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας. Η Κρίση του Κόλπου συνέβαλε στην διαμόρφωση των αμερικανοτουρκικών μεταψυχροπολεμικών σχέσεων και τελικώς, λόγω της συμμετοχής στον πόλεμο, η Τουρκία απέκτησε έναν σημαντικό ρόλο για την πολιτική των ΗΠΑ στην Μέση Ανατολή, για πρώτη φορά μετά από την κατάρρευση του Συμφώνου της Βαγδάτης (1958).¹⁹⁵ Επίσης η Τουρκία έκανε το μεγάλο βήμα δείχνοντας την υποστήριξή της ενάντια στο καθεστώς του Saddam Hussein και συμμετέχοντας στην Συμμαχία των ΗΠΑ (US-led Allied Coalition) η οποία έδιωξε τις ιρακινές δυνάμεις από το Κουβέιτ στο οποίο είχαν εισβάλλει.¹⁹⁶

Στα Βαλκάνια την ίδια δεκαετία σημειώθηκαν σημαντικά ξεσπάσματα βίαιων εθνικών διαμαχών που οδήγησαν στον κατακερματισμό της πρώην Γιουγκοσλαβίας, προκαλώντας σοβαρό πλήγμα στην ειρήνη και την σταθερότητα της περιοχής. Η Τουρκία προκειμένου να προλάβει την ολοκληρωτική εξολόθρευση των Μουσουλμάνων Βόσνιων της περιοχής από του Σέρβους Εθνικιστές έκανε εμπάργκο στην ακτιβιστική διπλωματία στις δυτικές πρωτεύουσες και στους διεθνείς οργανισμούς παίρνοντας το μέρος των Βόσνιων Μουσουλμάνων.¹⁹⁷

Συνεργασία ανάμεσα στα δυο κράτη επίσης σημειώθηκε και στην περιοχή της κεντρικής Ασίας μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ. Μετά το γεγονός αυτό, τα

---

¹⁹⁵ Εκάβη Αθανασοπούλου (2013), *Σύμμαχοι όχι φίλοι ΗΠΑ-Τουρκία 1979-2000*, Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο (σ. 111).

¹⁹⁶ Mustafa Aydın and Erhan Çağrı (2004), *Turkish-American Relations Past, Present and Future*, London: Publisher Routledge (σ. 95).

¹⁹⁷ Ο.π. (σ.96).

αποτελούμενα από τουρκικά φύλα κράτη ήταν αρκετά αποδυναμωμένα και βίωναν μια περίοδο αστάθειας. Οι ΗΠΑ, εκμεταλλευόμενες το ιστορικό δέσιμο της Τουρκίας με αυτές τις χώρες, ενίσχυσαν την ιδέα της κατασκευής του αγωγού Baku – Ceyhan. Ακόμη, η συμμετοχή της Τουρκίας τον Ιούνιο του 1992 στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας στον Εύξεινο Πόντο (Black Sea Economic Cooperation Project – BSEC)¹⁹⁸ εξυπηρετούσε σε μεγάλο βαθμό τα αμερικανικά συμφέροντα καθώς έτσι η Τουρκία ήταν πιθανό να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την πολιτική και οικονομική κατάσταση των χωρών αυτών και τις κατευθύνει προς ένα δημοκρατικό πολιτικό σύστημα και μια καπιταλιστική οικονομία¹⁹⁹.

Ακόμη, το Κουρδικό πρόβλημα φάνηκε ότι αποτελούσε ένα από τα μεγαλύτερα ζητήματα προς επίλυση για την Τουρκία. Για αρκετούς Κούρδους, φάνηκε ότι οι συνέπειες του Πολέμου μεταξύ Ιράν και Ιράκ θα πραγματοποιούσαν τις ελπίδες τους ώστε να γίνει πραγματικότητα το όνειρό τους σχετικά με τη δημιουργία Κουρδικού Κράτους στο Ιράκ. Οι πράξεις εκδίκησης της Τουρκίας ενάντια στους Κούρδους τρομοκράτες του PKK, οι οποίοι είχαν αυξήσει τις επιθέσεις τους προς την Τουρκία, δηλητηρίασε τις σχέσεις της με τα γειτονικά κράτη και την Δύση. Ο Πόλεμος του Κόλπου όμως, αποτέλεσε αιτία για την ίδρυση μιας διεθνούς δύναμης για την προστασία της Κουρδικής περιοχής του Βόρειου Ιράκ έτσι ώστε να αποτρέψει την είσοδό τους στην Τουρκία. Αυτό ήταν ευκαιρία για τους Αμερικανούς ώστε να επεκτείνουν ακόμη περισσότερο τις δυνάμεις τους και έτσι τον Μάιο του 1991 η Ουάσινγκτον έστειλε μήνυμα στην Άγκυρα ζητώντας την άδεια προκειμένου να μεταφέρουν ένα σώμα 600 στρατιωτών στην περιοχή του Βορείου Ιράκ.²⁰⁰

Ακόμη, μέχρι το 1994, τέσσερις από τις δώδεκα αμερικανικές στρατιωτικές βάσεις στην Τουρκία έκλεισαν ή πέρασαν υπό την διαχείριση των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων. Όμως, η στρατιωτική Νατοϊκή βάση στο Incirlik κοντά στα Adana συνέχισε να λειτουργεί άσχετα με την κατάληξη που είχαν οι άλλες βάσεις. Επιπλέον, η αμερικανική οικονομική ενίσχυση προς την Τουρκία μειώθηκε σημαντικά, κυρίως λόγω της εναντίωσης του Κογκρέσου ως προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και σε άλλα

---

¹⁹⁸ Ines Hartwig, “The Black Sea Economic Cooperation Process”, Archive of European Integration University of Pittsburgh, http://aei.pitt.edu/812/1/scop97_1_2.pdf, (Πρόσβαση: 18 Ιουνίου 2017).

¹⁹⁹ Ali Güngör Işıklar, *An Analysis of Turkish American Relations: Improvement or Deterioration*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2008. (σελ. 71)

²⁰⁰ Nasuh Uslu (2003), *The Turkish American Relationship Between 1947-2003 – The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers (σ. 280).

θέματα αλλά ο σημαντικότερος λόγος μείωσης αυτής ήταν το γεγονός ότι υπήρχε όλο και μικρότερη ανάγκη για αυτήν.²⁰¹ Ως επί το πλείστον όμως, τα ανθρώπινα δικαιώματα ήταν και η βασική διαφωνία ανάμεσα στην Άγκυρα και την Ουάσινγκτον φέροντας την Άγκυρα σε σημείο να αντιδράσει απορρίπτοντας οποιαδήποτε αμερικανική βοήθεια.²⁰²

Ιδίως μετά το καλοκαίρι του 1991 άρχισε μια περίοδος έντονων παραβιάσεων και μια σειρά εγκλημάτων με την ανάδειξη του βαθέως κράτους ως μια ισχυρή και ανεξέλεγκτη δύναμη, κάτι που θεωρείται ότι αποτέλεσε απόρροια της κουρδικής εξέγερσης. Το κλίμα αυτό συνεχίστηκε ως τον Νοέμβριο του 1996, οπότε και η κρατική έρευνα εντάθηκε και οι αποτελούντες το βαθύ κράτος δε μπορούσαν πια να δρουν ατιμώρητα.²⁰³ Καθ' όλη την δεκαετία του 1990 οι Αμερικανο-Τουρκικές σχέσεις σε γενικές γραμμές παρέμειναν ισχυρές.

---

²⁰¹ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 159).

²⁰² Mustafa Aydın –Çağrı Erhan –Gökhan Erdem, “Chronology of Turkish – American relations”, Faculty of Political Science Ankara University, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/44/671/8553.pdf>, (Πρόσβαση: 20 Ιουνίου 2017).

²⁰³ Φίλιπ Ρόμπινς (2003), *Στρατός και Διπλωματία – η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική από την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου*, Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονοι Ορίζοντες (σ. 58).

Κεφάλαιο 4^ο.

Η εσωτερική κατάσταση στην Τουρκία κατά την περίοδο 2005-2015.

4.1 Γεγονότα που σημάδεψαν το ξεκίνημα της νέας χιλιετίας.

Η νέα χιλιετία ξεκινάει δύσκολα για την Τουρκία καθώς η χώρα δείχνει να βρίσκεται στο κατώφλι της ένταξής της στην κοινότητα των βιομηχανικών, δημοκρατικών χωρών με ανεπτυγμένο κράτος πρόνοιας που αποτελούν τον πυρήνα του σύγχρονου κόσμου. Εδώ και χρόνια κάνουν λόγο οι ειδικοί για τις δυνατότητες της Τουρκίας, τα ανθρώπινα και φυσικά της αποθέματα, και περίμεναν πως αυτές οι δυνατότητες θα αξιοποιούνταν πλήρως σε όρους οικονομικής και πολιτικής ανάπτυξης, κάτι το οποίο δεν συνέβη ποτέ. Η Τουρκία στα πρώτα χρόνια της νέας χιλιετίας έδειξε τη δύναμη ώστε να μπορεί να κάνει αυτά τα μεγάλα βήματα όμως αυτό δεν αρκεί. Οι πολεμικές διενέξεις, οι διεθνείς κρίσεις και η δημοσιονομική διαχείριση οδηγούσαν σε οπισθοδρόμηση.²⁰⁴

Τον Φεβρουάριο του 2001 η Τουρκία διανύει μια από τις δυσκολότερες οικονομικά περιόδους των τελευταίων ετών για την οποία το μεγαλύτερο μέρος ευθύνης έχει ο τραπεζικός κλάδος. Αφενός το χρέος αυξανόταν όλο και περισσότερο, αφετέρου οι τράπεζες δανείζονταν απεριορίιστα. Το γεγονός αυτό συνδέθηκε με κάποιες υποθέσεις που βγήκαν στο φως της δημοσιότητας σχετικά με την διαφθορά τόσο στον τραπεζικό τομέα όσο και στην κυβέρνηση. Το συμβάν αυτό επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την τότε κυβέρνηση συνεργασίας Ecevit – Bahçeli – Yılmaz και η πολιτική ζωή της χώρας βίωσε μια κρίση νομιμότητας. Αυτός ήταν κι ένας από τους λόγους που η κυβέρνηση Erdoğan κέρδισε τέτοια αποδοχή από τον τουρκικό λαό.²⁰⁵

---

²⁰⁴ Erik J. Zürcher (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (σ. 424)

²⁰⁵ Metin Hepar, “Turkey: Yesterday, today and tomorrow”, στο *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 1, No. 3, DOI: 10.1080/14683850108454650, (σ. 18).

Τον Αύγουστο του 2001, ιδρύεται το AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi – Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης). Η ίδρυσή του, ξεκίνησε μετά το κλείσιμο του FP (Fazilet Partisi – Κόμμα Αρετής) και αποτελεί την συνέχεια του καθώς και του RP (Refah Partisi – Κόμμα Ευημερίας).²⁰⁶ Το AKP είναι αποτέλεσμα της μεταμόρφωσης του νέου φιλελεύθερου Ισλάμ κατευθυνόμενο από τέσσερις κοινωνιο-πολιτικούς παράγοντες: την νέα αστική τάξη της Ανατόλιας, την εξάπλωση της δημόσιας σφαίρας και των Μουσουλμάνων διανοούμενων, των κριτηρίων της Κοπεγχάγης και του βελούδινου πραξικοπήματος της 28^{ης} Φεβρουαρίου.²⁰⁷

Το AKP, παρ' όλο που δε χαρακτηρίζεται ισλαμικό, έχει καθαρά ισλαμικές ρίζες και εκείνη την περίοδο αποτέλεσε ένα κύμα ελπίδας για τον Τουρκικό λαό ο οποίος είχε ήδη ταλαιπωρηθεί αρκετά από την κακή οικονομική διαχείριση, την διαφθορά των πολιτικών και τους καταπιεστικούς νόμους.²⁰⁸ Για αυτούς τους λόγους λοιπόν, στις εκλογές της 3^{ης} Νοεμβρίου του 2002 στην Τουρκία, το AKP με αρχηγό κόμματος τον Recep Tayyip Erdoğan κατάφερε μια σαρωτική νίκη, καθώς συγκέντρωσε σχεδόν τα 363 από τις 550 έδρες στην Βουλή με ποσοστό 34,2%. Από τα 18 κόμματα που πήραν μέρος στις εκλογές μόνο το CHP (Cumhuriyet Halk Partisi - Λαϊκό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα) κατάφερε να κερδίσει ένα αριθμό εδρών στην Βουλή, και πιο συγκεκριμένα συγκέντρωσε 178 έδρες. Κανένα από τα υπόλοιπα κόμματα της Τουρκικής πολιτικής σκηνής και ένας πολύ βασικός λόγος που το AKP βγήκε πρώτο με διαφορά στις εκλογές του Νοεμβρίου του 2002, ήταν η προσωπικότητα που ηγείτο του κόμματος αυτού, δηλαδή ο Recep Tayyip Erdoğan.

Πολλοί ψηφοφόροι επέλεξαν το AKP διότι ήθελαν να ψηφίσουν τον ίδιο τον Erdoğan λόγω της προσωπικότητάς του.²⁰⁹ Παρ' όλα αυτά υιοθετήθηκε και η άποψη ότι η νίκη

---

²⁰⁶ Coşar Şimten & Özman Aylin (2004), "Centre-right politics in Turkey after the November 2002 general election: neo-liberalism with a Muslim face", Vol. 10, No. 1, DOI: 10.1080/13569770410001701233, (σ. 62).

²⁰⁷ Yavuz M. Hakan (2009), *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*, New York: Cambridge University Press (σελ 78).

²⁰⁸ Erdoğan triumphs – with plenty of help from his enemies, *The Economist* 7 Νοεμβρίου 2002, <http://www.economist.com/node/1433284>, (Πρόσβαση: 4 Μαρτίου 2017).

²⁰⁹ Cagaptay Soner, "The November 2002 elections and the Turkey's New Political Era", *The Washington Institute* Δεκέμβριος 2002, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-november-2002-elections-and-turkeys-new-political-era>, (Πρόσβαση: 4 Μαρτίου 2016).

του ΑΚΡ στις εκλογές του 2002 οφειλόταν και στο γεγονός ότι οι ψηφοφόροι ήθελαν απλώς να «τιμωρήσουν» την παλαιά κυβέρνηση, χαρίζοντας την ψήφο τους κάπου αλλού, καθώς ο τουρκικός λαός ουκ ολίγες φορές κατηγορήσε την προηγούμενη κυβέρνηση ότι ευθυνόταν για την τεράστια οικονομική κρίση που είχε ξεσπάσει και αυτή ήταν η πρώτη φορά που θα κυριαρχούσε ένα κόμμα στο Τουρκικό Κοινοβούλιο.²¹⁰

Παρά το γεγονός όμως ότι ο Erdoğan είχε κερδίσει τις εκλογές του 2002 δεν είχε εκλεγεί ούτε βουλευτής ούτε Πρωθυπουργός. Το 1998, ενώ ήταν δήμαρχος Κωνσταντινούπολης καταδικάστηκε και φυλακίστηκε διότι σε μια συγκέντρωση είχε απαγγείλει ένα ποίημα που το δικαστήριο είχε κρίνει ότι προσβάλλει τον κοσμικό χαρακτήρα της Τουρκίας. Τον Φεβρουάριο του 2003 η απαγόρευση είχε αρθεί, ο Erdoğan εξελέγη βουλευτής σε επαναληπτικές εκλογές στην Şiirt και ορκίστηκε Πρωθυπουργός.²¹¹

Κι όμως ο Ερντογάν, όπως θα δούμε στην συνέχεια αυτού του κεφαλαίου, προχώρησε σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να ανακάμψει η Τουρκική Οικονομία και ακολούθησε μια συγκεκριμένη γραμμή εξωτερικής πολιτικής και διπλωματίας απέναντι στις ΗΠΑ το οποίο εμείς θα εξετάσουμε μέσα από γεγονότα και συμβάντα. Η τελική εικόνα θα δείξει κατά πόσο ο Erdoğan διαχειρίστηκε ορθώς την εξουσία του και κατά πόσο θετικά ήταν τα αποτελέσματα της εσωτερικής διακυβέρνησης και της εξωτερικής πολιτικής.

---

²¹⁰Yavuz M. Hakan (2009), *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*, New York: Cambridge University Press (σελ 80).

²¹¹ Τσίμας Παύλος, «Ο Ερντογάν και ο Μεντερές», The Huffington Post 16 Ιουλίου 2016, http://www.huffingtonpost.gr/pavlos-tsimas/-_6587_b_11031512.html, (Πρόσβαση: 11 Μαρτίου 2017).

4.2. Τα πρώτα χρόνια του Erdoğan στην εξουσία από τις εκλογές του 2002.

Το εκλογικό αποτέλεσμα του Νοεμβρίου του 2002, οδήγησε στην αντικατάσταση σχεδόν όλων των μελών του Τουρκικού Κοινοβουλίου καθώς εμφανίστηκαν δυο εντελώς νέα κόμματα τα οποία αντικατέστησαν τα παλαιά. Τα νέα αυτά κόμματα φυσικά ήταν το AKP και το CHP ενώ το DYP (Doğru Yol Partisi – Κόμμα του Ορθού Δρόμου), ANAP (Anavatan Partisi – Κόμμα Μητέρας Πατρίδας), DSP (Demokratik Sol Partisi – Κόμμα Δημοκρατικής Αριστεράς) και το MHP (Milliyetçi Hareket Partisi – Κόμμα Εθνικιστικού Κινήματος) παρ' ότι κατάφεραν να συγκεντρώσουν το 80% των εδρών στις εκλογές του 1999, το 2002 δεν κατάφεραν να αγγίξουν το απαιτούμενο 10% προκειμένου να εξασφαλίσουν βουλευτικές έδρες.²¹²

Από την ημέρα που το AKP ανέλαβε την εξουσία, η Τουρκία μπήκε σε μια περίοδο «εκδημοκρατισμού» και «ομαλοποίησης». Καθώς κοιτάμε την αρχή της δημιουργίας της «Νέας Τουρκίας» τώρα εν έτει 2017, παρατηρούμε ότι είχε ξεκινήσει η εδραίωση μιας πιο ισχυρής πτυχής του Τουρκικού κράτους με μια Ισλαμική και συντηρητική ιδεολογία, η οποία όπως δείχνουν τα γεγονότα αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό του AKP το οποίο κάθε χρόνο γίνεται ολοένα και εμφανέστερο.²¹³ Βέβαια πέραν των εσωτερικών αλλαγών που έφερε η εκλογή του AKP, αυτό που το ξεχωρίζει σε σχέση με αρκετά κόμματα που πέρασαν από την πολιτική ιστορία της χώρας, είναι η γραμμή που ακολουθήθηκε στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και ο ζήλος που επέδειξε ο Erdoğan για εξάπλωση της δημοκρατίας και για οικονομική ενδυνάμωση της χώρας. Κύριο γεγονός αυτής της περιόδου, το οποίο θα αναλυθεί εκτενέστερα στο 5^ο κεφάλαιο, είναι η μη συμμετοχή της Τουρκίας στον Πόλεμο του Ιράκ το 2003 μετά την εισβολή των αμερικανικών στρατευμάτων.

---

²¹² Sayari Sabri (2008), *The 2007 Elections and Parliamentary Elites in Turkey: The emerge of a New Political Class?*, στο *Turkish Studies*, Vol. 9, No. 2, DOI: 10.1080/14683840802012108, (σ. 347).

²¹³ Alaranta Toni, *Turkey under the AKP – A critical evaluation from the perspective of Turkey's EU negotiations*, FIIA Working Paper, The Finnish Institute of International Affairs, Φεβρουάριος 2015 (σελ 10).

Το AKP μέσα στα πρώτα πέντε χρόνια διακυβέρνησης παρουσίασε πολλές σημαντικές αλλαγές τόσο στον οικονομικό τομέα όσο και στον πολιτικό προκειμένου να συμβαδίσει και με τα Κριτήρια της Κοπεγχάγης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.²¹⁴ Έπρεπε λοιπόν, να παρθούν κάποιες αποφάσεις προκειμένου η Τουρκία να προχωρήσει σε μια διαδικασία εναρμόνισης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και μέσα από αυτό να της ανοιχτούν περισσότερες πόρτες και συνεργασίες μιας και αυτό ήταν μια μεγάλη επιθυμία της χώρας. Μερικά από αυτά που έπρεπε να αλλάξουν στην εσωτερική πολιτική της Τουρκίας ώστε να της ανοιχτεί ο δρόμος προς την Ευρώπη ήταν να μειωθεί η επιρροή του στρατού στην πολιτική, να καταργηθεί η θανατική ποινή, να καταργηθούν τα Κρατικά Δικαστήρια Ασφαλείας, να διευρυνθεί η ελευθερία του Τύπου, να ευθυγραμμιστεί το νομικό σύστημα της Τουρκίας με τα Ευρωπαϊκά στάνταρ και να εγκαθιδρυθεί η κυριαρχία διεθνών συμφώνων στον τομέα των θεμελιωδών ελευθεριών της Τουρκικής Νομοθεσίας. Το AKP λοιπόν, τον Οκτώβριο του 2005 επιχείρησε να προχωρήσει σε διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε.²¹⁵

Όσον αφορά τον τομέα της οικονομίας, η Τουρκία ήδη από το 2002 έχει σημειώσει μεγάλη πρόοδο. Η χώρα προχώρησε στην διεύρυνση της οικονομίας της εξάγοντας διάφορα αγαθά και υπηρεσίες αυξάνοντας έτσι τον ετήσιο ΑΕΠ της²¹⁶ και σιγά σιγά καταφέροντας με το πέρασμα των χρόνων να φτάσει σε σημείο ώστε να θεωρείται μια από τις οικονομικά ισχυρότερες χώρες του κόσμου.

Η νέα κυβέρνηση είχε να αντιμετωπίσει σε μια σχεδόν ανοιχτή σύγκρουση τους δυο από τους σημαντικότερους βραχίονες του κεμαλικού κατεστημένου, τον στρατό και την δικαστική ελίτ. Όμως, η άνοδος και η σχετική σταθεροποίηση του AKP στην εξουσία, έτσι όπως προέκυψε από την επιτυχημένη αντιμετώπιση των οργανωμένων σχεδίων φθοράς και ανατροπής της περιόδου 2002-2004, ήταν ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που έσπρωχνε το στρατιωτικό και το δικαστικό κατεστημένο σε εντατικοποίηση της αμφισβήτησης του κυβερνώντος κόμματος και

---

²¹⁴ Stephen Castle, “Recep Tayyip Erdogan: ‘Taking part in the EU will bring harmony of civilizations – it is the project of the century’”, Independent 13 Δεκεμβρίου 2004, <http://www.independent.co.uk/news/people/profiles/recep-tayyip-erdogan-taking-part-in-the-eu-will-bring-harmony-of-civilisations-it-is-the-project-of-24489.html>, (Πρόσβαση: 18 Μαρτίου 2017).

²¹⁵ Ümit Cizre (2008), *Secular and Islamic Politics in Turkey – The making of the Justice Development Party*, Οξφόρδη: Routledge Publisher (σ. σ. 87-88).

²¹⁶ Mehmet Arda (2015), Turkey – The evolving interface of international relations and domestic policies, στο South African Journal of International Affairs, Vol. 22, No. 2, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10220461.2015.1050448>, (σ. 206).

όχι σε αναθεώρηση της στάσης τους.²¹⁷ Είναι φανερό ότι πλέον το πολιτικό σύστημα με αρχηγό τον Erdoğan, αρχίζει να εδραιώνεται πια εις βάρος του στρατού και της δικαστικής εξουσίας έχοντας ήδη ξεκινήσει την αναδιαμόρφωση και του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας, προχωρώντας σε αλλαγές στην σύνθεση του Συμβουλίου. Οι πιο σημαντικές αλλαγές σχετικά με το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας είναι: Η επιλογή περισσότερων πολιτικών-κυβερνητικών αξιωματούχων και όχι στρατιωτικών, η μεταφορά της παρακολούθησης και του ελέγχου εφαρμογής των αποφάσεων του εν λόγω σώματος από την Γενική του Γραμματεία στον αρμόδιο αντιπρόεδρο της κυβέρνησης, ο διορισμός του Γενικού Γραμματέα του Συμβουλίου από τα πολιτικά στελέχη αντί από την στρατιωτική ιεραρχία και η κατάργηση του κανονισμού της Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας μειώνοντας έτσι και τις αρμοδιότητές της.²¹⁸

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η υπόθεση «Βαριοπούλα» η οποία χρονολογείται το 2003 με απώτερο σκοπό την αποσταθεροποίηση της κυβέρνησης Erdoğan και του κόμματός του έτσι ώστε να επέμβει ο στρατός. Το σχέδιο συνομοσίας προέβλεπε την άμεση ανατροπή του Erdoğan από την εξουσία με βίαιο τρόπο²¹⁹. Η αποκάλυψη ενός σωρού όπλων και μιας σειράς εγγράφων σε ένα διαμέρισμα στην Κωνσταντινούπολη το 2007 οδήγησε σε διαδοχικές συλλήψεις με αποτέλεσμα τον Ιανουάριο του 2008 να βρεθούν υπό κράτηση πάνω από 30 ύποπτοι.²²⁰ Αν και η υπόθεση, όπως προαναφέραμε, είχε ως αφετηρία το 2003 βγήκε στη δημοσιότητα το καλοκαίρι του 2010, λειτουργώντας έτσι ως συγκοινωνούν δοχείο με την μυστική οργάνωση «Ergenekon». Το σκάνδαλο της υπόθεσης «Βαριοπούλα», υπήρξε ένα ακόμη ζήτημα που οδήγησε σε σύγκρουση το στράτευμα με την πολιτική ηγεσία της χώρας και την ισλαμική κυβέρνηση υπό την ηγεσία του Erdoğan.²²¹ Η υπόθεση «Ergenekon» από την άλλη, στην οποία ενεπλάκησαν πάνω από 300 άνθρωποι συμπεριλαμβανομένων δημοσιογράφων, ακαδημαϊκών και συνταξιούχων κατηγορήθηκε για οργάνωση ενός

---

²¹⁷ Νίκος Μούδουρος (2012), *Ο μετασχηματισμός της Τουρκίας – Από την κεμαλική κυριαρχία στον «ισλαμικό» νεοφιλελευθερισμό*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. (σ. σ. 334-335)

²¹⁸ Οπ. π. (σ. 336).

²¹⁹ Μανώλης Κωστίδης, «Τι ήταν το σχέδιο Βαριοπούλα - Balyoz», on alert 21 Σεπτεμβρίου 2012, http://www.onalert.gr/stories/Ti_htan_to_sxedio_Bariopoyla_BALYOZ/18257, (Πρόσβαση: 12 Μαρτίου 2017).

²²⁰ Bill Park, “Turkey’s Deep State” (2008), στο *The RUSI Journal*, Vol. 153, No. 5, DOI: 10.1080/03071840802521937, (σ. 55).

²²¹ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης – Αφεντούλης Θ. Λαγγίδης (2013) *Μετακεμαλισμός*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ. 136).

πραξικοπήματος εναντίον του Erdoğan και της κυβέρνησής του και αποτέλεσε μια από τις σημαντικότερες υποθέσεις της σύγχρονης ιστορίας της Τουρκίας. Τόσο η υπόθεση «Ergenekon» όσο και η υπόθεση «Βαριοπούλα» οδήγησαν στη σύλληψη περίπου του 1/10 του συνόλου των Ειδικών Δυνάμεων της Τουρκίας. Οι παραπάνω υποθέσεις οι οποίες οδήγησαν σε δίκη, δημιούργησαν υποψίες για το αν το AKP χρησιμοποιεί τους ισχυρισμούς αυτούς έτσι ώστε να αποδυναμώσει τον στρατό, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι δεν ενεπλάκησαν και μέλη του στρατού σε αυτές.²²²

Μεγάλη σημασία έχουν οι αλλαγές που έγιναν σε διάφορους τομείς κατά τα πρώτα χρόνια διακυβέρνησης του Erdoğan όπως στο θέμα της ελευθερίας της έκφρασης, συνεργασίας, συγκέντρωσης, θρησκείας, στα δικαιώματα των μειονοτήτων, στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη σχέση κράτους-στρατού και σε διάφορες άλλες νομοθεσίες μέσω νέων προσθηκών στο Σύνταγμα ή μέσω αναθεωρήσεων των ήδη υπαρχόντων νόμων.

Από την αρχή κιόλας της διακυβέρνησης του AKP υπό τον Erdoğan, η Τουρκία σημείωσε μεγάλη πρόοδο στην εναρμόνισή της με την Ευρωπαϊκή Ένωση για την διαδικασία της ένταξής της σε αυτήν με αποτέλεσμα να βελτιωθεί σημαντικά η οικονομική της κατάσταση, να επιτευχθεί η διαφοροποίηση του καθεστώτος εξωτερικού εμπορίου της χώρας, να αυξηθούν οι ξένες επενδύσεις και να διασφαλιστούν συμφωνίες σχετικά με αγωγούς ενέργειας που θα διασχίζουν την Τουρκία.²²³

---

²²² Gürsoy Yaprak (2012), “The changing role of the military in Turkish politics: democratization through coup plots?”, στο Democratization, Vol. 19, No. 4, DOI: 10.1080/13510347.2011.623352, (σ. 736).

²²³ Yeşilada A. Birol (2016), “The future of Erdoğan and the AKP”, στο Turkish Studies, Vol. 17, No. 1, DOI: 10.1080/14683849.2015.1136089 , (σ. 22).

4.3 Πολιτικές εξελίξεις πριν και μετά την δεύτερη νίκη του AKP στις εκλογές του 2007.

Τα γεγονότα που συνέβησαν το διάστημα πριν τις εκλογές του 2007, αποτέλεσε ζωντανή απόδειξη των προθέσεων του AKP. Πολύ γρήγορα έγινε φανερό η πρόθεση του να μειώσει την δύναμη του στρατού και της δικαστικής εξουσίας, δυο πυλώνες του κεμαλικού κατεστημένου. Η επιρροή των δυο αυτών πυλώνων ήταν ήδη μεγάλη από την εποχή δράσης του Mustafa Kemal Atatürk και το γεγονός ότι ένα αναδυόμενο κόμμα προσπάθησε να περιορίσει την δύναμή τους προκάλεσε σοβαρές πολιτικές εσωτερικές συγκρούσεις. Οι δολοφονίες μερικών πολύ σημαντικών προσωπικοτήτων οι οποίες όπως φάνηκε συνδέθηκαν άμεσα με την υπόθεση Ergenekon,²²⁴ όπως ο δημοσιογράφος Hrant Dink και ο δικαστής του Συμβουλίου Επικρατείας Mustafa Yücel Özbilgin ξεσήκωσαν μεγάλο μέρος του τουρκικού λαού, οι οποίοι υποστήριζαν πως ο περιορισμός της κοσμικότητας και η πολιτική ενίσχυση του Ισλάμ στην κοινωνία το οποίο κατά κάποιο τρόπο προωθούνταν από το κυβερνών κόμμα, έφτασε σε σημείο να αφαιρεί ζωές. Ο στρατός λοιπόν μαζί με τη δικαστική εξουσία στόχευαν στην δημιουργία ενός πολιτικού πλαισίου στο οποίο η επιρροή του AKP δεν θα είχε αποτέλεσμα.²²⁵

Με τον ερχομό της λήξης της Προεδρίας του Sezer την άνοιξη του 2007, και με δεδομένο ότι σε καμία περίπτωση δε θα ήθελε το AKP να αναλάβει την Προεδρία πρόσωπο εκτός κόμματος, το CHP προχώρησε σε σφοδρή κριτική εναντίον του AKP για την αυθαίρετη υποψηφιότητα του Abdullah Gül. Στη συνέχεια το CHP σε συνεννόηση με τα υπόλοιπα κόμματα του Κοινοβουλίου έκαναν μοϊκοτάζ στην διαδικασία εκλογής Προέδρου ώστε να αποσυρθεί η υποψηφιότητα του Gül και να οδηγηθεί το AKP σε απόφαση πρόωρων εθνικών εκλογών.²²⁶

---

²²⁴ Bill Park (2008), Turkey's Deep State – Ergenekon and the Threat to Democratization in the Republic, στο The RUSI Journal, Vol. 153, No. 5, DOI: 10.1080/03071840802521937, (σ. 56).

²²⁵ Νίκος Μούδουρος (2012), *Ο μετασχηματισμός της Τουρκίας – Από την κεμαλική κυριαρχία στον «ισλαμικό» νεοφιλελευθερισμό*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. (σ. σ. 339-340).

²²⁶ Carol Migdalovitz, Turkey's 2007 Elections: Crisis of Identity and Power, Congressional Research Service Ιούλιος 2007, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL34039.pdf>, (Πρόσβαση: 19 Μαρτίου 2017).

Το ΑΚΡ λοιπόν αποφάσισε να προχωρήσει σε πρόωρες εκλογές και στην κατάθεση ενός πακέτου συνταγματικών μεταρρυθμίσεων. Το πακέτο τροποποιήσεων περιείχε την εκλογή Προέδρου από τον λαό κι όχι από την Εθνοσυνέλευση, με μείωση θητείας του σε πέντε χρόνια και δικαίωμα δυο θητειών, καθώς και την μείωση της θητείας της Εθνοσυνέλευσης από πέντε σε τέσσερα χρόνια. Έτσι το τουρκικό Σύνταγμα, δημιούργημα του Evren, και η χρησιμοποίησή του από το κεμαλικό κατεστημένο για να ρυθμίζει και να περιφρουρεί την εξουσία του, συνιστούσαν πρόκληση για αλλαγή από τον άλλο πόλο εξουσίας, τις δυνάμεις που στήριζαν το ΑΚΡ²²⁷.

Οι εκλογές του Ιουλίου του 2007 στην Τουρκία ενίσχυσαν ακόμα περισσότερο τον ήδη κυρίαρχο ρόλο του ΑΚΡ στην πολιτική σκηνή. Κατακτώντας 341 από τις 550 έδρες στην Βουλή, το ΑΚΡ με το ισλαμικό υπόβαθρο, ξεπέρασε κατά πολύ τα αντίπαλα κόμματα τόσο σε κοινοβουλευτική δύναμη όσο και σε λαϊκή υποστήριξη. Όπως συνέβη και στις εκλογές του 2002, το ΑΚΡ με αρχηγό τον Erdoğan, προχώρησε σε σχηματισμό κυβέρνησης μόνο του, χωρίς την βοήθεια κανενός άλλου κόμματος.²²⁸

Τα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησής του, παράλληλα με την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της αστικής τάξης, το κόμμα του ακολούθησε μια φιλελεύθερη – συντηρητική πολιτική ώστε να εγκαθιδρυθεί η έννοια της δημοκρατίας και της ελεύθερης αγοράς. Όμως μετά τις εκλογές του 2007, στις οποίες εξελέγη ο πρώτος ισλαμιστής Πρόεδρος της Τουρκίας, παρά την σφοδρή εναντίωση του στρατού και του κοσμικού καθεστώτος, η πολύπλευρη προσέγγιση του κόμματος αντικαταστάθηκε από μια πολιτική πλειοψηφίας και η φιλελεύθερες ευαισθησίες αντικαταστάθηκαν από ένα αυταρχική νοοτροπία. Αυτή η αλλαγή μπορεί να συνδεθεί με την αλλαγή των συμφερόντων της θρησκευτικής τάξης ιδίως μετά το πέρασμα της πρώτης πενταετίας του ΑΚΡ στην εξουσία.²²⁹

Μια βασική εξέλιξη που ήταν αποτέλεσμα των εκλογών του 2007, ήταν ο αριθμός των γυναικών μελών του Κοινοβουλίου: 50 γυναίκες εξελέγησαν ως αναπληρώτριες,

---

²²⁷ Νίκος Μούδουρος (2012), *Ο μετασχηματισμός της Τουρκίας – Από την κεμαλική κυριαρχία στον «ισλαμικό» νεοφιλελευθερισμό*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. (σ. σ. 344).

²²⁸ Sabri Sayari – Alim Hasanov (2008), *The 2007 Elections and Parliamentary Elites in Turkey: The emerge of a New Political Class?*, στο *Turkish Studies*, Vol. 9, No.2, DOI: 10.1080/14683840802012108, (σ. 346).

²²⁹ Dogancan Özsel– Armagan Öztürk–Hilal Nur Ince (2013), *A Decade of Erdogan’s JDP: Ruptures and Continuities*, στο *Critique*, Vol. 41, No. 4, DOI: 10.1080/03017605.2013.876817, (σ. 552).

διπλασιάζοντας έτσι τον αριθμό των γυναικών μελών σε ποσοστό 9,1%. Φυσικά ο κύκλος των εκλογών θα έκλεινε με την εκλογή ενός νέου Προέδρου της χώρας, ο οποίος θα αντικαθιστούσε τον Sezer, του οποίου η θητεία έληξε τον Μάιο του ίδιου έτους²³⁰. Την περίοδο εκείνη κιάλας ήταν που εφαρμόστηκε και ο νέος θεσμός για την εκλογή του Προέδρου της Τουρκικής Δημοκρατίας. Το AKP ήθελε να εκλέξει έναν υποψήφιο που θα ανήκε στα υπουργικά μέλη του κόμματος ακόμη κι αν αυτοί οι υποψήφιοι είχαν έλλειψη του κοσμικού στοιχείου το οποίο θα γινόταν αποδεκτό από την πολιτειακή ελίτ ώστε να εξασφαλίσει την υποστήριξη της αντιπολίτευσης κατά την εκλογική διαδικασία. Στις 21 Οκτωβρίου του 2007 με ποσοστό 68,95% εγκρίθηκε η τροποποίηση των συνταγματικών μεταρρυθμίσεων²³¹ και φυσικά και η σχετική με την εκλογή Προέδρου μέσω λαϊκής ψηφοφορίας, κάτι που προτάθηκε από το AKP παρά το γεγονός ότι ο Abdullah Gül εξελέγη Πρόεδρος από τις 28 Αυγούστου, για να εκπληρώσει μια μη ανανεώσιμη θητεία επτά ετών. Κατά συνέπεια, η πρώτη λαϊκή ψηφοφορία έγινε επτά χρόνια αργότερα, το 2014.²³²

Το κόμμα όμως φαίνεται να αντιμετωπίζει τις κατηγορίες του κεμαλικού κατεστημένου για το θέμα της «μαντήλας» και τις πολιτικές που εφαρμόζει ο Erdoğan. Το 2008 η αντιπαράθεση έλαβε σοβαρές διαστάσεις όταν, αφενός σε ότι αφορά το ζήτημα που ανεδείχθη κεντρικό σημείο τριβής, αυτό της μαντήλας, το Συνταγματικό Δικαστήριο της Τουρκίας ακύρωσε, τον Μάιο του ίδιου έτους, την απόφαση της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης για άρση των περιορισμών στη χρήση της μαντήλας, ενώ, αφετέρου στις 15 Μαρτίου ο Γενικός Εισαγγελέας του Ανώτατου Εφετείου της Τουρκίας ζήτησε την παύση λειτουργίας του AKP, επικαλούμενος την περίφημη «κρυφή ατζέντα» για την ανατροπή του κοσμικού χαρακτήρα της χώρας. Στις 30 Ιουλίου όμως η απόφαση ήταν αθωωτική για τον Erdoğan ο οποίος με το AKP στις 29 Μαρτίου του 2009 και με ποσοστό 38% κέρδισε τις τοπικές εκλογές.²³³

---

²³⁰ Canan Balkır (2007), *The July 2007 Elections in Turkey: A test for Democracy*, στο *Mediterranean Politics*, 12:3, 415-422, DOI: 10.1080/13629390701622515, (σ. 422).

²³¹ William Hale & Ergun Özbudun (2010), *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey – The case of the AKP*, Oxford: Routledge (σ. 65)

²³² Ersin Kalaycıoğlu (2015), *Turkish Popular Presidential Elections: Deepening Legitimacy Issues and Looming Regime Change*, στο *South European Society and Politics*, Vol. 20, No. 2, DOI: 10.1080/13608746.2015.1046264, (σ. 159).

²³³ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης – Αφεντούλης Θ. Λαγγίδης (2013) *Μετακεμαλισμός*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης (σ. 135).

Το 2010, η κυβέρνηση προχώρησε στη προώθηση ενός επιπλέον πακέτου Συνταγματικών μεταρρυθμίσεων το οποίο θα περνούσε μέσα από διαδικασία δημοψηφίσματος, προκειμένου να τεθεί ή όχι, σε εφαρμογή. Το εν λόγω πακέτο περιλάμβανε μεταρρυθμίσεις σχετικές με το κλείσιμο κομμάτων, την αύξηση αριθμών μελών του Ανώτατου Συμβουλίου Δικαστών και Εισαγγελέων και του Συνταγματικού Δικαστηρίου, την αλλαγή στους κανόνες εκλογών των μελών του Συνταγματικού Δικαστηρίου, την αφαίρεση άρθρων του Συντάγματος του 1982 τα οποία προστάτευαν πραξικοπηματίες από διεξαγωγή δίκης κι όχι μόνο. Μπορεί το δημοψήφισμα να ανέδειξε νικητή το AKP (με οριακή πλειοψηφία), όμως προκάλεσε και αρκετές αντιδράσεις, μια εκ των σημαντικότερων η αποχή των όλων μελών του CHP υπό τον Kemal Kilinçaroğlu.²³⁴

---

²³⁴ Ersin Kalaycıoğlu (2012), Kulturkampf in Turkey: The Constitutional Referendum of 12 September 2010, στο South European Society and Politics, Vol. 17, No. 1, DOI: 10.1080/13608746.2011.600555, (σ. 6).

4.4 Έναρξη περιόδου πλήρους αναδιάρθρωσης και μετασχηματισμού της Τουρκίας και τα αποτελέσματα των εκλογών το 2011.

Τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος του 2011 στην Τουρκία, μαρτυρούν την έναρξη μιας νέας περιόδου για τα τουρκικά πολιτικά δεδομένα και φυσικά μας προετοιμάζουν για τα αποτελέσματα των εκλογών που ακολούθησαν ένα χρόνο μετά το δημοψήφισμα. Το AKP αρχίζει να γίνεται ισχυρότερο ιδιαίτερα αν αναλογιστούμε την όλο και μικρότερη επιρροή του κεμαλικού ιδεώδους.

Στις 12 Ιουνίου του 2011, το AKP κέρδισε τις κοινοβουλευτικές εκλογές για τρίτη συνεχόμενη χρονιά από το 2002 λαμβάνοντας το συνολικό ποσοστό του 49,9% καταλαμβάνοντας έτσι 326 έδρες στην Εθνοσυνέλευση. Το αποτέλεσμα αυτό προέκυψε μέσα από ορισμένες αλλαγές και γεγονότα όπως η μεγάλη οικονομική ανάπτυξη της χώρας από την πρώτη χρονιά διακυβέρνησης του AKP²³⁵, η οποία ανέδειξε την Τουρκία ως μια από τις είκοσι πλέον ισχυρότερες οικονομικά χώρες παγκοσμίως. Με τις εκλογές της 12^{ης} Ιουνίου του 2011, το AKP έδειξε ότι, υπό κάποιες συγκυρίες, μπορεί να αναπαράγει και να θεμελιώνει την εξουσία του με τρόπο ώστε να μην επιτρέπει πολλά περιθώρια ερωτηματικών για την ιδεολογική κληρονομιά που αφήνει στην Τουρκία.²³⁶

Όμως ο καιρός περνούσε, και η κυριαρχία του Erdoğan όσο κι αν είχε μεγάλη υποστήριξη από ένα μεγάλο μέρος του τουρκικού λαού, φαινόταν να προκαλεί και ισχυρές αντιδράσεις από ένα εξίσου μεγάλο μέρος Τούρκων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διαμαρτυρία για το πάρκο Gezi στο κέντρο της Κωνσταντινούπολης στις 28 Μαΐου του 2013. Ξεκίνησε από ένα μικρό γεγονός και κατέληξε σε μαζικές αντικυβερνητικές διαδηλώσεις σε αρκετές πόλεις της χώρας με τη συνοδεία της καταστολής από την αστυνομία. Ο λόγος που ξεκίνησε η διαμαρτυρία ήταν για να αποτραπεί το σχέδιο του Erdoğan να χτίσει στην θέση του

---

²³⁵ Soner Cagaptay –Hale Arifagaoğlu –Eva Outzen –Bilge Menekse, “Turkey’s New Political Landscape: Implications of the 2011 Elections”, Washington Institute 31 Οκτωβρίου 2011, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/turkeys-new-political-landscape-implications-of-the-2011-elections>, (Πρόσβαση: 5 Απριλίου 2017).

²³⁶ Νίκος Μούδουρος (2012), *Ο μετασχηματισμός της Τουρκίας – Από την κεμαλική κυριαρχία στον «ισλαμικό» νεοφιλελευθερισμό*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. (σ. 364)

Πάρκου Gezi, μεγάλο εμπορικό κέντρο οθωμανικού στιλ. Η στάση του Πρωθυπουργού ήταν σκληρή και η απόφασή του φαινόταν αμετάκλητη, κάτι που έγινε εμφανές κυρίως από την χρήση χημικών από την αστυνομία προς τους διαδηλωτές, με αποτέλεσμα η αστυνομία να πετύχει τον σκοπό της, ή μάλλον τον σκοπό της κυβέρνησης²³⁷. Με τον τρόπο αυτό ο Erdoğan κατάφερε να διχάσει όχι μόνο την Κωνσταντινούπολη αλλά και την Τουρκία ολόκληρη σε δύο μέρη, «φίλοι κι εχθροί», «εμείς κι αυτοί», «πλειοψηφία και μειοψηφία».²³⁸ Όλα όσα συνέβησαν παρ' ότι αυτή η τουρκική πολιτική από το AKP αμφισβητήθηκε και δέχτηκε κριτική από την Ουάσινγκτον, δεν κατάφεραν τελικά να λυγίσουν ούτε για λίγο τον Erdoğan αλλά ούτε να περιορίσουν και την δύναμή του. Τον Αύγουστο του 2014, ο Erdoğan κατάφερε να κάνει την φιλοδοξία του πραγματικότητα και να αναδειχθεί Πρόεδρος της Τουρκίας μέσα από λαϊκές εκλογές, χωρίς όμως να φέρει εις πέρας το σχέδιό του για πλήρη αναδιαμόρφωση του τουρκικού Προεδρικού Συστήματος. Ήδη από το 2014, κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια προκειμένου να συγκεντρώσει την απαραίτητη πλειοψηφία της Μεγάλης Εθνοσυνέλευσης ώστε να προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις που θα επιτρέψουν την αναδιαμόρφωση του Προεδρικού Συστήματος²³⁹ και ο ίδιος να μπορέσει να αποκτήσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη κυριαρχία στην λήψη των αποφάσεων. Ίσως ο χαρακτήρας που είχε αρχίσει να επιδεικνύει ο πλέον Πρόεδρος Erdoğan εκείνη την περίοδο να λειτούργησε καταλυτικά στις 7 Ιουνίου του 2015 όπου διεξήχθησαν οι κοινοβουλευτικές εκλογές της Τουρκίας. Θεωρώ πως τουλάχιστον για εκείνη την μέρα των εκλογών ότι λειτούργησε καταλυτικά, όμως η συνέχεια ίσως να έφερε διαφορετικά αποτελέσματα τα οποία λίγοι τα περίμεναν αλλά πολλοί τα προκάλεσαν.

---

²³⁷ “Timeline of Gezi Park protests”, Hurriyet Daily News 6 Ιουνίου 2013, <http://www.hurriyetdailynews.com/timeline-of-gezi-park-protests-.aspx?pageID=238&nID=48321&NewsCatID=341>, (Πρόσβαση 4 Απριλίου 2017).

²³⁸ “Turkey divided more than ever by Erdogan’s Gezi Park crackdown”, The Guardian 20 Ιουνίου 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/20/turkey-divided-erdogan-protests-crackdown>, (Πρόσβαση 5 Απριλίου 2017).

²³⁹ Birol A. Yeşilada, The future of Erdoğan and the AKP, στο Turkish Studies, Vol.17, No. 1, DOI: 10.1080/14683849.2015.1136089, (σ. 23).

4.5 Οι εκλογές του Ιουνίου του 2015 και οι επερχόμενες αλλαγές.

Η δημιουργία ενός περιβάλλοντος κοινωνικής πόλωσης, ο φόβος για τον αναδυόμενο αυταρχισμό και οι επερχόμενες οικονομικές προκλήσεις έφεραν στο προσκήνιο το τέλος του μονοκομματισμού ο οποίος επικρατούσε τα τελευταία 13 χρόνια και ταυτόχρονα την ανάγκη για συνεργασία ή την μειοψηφική κυβέρνηση. Οι πολιτικές επιτυχίες του AKP που διαδέχονταν εδώ και 13 χρόνια η μια την άλλη, φαίνεται ότι άρχιζαν να μοιάζουν παρελθόν καθώς οι εκλογές αυτές διεξήχθησαν σε μια εποχή όπου οι γρήγορες και έντονες αλλαγές στην κοινωνία σε συνδυασμό με τα γεγονότα στο πάρκο Gezi του 2013 δημιούργησαν μια ανηφορική πορεία για το AKP²⁴⁰. Σημαντική επίπτωση επίσης στην δημοτικότητα του Erdoğan είχαν και τα σκάνδαλα διαφθοράς που βγήκαν στην επιφάνεια τον Δεκέμβριο του 2013, τα οποία αφορούσαν σε παράνομες φωνητικές καταγραφές μεταξύ μελών της κυβέρνησης²⁴¹.

Όσον αφορά λοιπόν τα αποτελέσματα των εκλογών του Ιουνίου του 2015, το κυβερνών κόμμα του Erdoğan πλέον έχασε την κοινοβουλευτική πλειοψηφία μετά από 13 χρόνια. Έκπληξη προκάλεσε το HDP (Halkların Demokrasi Partisi – Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα) το οποίο κατάφερε να ξεπεράσει το απαιτούμενο 10% και να κερδίσει για πρώτη φορά έδρες στο Κοινοβούλιο. Το AKP μπορεί να μην κατάφερε να συγκεντρώσει την πλειοψηφία αλλά κέρδισε το 41% των ψήφων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δε δημιούργησε ταραχές στα γραφεία του Erdoğan. Για να μπορέσει να προχωρήσει σε αλλαγή συντάγματος και πολιτεύματος ο Erdoğan έπρεπε να συγκεντρώσει τα 2/3 των ψήφων.²⁴²

Φυσικά, το σενάριο για πιθανή κυβέρνηση συνεργασίας δεν ήταν κάτι που δεν συζητήθηκε, αντιθέτως. Όμως τα γεγονότα έδειχναν ότι κάτι τέτοιο θα ήταν πολύ δύσκολο αφού το MHP και το HDP έχουν αποκλείσει το ενδεχόμενο συνεργασίας με το AKP και το MHP έχει αποκλείσει το ενδεχόμενο συνεργασίας με το HDP.

---

²⁴⁰ Özge Kemahlioğlu, *Wings of change? The June 2015 Parliamentary Election in Turkey*, (2015) *Winds of Change? The June 2015 Parliamentary Election in Turkey*, στο *South European Society and Politics*, Vol. 20, No. 4, DOI: 10.1080/13608746.2015.1115581, (σ. 445).

²⁴¹ Mehmet Bardakçi, (2016), *2015 parliamentary elections in Turkey: demise and revival of AKP's single-party rule*, στο *Turkish Studies*, Vol. 17, No. 1, DOI: 10.1080/14683849.2015.1136084, (σ. 5).

²⁴² “Turkey ruling AKP loses majority in surprise result”, BBC 7 Ιουνίου 2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-33042284>, (Πρόσβαση 9 Απριλίου 2017).

Επιπλέον, μια αριστερή-δεξιά συνεργασία καθίσταται αδύνατη στην Τουρκία και μια πλήρως αριστερή συνεργασία αποτελούμενη από τα CHP - HDP δεν θα μπορούσε να εξασφαλίσει και πάλι τον απαραίτητο αριθμό εδρών και το επόμενο από αυτό σενάριο είναι εκείνο των επαναληπτικών εκλογών.²⁴³ Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι το AKP, κράτησε την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης παραπάνω από το επιτρεπτό διάστημα, αντί να την επιστρέψει στον Πρόεδρο ο οποίος θα μπορούσε να την δώσει στο δεύτερο κόμμα, δηλαδή το CHP.

Ουσιαστικά, το εμπόδιο για την συγκέντρωση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας από το AKP, ήταν το HDP, το οποίο αν δεν κατάφερνε να συγκεντρώσει το απαραίτητο 10%, πιθανότατα αυτές οι ψήφοι να πήγαιναν στο AKP. Για την ακρίβεια, το μεγαλύτερο μέρος των ψηφοφόρων που υποστήριζαν το HDP πέραν των Κούρδων, ήταν άτομα που μάχονταν για τα δικαιώματα των LGBT ή άτομα που συμμετείχαν στις πορείες του πάρκου Gezi. Σημαντικό είναι και το γεγονός ότι το HDP συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση του αριθμού των γυναικών βουλευτών.²⁴⁴

Έτσι την 1^η Νοεμβρίου λίγο πριν την διεξαγωγή του δεύτερου γύρου εκλογών, το κάθε κόμμα προωθούσε τον εαυτό του με τον κατάλληλο τρόπο ώστε να αποσπάσει ψήφους. Ο Erdoğan θέλοντας να αποδείξει στους ψηφοφόρους ότι έμαθε από τα λάθη προχώρησε σε διάφορες τακτικές μια από τις οποίες ήταν να αλλάξει το 40% των υποψηφίων στην λίστα του κόμματός του.²⁴⁵ Στον δεύτερο γύρο εκλογών, το AKP με τον Erdoğan κατάφερε να συγκεντρώσει το ποσοστό του 49,9% καταλαμβάνοντας 316 έδρες, ενώ το δεύτερο κόμμα, το CHP συγκέντρωσε 25,4% καταλαμβάνοντας 134 έδρες και το κουρδικό HDP κατάφερε το απαραίτητο 10% για να αποκτήσει 59 έδρες²⁴⁶. Συγκριτικά με τον πρώτο γύρο των εκλογών το AKP αύξησε τον αριθμό των ψήφων σχεδόν σε όλα τα τμήματα της χώρας, το HDP και το MHP έχασαν ψήφους

---

²⁴³ Cagaptay Soner, “What Turkey’s Election Results Means”, The Washington Institute 8 Ιουνίου 2015, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/what-turkeys-election-results-mean>, (Πρόσβαση: 9 Απριλίου 2017).

²⁴⁴ Lang Arabella, “Turkey’s 2015 Elections: a change of direction?”, House of Commons Library, House of Commons Library 10 Ιουνίου 2015, <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7226>, (Πρόσβαση 11 Απριλίου 2017).

²⁴⁵ Bardakçi Mehmet (2016), 2015 Parliamentary elections in Turkey: demise and revival of AKP’s single-party rule, στο Turkish Studies, Vol. 17, No. 1, DOI: 10.1080/14683849.2015.1136084, (σ. 13)

²⁴⁶ “Turkey election: Ruling AKP regains majority”, BBC 2 Νοεμβρίου 2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-34694420>, (Πρόσβαση: 10 Απριλίου 2017).

σχεδόν σε όλα τα τμήματα της Τουρκίας και οι ψήφοι του CHP σε άλλα μέρη αυξήθηκαν ενώ σε άλλα μειώθηκαν.²⁴⁷

Το παραπάνω αποτέλεσμα πολλοί δεν το περίμεναν αλλά αναμφίβολα ο Erdoğan κινήθηκε σύμφωνα με τον τρόπο που μόνο εκείνος ήξερε πριν τον δεύτερο γύρο εκλογών και κατάφερε να κερδίσει και πάλι την πλειοψηφία. Πιο συγκεκριμένα, παρουσίασε το εαυτό του ως «τον παντοδύναμο άνθρωπο που θα προστατέψει τον λαό του», μια στρατηγική που όπως φάνηκε απέδωσε.²⁴⁸ Βέβαια ήσυχες μέρες η Τουρκία δεν κατάφερε να γνωρίσει αφού λίγους μήνες μετά, το βράδυ της 15ης Ιουλίου του 2016 έγινε από τον τουρκικό στρατό απόπειρα πραξικοπήματος η οποία όμως θεωρήθηκε ατυχής. Ο ίδιος ο πρόεδρος Erdoğan υποστήριζε ότι υπεύθυνος για αυτό ήταν ο Fetullah Gülen, απαιτώντας από τις ΗΠΑ να τον παραδώσουν. Οι συγκρούσεις που προκλήθηκαν είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο 265 ανθρώπων και την σύλληψη 2000 υπόπτων.²⁴⁹ Όμως ο Erdoğan επιστρέφοντας στην Κωνσταντινούπολη την επόμενη μέρα μετά από διακοπές στην Μαρμαρίδα, στις δηλώσεις που έκανε ανέφερε χαρακτηριστικά:

*«Καλώ τον τουρκικό λαό να συγκεντρωθεί σε δημόσιες πλατείες και αεροδρόμια! Δεν υπάρχει δύναμη μεγαλύτερη από αυτή του λαού! Η δικαστική εξουσία θα ανταποκριθεί σύντομα σε αυτήν την επίθεση».*²⁵⁰

Κάτι τελευταίο που θα αναφέρουμε σε αυτό το κεφάλαιο είναι η εσωτερική αναταραχή που έχει προκληθεί στην Τουρκία λόγω του Κουρδικού Ζητήματος. Το PKK μπορεί να είχε χαρακτηριστεί και από την Ουάσινγκτον και από την Άγκυρα ως τρομοκρατική οργάνωση, όμως το 2013 ο Πρωθυπουργός Erdoğan προχώρησε σε μια σειρά ειρηνευτικών πρωτοβουλιών με αποτέλεσμα να πέσουν κάπως οι τόνοι. Όμως το 2015, κι ενώ ο Erdoğan πλέον είχε λάβει τον τίτλο του Προέδρου, το ειρηνικό

---

²⁴⁷ Mehmet Bardakçi (2016), 2015 Parliamentary elections in Turkey: demise and revival of AKP's single-party rule, στο Turkish Studies, Vol.17, No. 1, DOI: 10.1080/14683849.2015.1136084, (σ. 15).

²⁴⁸ Soner Cagaptay – Alan Makovsky – Henri Barkley, “The Day After Turkey’s Snap Elections”, The Washington Institute 4 Νοεμβρίου 2015, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-day-after-turkeys-snap-elections>, (Πρόσβαση: 15 Απριλίου 2017).

²⁴⁹ “Military coup in Turkey: What we know now”, USA today 16 Ιουλίου 2016, <https://www.usatoday.com/story/news/world/2016/07/16/military-coup-turkey-what-we-know-now/87171074/>, (Πρόσβαση: 8 Απριλίου 2017).

²⁵⁰ Patrick Kingsley & Ghaith Abdul – Ahad, “Military coup attempted in Turkey against Erdoğan government”, The Guardian 16 Ιουλίου 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/15/turkey-coup-attempt-military-ankara-istanbul>, (Πρόσβαση: 8 Απριλίου 2017).

κλίμα αντικαταστάθηκε από συγκρούσεις μεταξύ του ΡΚΚ και της Άγκυρας. Από εκείνη την περίοδο το ΡΚΚ έχει προβεί σε πολλές βομβιστικές κι όχι μόνο επιθέσεις, κατά τις οποίες έχουν χάσει την ζωή τους πολλοί άνθρωποι.²⁵¹ Στην αλλαγή στάσης βέβαια του Erdoğan προς το ΡΚΚ σίγουρα δεν συνέβαλε μόνο η ανάληψη της Προεδρίας από τον Erdoğan αλλά και τα απροσδόκητα υψηλά ποσοστά που συγκέντρωσε το HDP, αφού πλέον με το 10% κατάφερε να μπει στην Βουλή.

---

²⁵¹ Cagaptay Soner (2016), *Syrian Kurds as a U.S. Ally*, Washington: The Washington Institute for Near East Policy. (σ. 13).

Κεφάλαιο 5^ο

Τουρκο – Αμερικανικές σχέσεις κατά την δεκαετία 2005-2015.

5.1 Αναφορά στον Πόλεμο του Ιράκ του 2003 – Γεγονός σταθμός στην σχέση των δυο χωρών.

Οι Τουρκο - Αμερικανικές σχέσεις τα τελευταία 60 χρόνια έχουν αναπτυχθεί αρκετά και περιλαμβάνουν προσπάθειες περαιτέρω ανάπτυξης όπως αυτή στην Κορέα, την Βοσνία και το Κόσσοβο. Το κεφάλαιο αυτό, περιλαμβάνει όλες τα εξελίξεις γύρω από τις τουρκο - αμερικανικές σχέσεις της τελευταίας δεκαετίας οι οποίες όπως θα δούμε από γεγονότα ξεκίνησαν με ένα λίγο εσφαλμένο τρόπο. Μπορεί η δεκαετία που θα αναλύσουμε να ξεκινάει το 2005, όμως οι ανησυχίες της Τουρκίας για τους Κούρδους του Βόρειου Ιράκ και η εισβολή των αμερικανικών δυνάμεων στο Ιράκ το 2003 αποτελεί σημείο αναφοράς για την εξέλιξη αυτής της ιδιόρρυθμης σχέσης μεταξύ ΗΠΑ και Τουρκίας αλλά και αιτία για διάφορα συμβάντα μεταξύ των δυο χωρών στην συνέχεια.

Η κοινή γνώμη στην Τουρκία σχετικά με την συμμετοχή της χώρα στον Πόλεμο του Ιράκ στο πλάι των ΗΠΑ ήταν διχασμένη. Μερικοί πίστευαν ότι δεν ήταν η κατάλληλη περίοδος ώστε η Τουρκία να αρνηθεί την παροχή βοήθειας στον σημαντικότερο ίσως σύμμαχό της, ενώ άλλοι πίστευαν ότι είναι άωφελο να στείλει στρατεύματα η Τουρκία στο Ιράκ καθώς ουσιαστικά μπαίνουν στον Πόλεμο για χάρη συμφερόντων άλλης χώρας.²⁵²

Την 1^η Μαρτίου του 2003, με το AKP και τον Erdoğan πλέον στην εξουσία, το τουρκικό κοινοβούλιο αρνήθηκε τη δημιουργία ενός δεύτερου αμερικανικού στρατιωτικού μετώπου στο τουρκικό έδαφος εναντίον του Saddam Hussein, κάτι που άφησε άναυδους τους Αμερικανούς επιδεινώνοντας τις μεταξύ τους σχέσεις, αφού οι

---

²⁵² Meliha Benli Altunişik (2006), Turkey's Iraq Policy: The War and Beyond, στο Journal of Contemporary European Studies, Vol. 14, No. 2, DOI: 10.1080/14782800600892242, (σ. 185).

ίδιοι επί δέκα έτη στήριζαν τους Τούρκους σε θέματα καίριας σημασίας για αυτούς, τόσο οικονομικά όσο και γεωπολιτικά.²⁵³ Τα βασικά αίτια άρνησης παροχής υποστήριξης στους Αμερικανούς ήταν: τα τουρκικά συμφέροντα στο Ιράκ, ο παράγοντας ΑΚΡ και οι πιθανές διπλωματικές εμπλοκές.²⁵⁴ Επιπλέον δυσαρέσκεια προκάλεσε η σύλληψη 11 μελών των Τουρκικών Ειδικών Δυνάμεων στις 4 Ιουλίου του 2003, οι οποίοι είχαν σταθμεύσει στο Βόρειο Ιράκ από το 1995 δημιουργώντας την εντύπωση ότι σχεδίαζαν παράνομες δραστηριότητες. Αφέθηκαν ελεύθεροι όμως μετά την παρέμβαση του Αμερικανού Αντιπρόεδρου Dick Cheney. Λίγο καιρό αργότερα λόγω του ότι και οι δυο χώρες εστίασαν στα συμφέροντά τους στην Μέση Ανατολή, οι μεταξύ τους σχέσεις κάπως βελτιώθηκαν.²⁵⁵ Μπορεί η Τουρκία να μην αποτελούσε έναν κλασσικό σύμμαχο των ΗΠΑ, όμως με κοινή προσπάθεια θα μπορούσε να επιτευχθεί μια συνεργασία που είχε να προσφέρει πολλά. Παρ' όλα αυτά το ίδιο το γεγονός του Πολέμου στο Ιράκ αποκάλυψε την χαμένη εμπιστοσύνη πλέον μεταξύ ΗΠΑ και Τουρκίας. Το παραπάνω συμβάν της σύλληψης των μελών των Τουρκικών Ειδικών Δυνάμεων συμβόλιζε την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν οι σχέσεις των δυο χωρών δημιουργώντας πρόβλημα.

Η συμμετοχή της Τουρκίας στον πόλεμο θα μπορούσε να της δώσει το πλεονέκτημα να πάρει στα χέρια της την κατάσταση σχετικά με την ίδρυση Κουρδικού Κράτους. Όμως η Τουρκία δεν έλαβε μέρος στον πόλεμο κάτι που προκάλεσε θετική αντίδραση στους αρχηγούς κρατών της Ε.Ε. οι οποίοι άρχισαν να πιστεύουν στον εκδημοκρατισμό της Τουρκίας. Όμως λόγω του ότι η Τουρκία επέλεξε την αποχή από τον πόλεμο έχασε και το πλεονέκτημά της απέναντι στους Κούρδους του Βορείου Ιράκ, και η Ουάσινγκτον έφτασε σε σημείο να δημιουργήσει σχέσεις με τις φατρίες των Barzani και Talabani.²⁵⁶

Οι σχέσεις των δυο χωρών ουσιαστικά έφτασαν σε αυτό το σημείο κυρίως γιατί και οι δυο έκαναν λάθη. Όσον αφορά τις ΗΠΑ, η κυβέρνηση Bush έκρινε με αρκετά

---

²⁵³ Εκάβη Αθανασοπούλου (2013), *Σύμμαχοι όχι φίλοι ΗΠΑ-Τουρκία 1979-2000*, Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο (σ. 235).

²⁵⁴ Füsün Türkmen (2009), *Turkish – American Relations: A Challenging Transition*, στο *Turkish Studies*, Vol. 10, No. 1, DOI: 10.1080/14683840802648729, (σ. 121).

²⁵⁵ Meliha Benli Altunişik (2006), *Turkey's Iraq Policy: The War and Beyond*, στο *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 14, No. 2, DOI: 10.1080/14782800600892242, (σ. 190).

²⁵⁶ İsa Afacan, *Turkish American Relations in the Post-Cold War Era 1990-2005*, διπλωματική εργασία, Florida International University, Miami - Florida, 31 Μαρτίου 2011. (σ. 132).

σκληρό τρόπο την νεοεκλεγείσα κυβέρνηση του ΑΚΡ και ποτέ δεν ήταν σε θέση να καταλάβει τι υπέβσκε κάτω από την κυβέρνηση ΑΚΡ η οποία είχε και έχει ισλαμικές ρίζες. Οι Τούρκοι από την πλευρά τους έκαναν μεγάλο λάθος, καθώς δεσμευτήκαν να παραδώσουν την απόφαση αυτή στο Κοινοβούλιο των ΗΠΑ, κάτι που θεωρείται απαραίτητο όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ κρατών. Ακόμη πολλοί από τα μέλη της κυβέρνησης της Τουρκίας δεν αντελήφθησαν πλήρως ότι ο Bush ήθελε να ανατρέψει το καθεστώς του Saddam Hussein με κάθε τρόπο. Βασικό λάθος και των δυο πλευρών όμως είναι το γεγονός ότι θεώρησαν ότι θα μπορούσε να υπάρξει πλήρης συνεργασία στον στρατιωτικό τομέα. Αντ' αυτού, ένα μέτριο επίπεδο συνεργασίας σε αυτό θα ήταν πολύ πιο λογικό και εφικτό σώζοντας την σχέση αυτή από τους κινδύνους της αποτυχίας.²⁵⁷ Και από άλλη οπτική αν εξετάσει κανείς την εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ, δε θα παρατηρήσουμε μόνο τις επιπλοκές που βγήκαν στην επιφάνεια σχετικά με τις διπλωματικές και στρατιωτικές σχέσεις των ΗΠΑ με χώρες – κλειδιά (όπως η Τουρκία) αλλά εντοπίζουμε και μια άλλη επιπλοκή που έχει να κάνει καθαρά με τις ΗΠΑ και τον δυναμικό τους χαρακτήρα. Σημαντικό θέμα που απασχόλησε κι απασχολεί ως και σήμερα τις ΗΠΑ και τους σύμμαχούς της είναι η αντιμετώπιση της διεθνούς τρομοκρατίας. Η επέμβαση στο Ιράκ όμως, η οποία δεν αφορούσε σε μια τεχνολογικά προηγμένη χώρα, οδήγησε σε καθυστερήσεις και περικοπές πολλών νέων οπλικών συστημάτων τα οποία θεωρήθηκαν άχρηστα για την αντιμετώπιση του άμορφου και απροσδιόριστου εχθρού της «διεθνούς τρομοκρατίας», ενός εχθρού που δρα μυστικά, χωρίς να στηρίζεται σε συστήματα υψηλής τεχνολογίας.²⁵⁸

Όμως τον Ιούνιο του 2004, ο Bush επισκέφτηκε την Κωνσταντινούπολη με σκοπό να μετατοπίσει το κέντρο της πολιτικής του απέναντι στο Ιράκ χρησιμοποιώντας την Τουρκία ως μια βάση για την «Πρωτοβουλία της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής» η οποία σχετιζόταν με την εγκαθίδρυση δημοκρατίας στην περιοχή αυτή. Μπορεί αυτή η πρωτοβουλία να παρουσιαζόταν ως μια καθαρά αμερικανική σκέψη όμως δε κατέστη δυνατή ώστε να βοηθήσει στην βελτίωση των μεταξύ τους σχέσεων ή να κερδίσει την υποστήριξη της Τουρκίας.²⁵⁹ Η στάση της Άγκυρας, κατέδειξε στην

---

²⁵⁷ Soner Cagaptay – Mark Parris, “Turkey after Iraq War: Still a U.S. Ally?”, The Washington Institute 2003 Weinreg Founders Conference, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/turkey-after-the-iraq-war-still-a-u.s.-ally>, (Πρόσβαση: 27 Απριλίου 2017).

²⁵⁸ Κωνσταντίνος Γρίβας (2008), *Το τέλος του πετρελαίου και η αρχή της Νέας Αμερικανικής Γεωστρατηγικής*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη (σ. 59).

²⁵⁹ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 168).

Ουάσινγκτον ότι δεν μπορούν να έχουν εμπιστοσύνη ακόμη και στον πιο «δεδομένο» σύμμαχο.²⁶⁰

Ο Πόλεμος στο Ιράκ δεν κράτησε πολύ όμως τα όσα άφησε πίσω του δεν μπορούν να παραλειφθούν. Οι προειδοποιήσεις που δόθηκαν από την Τουρκία προς τις ΗΠΑ σχετικά με την πιθανότητα εξάπλωσης χάους και αναρχίας δυστυχώς απεδείχθησαν σωστές.²⁶¹ Όλοι βέβαια ήλπιζαν και ελπίζουν όχι μόνο σε μια καλύτερη συνεργασία των δυο χωρών αλλά και στην επικράτηση ειρήνης στην περιοχή.

---

²⁶⁰ Κωνσταντίνος Γρίβας (2008), *Το τέλος του πετρελαίου και η αρχή της Νέας Αμερικανικής Γεωστρατηγικής*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη (σ. 106).

²⁶¹ “The efforts of the Iraq War on the U.S. – Turkish Relationship”, Council on Foreign Relations 6 Μαΐου 2003, <http://www.cfr.org/turkey/effects-iraq-war-us-turkish-relationship/p6024>, (Πρόσβαση: 28 Απριλίου 2017).

5.2 Η δημιουργία νέων πεποιθήσεων και πολιτικής της Τουρκίας κατά την περίοδο 2005 – 2010, δημιουργεί έδαφος για μια περίοδο προβλημάτων και εντάσεων.

Η συνεχής αύξηση της δημοτικότητας του ΑΚΡ στην Τουρκία είχε εμφανείς επιπτώσεις στην εξωτερική πολιτική της χώρας αλλά και στις σχέσεις της με τις ΗΠΑ ήδη από τα πρώτα χρόνια της κυβέρνησης του. Ο Erdoğan από την αρχή της ανάληψης της εξουσίας καταβάλλει συνεχείς προσπάθειες τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά ώστε η Τουρκία να αναδειχθεί ως η κύρια δύναμη της Μέσης Ανατολής αλλά και παράλληλα επεδίωκε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο δέσιμο με τις ΗΠΑ.²⁶² Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας απέναντι στις ΗΠΑ και στα κράτη της Μέσης Ανατολής ήδη πολύ πριν το 2002 χαρακτηρίστηκε από τον Ahmet Davutoğlu ως η ιδέα του «Στρατηγικού Βάθους». Με τον όρο αυτό προσδιορίζεται η χάραξη νέας πολιτικής της Τουρκίας ώστε να αναδειχθεί «Κεντρική Δύναμη» με γνώμονα το πολιτικό Ισλάμ.²⁶³ Πέραν των παραπάνω όμως σημαντικά προβλήματα που επηρέασαν με πολλούς τρόπους τις τουρκο-αμερικανικές σχέσεις ήταν οι εξελίξεις σχετικά με την σχέση Τουρκίας – Ισραήλ, το Κουρδικό Ζήτημα και οι αναπτυσσόμενες διπλωματικές σχέσεις μεταξύ Τουρκίας – Ρωσίας και Τουρκίας – Ιράν.

Η άρνηση της Άγκυρας να επιτρέψει την δημιουργία σε τουρκικό έδαφος ενός δευτέρου αμερικανικού στρατιωτικού μετώπου, αντανακλά την περίπλοκη και συγχρόνως προβληματική πραγματικότητα που υποβόσκει κάτω από την επιφάνεια του αμερικανο - τουρκικού διαλόγου σχετικά με την Μέση Ανατολή.²⁶⁴ Επιπλέον μετά τα όσα συνέβησαν ανάμεσα σε Τουρκία και ΗΠΑ το 2003 αναφορικά με την εισβολή των Αμερικανών στο Ιράκ, η Τουρκία προσπαθεί να καταστήσει σαφές ότι για την ίδια αυτό που προέχει είναι τα εθνικά της συμφέροντα.

---

²⁶² Sabri Sayarı (2013), *New Directions in Turkey – USA Relations*, στο *Journal of Balkan and Near – East Studies*, Vol. 15, No. 2, DOI: 10.1080/19448953.2013.775022, (σ.σ. 136 – 137).

²⁶³ Toni Alaranta (2015), *“Turkey under the AKP: A critical evaluation from the perspective of Turkey’s EU negotiations”*, Ελσίνκι: The Finnish Institute of International Affairs, (σελ. 13).

²⁶⁴ Εκάβη Αθανασοπούλου (2013), *Σύμμαχοι όχι φίλοι ΗΠΑ-Τουρκία 1979-2000*, Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο (σ. 249).

Παρ' όλα αυτά η Τουρκία και οι ΗΠΑ έχουν κοινούς στόχους στο Ιράκ. Και οι δυο θα προτιμούσαν να δουν το Ιράκ να παραμένει ενωμένο και να μην διασπαστεί σε πολλές περιφέρειες ή κράτη βάσει εθνοτικών ή διαχωριστικών γραμμών. Και οι δυο θα προτιμούσαν μια ισχυρή κεντρική κυβέρνηση, η οποία θα είναι ικανή όχι μόνο να επαναφέρει την πολιτική και οικονομική σταθερότητα, αλλά θα είναι επίσης αρκετά ισχυρή ώστε να αποτελέσει στο μέλλον αντίβαρο του Ιράν στην περιοχή. Η Τουρκία βέβαια είναι κάθετη στην ανάπτυξη οποιουδήποτε είδους ζηλωτικού κράτους στο Ιράκ.²⁶⁵

---

²⁶⁵ Ιωάννης Θ. Μάζης (2008), *Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη (σ. 207).

5.2.1 Γεγονότα που απασχόλησαν τις αμερικανο-τουρκικές σχέσεις σχετικά με το Κουρδικό Ζήτημα κατά την περίοδο 2005 - 2010.

Τα γεγονότα του 2003 έφεραν τις αμερικανο – τουρκικές σχέσεις σε τεντωμένο σκοινί κάτι που είχε συμβεί αρκετά χρόνια, καθώς η δεκαετία του 1990 κύλησε χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα όσον αφορά τις μεταξύ τους σχέσεις. Παρ’ όλη την ψυχρότητα όμως που αντικατέστησε εκείνη την ηρεμία της δεκαετίας του 1990, μετά το 2003 η σχέση τους δεν πέρασε σοβαρές κρίσεις. Η Τουρκία είχε αρκετά σοβαρά και κυρίως εθνικά θέματα να λύσει τα οποία ουσιαστικά είχαν πυρήνα το Κουρδικό Ζήτημα, το οποίο αφορά στην τουρκική ταυτότητα και την εδαφική ακεραιότητα της Τουρκίας. Όμως η βελτίωση των αμερικανο - τουρκικών σχέσεων είχε ιδιαίτερη σημασία όχι μόνο για την καλύτερη συνεργασία των δυο χωρών αλλά και για την επίλυση σημαντικών ζητημάτων όπως τα παραπάνω. Η συριακή πολιτική επίσης της Τουρκίας κατά το 2003 – 2004 δεν ικανοποίησε την αμερικανική πλευρά κάτι που όμως δεν εμπόδιζε την Τουρκία να συνεχίσει ανενόχλητη προς την σύσφιξη σχέσεων με την Συρία μέσω επισκέψεων των Προέδρων και την υπογραφή συμφώνων συνεργασίας.²⁶⁶ Ήδη λοιπόν από το 2005, έγιναν προσπάθειες για την επίτευξη διπλωματικών επαφών των δυο κρατών.

Οι πρώτες επαφές για βελτίωση των σχέσεων άρχισαν με την επίσκεψη της Γραμματέως του Κράτους και δεξί χέρι του George Bush, Condoleezza Rice στην Άγκυρα το 2006 με βασικά θέματα συζήτησης το Κουρδικό Ζήτημα και την χρηματοδότηση των ΗΠΑ στην Hamas. Όσον αφορά το Κουρδικό Ζήτημα, ο Erdoğan ζητά ευθέως από την Rice βοήθεια για την αντιμετώπιση της δράσης του PKK τονίζοντας ότι οποιαδήποτε καθυστέρηση στο θέμα αυτό θα μπορούσε να αποδειχθεί μοιραία. Η Rice αποδέχεται την παροχή βοήθειας, όμως επειδή και οι ίδιοι (οι ΗΠΑ) αντιμετωπίζουν προβλήματα ασφαλείας ιδίως στο Ιράκ, θα χρειαστούν το χρόνο τους. Η απάντησή της δεν φάνηκε να αφήνει πλήρως ικανοποιημένη την Άγκυρα και ορισμένα παρευρισκόμενα μέλη ερμήνευσαν αυτή την απάντηση ως μελλοντική αδιαφορία στα τουρκικά συμφέροντα από πλευράς των ΗΠΑ. Ακόμη η Τουρκία παρότρυνε τις ΗΠΑ να μη σταματήσουν την χρηματοδότηση προς την Hamas καθώς έτσι η κατάσταση θα μπορούσε μόνο να χειροτερέψει. Η Rice, ούσα

---

²⁶⁶ Ιωάννης Θ. Μάζης (2008), *Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη (σ. σ. 225 – 226).

κάθετη στο ζήτημα, ανέφερε ότι εάν η Hamas είναι τρομοκρατική οργάνωση, η χρηματοδότηση δεν μπορεί παρά να κοπεί.²⁶⁷

Η εν λόγω δεκαετία αρχίζει με μια παρ' ολίγο σοβαρή κρίση μεταξύ Ουάσινγκτον και Άγκυρας. Ο Αμερικανός τέως Συνταγματάρχης Ralf Peters χρησιμοποίησε για τις ανάγκες ενημερώσεως νατοϊκών αξιωματικών στην Ρώμη στις 15 Σεπτεμβρίου του 2006 έναν χάρτη στον οποίο η Τουρκία παρουσιαζόταν διχοτομημένη, με τις ανατολικές επαρχίες της να απεικονίζονται ως ένα μελλοντικό Κουρδικό Κράτος. Οι παρευρισκόμενοι Τούρκοι αξιωματικοί διαμαρτυρόμενοι εγκατέλειψαν την αίθουσα και ενημέρωσαν την Άγκυρα. Συναγερμός σήμανε στο Γενικό Επιτελείο Εθνικής Αμύνης και στο Μεικτό Γενικό Επιτελείο. Οι Αμερικανοί στην συνέχεια ζήτησαν συγγνώμη και τόνισαν ότι σε καμιά περίπτωση ο χάρτης αυτός δεν απεικόνιζε τις αμερικανικές βλέψεις.²⁶⁸

Στις 12 Οκτωβρίου, ο Erdoğan ανέφερε ότι ο ίδιος είναι έτοιμος να υποστεί τυχόν πλήγμα στις σχέσεις της Άγκυρας με την Ουάσινγκτον σε περίπτωση που η χώρα του επιτεθεί στους Κούρδους του Βορείου Ιράκ. Άλλωστε όπως τόνισε και ο ίδιος μεγαλύτερη σημασία έχουν τα συμφέροντα της χώρας του και φυσικά σε όποια λύση καταφύγει η Άγκυρα, θα υπάρχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.²⁶⁹

Το Κουρδικό Ζήτημα ήταν ένα θέμα που την περίοδο εκείνη δημιουργούσε μια συνεχή ανησυχία στην Άγκυρα, με αποτέλεσμα η ανησυχία αυτή να αντικατοπτρίζεται και στις σχέσεις της με τις ΗΠΑ. Το PKK της περιόδου στην οποία αναφερόμαστε και η δράση του, φυσικά δεν είναι ίδια με αυτήν της δεκαετίας του 1990 όπου τότε ήταν πολύ πιο δύσκολο να περιοριστεί και η δράση του. Δεν σημαίνει όμως ότι ο βαθμός επικινδυνότητάς του δεν ήταν ακόμη αρκετά υψηλός. Οι τουρκικές δυνάμεις, θέλοντας να περιορίσουν την δράση του PKK κατέληξαν στο ότι μόνο οι ΗΠΑ θα μπορούσε να είναι δραστική σε μια τέτοια επιχείρηση καθώς είχαν καταλάβει το Βόρειο Ιράκ, όμως δεν ενέδωσαν σε αυτήν την συνεργασία για να

---

²⁶⁷ HDN, “Condoleezza Rice in Ankara: An hour and 10 minutes meeting with Erdogan”, *Hürriyet Daily News* 27 Απριλίου 2006, <http://www.hurriyetdailynews.com/condoleezza-rice-in-ankara-an-hour-and-10-minutes-meeting-with-erdogan.aspx?pageID=438&n=condoleezza-rice-in-ankara-an-hour-and-10-minutes-meeting-with-erdogan-2006-04-27>, (Πρόσβαση: 15 Μαΐου 2017).

²⁶⁸ Ιωάννης Θ. Μάζης (2008), *Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη (σ. 212).

²⁶⁹ Molly Moore, “Premier Says Turkey Is Ready For Split With U.S. Over Kurds”, *Washington Post* 13 Οκτωβρίου 2017, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/10/12/AR2007101202260.html>, (Πρόσβαση: 10 Μαΐου 2017).

αποφευχθεί η δημιουργία οποιουδήποτε προβλήματος για τους Αμερικανούς στο Ιρακινό Κουρδιστάν, στο οποίο κυριαρχούσε και ένα φιλοαμερικανικό κλίμα.²⁷⁰

Παρά την άρνηση των ΗΠΑ για συνεργασία και βοήθεια προς την Τουρκία, τον Οκτώβριο του 2007, πέρασε στην τουρκική κυβέρνηση ψήφισμα που επέτρεψε τις δυνάμεις του τουρκικού στρατού να εισβάλλουν στο Ιράκ προκειμένου να περιοριστεί η βίαιη κινητικότητα του PKK στην περιοχή.²⁷¹ Συνεπώς το φθινόπωρο του 2007 αποδείχθηκε κρίσιμο καθώς εν συνεχεία, το PKK προχώρησε σε μια σειρά επιθέσεων με αποκορύφωμα αυτών μια επίθεση που πραγματοποιήθηκε στις 21 Οκτωβρίου κατά την οποία 12 Τούρκοι στρατιώτες σκοτώθηκαν και άλλους 8 τους απήγαγαν. Το συμβάν αυτό δημιούργησε εντάσεις μεταξύ Τούρκων και Αμερικανών καθώς και οι δυο πλευρές αποδείχθηκαν ανεπαρκείς να διαφυλάξουν την ηρεμία στην περιοχή.²⁷²

Μετά τις επιθέσεις του PKK στο τουρκικό έδαφος, η κυβέρνηση Erdoğan ύστερα από εσωτερικές πιέσεις αποφάσισε να αναλάβει δράση κατά του PKK. Προκειμένου να εκτονωθούν οι πιέσεις που ασκούσαν από την πλευρά του λαού και να υπογραμμιστεί η αποφασιστικότητα της κυβέρνησής του για την αντιμετώπιση του PKK, τον Οκτώβριο του 2007 έλαβε κοινοβουλευτική εντολή ώστε να προχωρήσει σε επιθέσεις στην περιοχή του Βορείου Ιράκ.²⁷³

Έτσι, ο Erdoğan τον Νοέμβριο του ίδιου έτους, επισκέφτηκε την Ουάσινγκτον προκειμένου να αποσπάσει την υποστήριξη των ΗΠΑ για τις επιθέσεις στο Βόρειο Ιράκ. Το κύρια θέμα συζήτησης ήταν η διεθνής τρομοκρατία, το PKK αλλά και οι βίαιες δραστηριότητες του PKK στο Βόρειο Ιράκ εστιάζοντας στο τελευταίο και ειδικότερα στις λύσεις που θα μπορούσαν να βρεθούν. Οι δυο πλευρές συμφώνησαν σε ανταλλαγή πληροφοριών και συνεργασία επί του θέματος που απασχολήσει περισσότερο την Τουρκία, τις βίαιες δραστηριότητες του PKK. Ακόμη ο Bush υποσχέθηκε την παροχή υποστήριξης στον Erdoğan ο οποίος θα προχωρούσε σε έναν

---

²⁷⁰ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 168)

²⁷¹ Greg Bruno, “Inside the Kurdistan Workers Party (PKK)”, Council on Foreign Relations 19 Οκτωβρίου 2007, <https://www.cfr.org/backgrounder/inside-kurdistan-workers-party-pkk>, (Πρόσβαση: 11 Μαΐου 2017).

²⁷² William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ.σ. 145-146).

²⁷³ Larabee F.S.(2010), *Troubled Partnership: U.S.-Turkish Relations in an Era of Global Geopolitical Change*, 35, Santa Monica: RAND (σ. 19).

περιορισμένο αριθμό επιθέσεων στα στρατόπεδα του ΡΚΚ στο Βόρειο Ιράκ.²⁷⁴ Το στρατιωτικό προσωπικό των ΗΠΑ πιο συγκεκριμένα, θα παρέχει εικόνες κι άλλο υλικό που θα συλλέγουν τα αμερικανικά αεροσκάφη και μη επανδρωμένα αεροσκάφη που θα πετούν πάνω από τα στρατόπεδα του ΡΚΚ. Ουσιαστικά, ο στόχος της οργάνωσης αυτού του προγράμματος είναι να εντοπιστούν οι ακριβείς δραστηριότητες του ΡΚΚ το οποίο αποσκοπεί στην δημιουργία ενός αυτόνομου κράτους εντός των τουρκικών συνόρων.²⁷⁵

Φυσικά η στρατιωτική υποστήριξη των ΗΠΑ στην Τουρκία ενάντια στο ΡΚΚ το 2007 βελτίωσε ως έναν βαθμό τις μεταξύ τους σχέσεις και μείωσε το αίσθημα του αντι-αμερικανισμού που κυριαρχούσε έντονα εκείνη την περίοδο στην Τουρκία. Το ζητούμενο ουσιαστικά είναι να επιτευχθεί μια οικονομική, κοινωνική και πολιτική μεταξύ των δυο χωρών ώστε οι Κούρδοι της περιοχής να μπορούν να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα με τους Τούρκους και τους άλλους λαούς της περιοχής.²⁷⁶

Ευτυχώς για όλους το 2007, παρ' ότι θεωρήθηκε ως η «χρονιά του ρίσκου» από πολλούς για τις αμερικανο - τουρκικές σχέσεις κυρίως όσον αφορά τα σχετικά με το Κουρδικό Ζήτημα γεγονότα και το χαρακτηρισμό που απέδωσαν οι ΗΠΑ στις μαζικές δολοφονίες Αρμενίων από τους Τούρκους ως «γενοκτονία», έληξε με πιο ήπιο τρόπο. Οι προσέγγιση στα θέματα αυτά κι από τα δυο κράτη όχι μόνο δεν προκάλεσε περεταίρω αναταραχές αλλά έφερε και ένα κλίμα για μια πιθανή νέα συνεργασία. Σημαντικό λιθαράκι ήταν η συνάντηση Erdoğan – Bush στα τέλη του 2007 αλλά και η κατεύθυνση που ακολούθησαν για την ταχύτερη επίλυση των προβλημάτων. Η Τουρκία πλέον νιώθει πως για τις ΗΠΑ δεν αποτελεί έναν απλό σύμμαχο αλλά μια περιφερειακή δύναμη με ισχυρό όραμα και ικανότητες.²⁷⁷ Σημείο αναφοράς της συνάντησης αυτής είναι η συμφωνία που επετεύχθη την ημέρα εκείνη

---

²⁷⁴ Office of the Press Secretary, “President Bush and Prime Minister Tayyip Erdogan Discuss Global War on Terror”, The White House – President George W. Bush 5 Νοεμβρίου 2007, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/11/20071105-3.html>, (Πρόσβαση: 12 Μαΐου 2017).

²⁷⁵ Tyson Scott Ann Scott Tyson and Wright Robin, “U.S. Helps Turkey Hit Rebel Kurds in Iraq”, Washington Post 18 Δεκεμβρίου 2007, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/12/17/AR2007121702150.html>, (Πρόσβαση: 12 Μαΐου 2017).

²⁷⁶ Larabee F.S.(2010), *Troubled Partnership: U.S.-Turkish Relations in an Era of Global Geopolitical Change*, 35, Santa Monica: RAND (σ. 20).

²⁷⁷ Davutoğlu Ahmet, “Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007”, Insight Turkey 2008, http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_10_no_1_2008_davutoglu.pdf, (Πρόσβαση 9 Μαΐου 2017).

μεταξύ ΗΠΑ – Τουρκίας – Ιράκ για παροχή πληροφοριών από τον Ιράκ στην Τουρκία με σκοπό την εξάλειψη του PKK. Το κυριότερο είναι όμως ότι έδωσε μια σχετική ελευθερία στον τουρκικό στρατό να αντιμετωπίσουν τον εχθρό τους και βελτίωσε τις διπλωματικές σχέσεις ΗΠΑ και Τουρκίας.²⁷⁸ Το θετικό της υπόθεσης είναι ότι και το 2008 ξεκίνησε με θετικές βλέψεις για την αμερικανο - τουρκική συνεργασία. Ο Πρόεδρος της Τουρκίας Abdullah Gül επισκέφθηκε τον Ιανουάριο του 2008 την Ουάσινγκτον για μια συνάντηση κορυφής με τον George Bush. Η εν λόγω συνάντηση κύλησε ομαλά και με τις δυο πλευρές να συζητάνε κάτω από ένα αρκετά θετικό κλίμα. Συμφώνησαν στην μεταξύ τους συνεργασία σε καίρια ζητήματα όπως αυτό της Μέσης Ανατολής και ο Bush έδωσε έμφαση στην σημασία της Τουρκίας για τις ΗΠΑ και το γεγονός ότι για αυτούς (για τους Αμερικανούς) αποτελεί τη γέφυρα ανάμεσα στην Ευρώπη και την Μέση Ανατολή.²⁷⁹

Το 2008 κλείνει με την εκλογή του Barack Obama για την ανάληψη της Προεδρίας των ΗΠΑ με το Δημοκρατικό Κόμμα.²⁸⁰ Ο 44^{ος} Πρόεδρος των ΗΠΑ και παράλληλα ο πρώτος Αфро - Αμερικανός Πρόεδρος έφερε μια πνοή αισιοδοξίας για το μέλλον και ο ίδιος έχει να διαχειριστεί πολλά και κρίσιμα θέματα της χώρας του με σημαντικότερα από αυτά οι διπλωματικές σχέσεις με κράτη ιδιαίτερας σημασίας όπως τα κράτη Μέσης Ανατολής και η Τουρκία.

Ακόμη ένα χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου για τις αμερικανο – τουρκικές σχέσεις είναι ότι η μεταξύ τους οικονομική σχέση σημείωσε ιδιαίτερη πρόοδο. Πιο συγκεκριμένα, το 2005 οι ΗΠΑ ήταν ο 5^{ος} μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Τουρκίας και το 2006 οι αμερικανικές εταιρίες ήταν υπεύθυνες για την μεταφορά του 20% των άμεσων ξένων επενδύσεων προς την Τουρκία. Το ποσοστό των αμερικανικών άμεσων ξένων επενδύσεων στην Τουρκία αυξήθηκε σημαντικά μέσα

---

²⁷⁸ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 169)

²⁷⁹ Office of the Press Secretary, “President Bush meets with President Gul of Turkey”, The White House – President George W. Bush 8 Ιανουαρίου 2008, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/01/20080108-3.html>, (Πρόσβαση 10 Μαΐου 2017).

²⁸⁰ Ewen MacAskill– Suzanne Goldenberg–Elana Schor, “Barack Obama to be America’s first black President”, The Guardian 5 Νοεμβρίου 2008, <https://www.theguardian.com/world/2008/nov/05/uselections20084>, (Πρόσβαση: 10 Μαΐου 2017).

σε ένα έτος και από τα 9,6 δις δολάρια που ήταν το 2005, έφτασε τα 17,2 δις δολάρια το 2006.²⁸¹

---

²⁸¹ Frances D. Burwell, “The Evolution of U.S. – Turkish Relations in a Transatlantic Context”, Strategic Studies Institute Απρίλιος 2008, <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/PUB861.pdf>, (Πρόσβαση: 13 Μαΐου 2017).

5.2.2 Το μεγάλο αγκάθι της περιόδου 2005 - 2010 στις τουρκο-αμερικανικές σχέσεις, ονόματι Ισραήλ.

Το Ισραήλ αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους συμμάχους των ΗΠΑ και η σχέση τους μετράει ήδη αρκετές δεκαετίες και πολλοί θα την χαρακτήριζαν ως μια «ιδιαιτέρη σχέση». Η σχέση αυτή στηρίζεται σε στρατιωτική συνεργασία, κοινά ενδιαφέροντα, οικονομικά συμφέροντα και περιφερειακές συνεργασίες με αποτέλεσμα να υπάρχει συνεχής στήριξη από το ένα κράτος στο άλλο ακόμη κι όταν προκληθούν εντάσεις ανάμεσα σε ένα κράτος – σύμμαχο των ΗΠΑ και του Ισραήλ. Ακόμη και σε περίπτωση εμπλοκής μια άλλης σημαντική χώρας – συμμάχου όπως η Τουρκία σε ένα περιστατικό με το Ισραήλ, οι ΗΠΑ παρουσιάζουν μια στάση που επαληθεύει αυτή την «ιδιαιτέρη σχέση» της με το Ισραήλ.

Τον Ιανουάριο του 2009 στο Davos της Ελβετίας στα πλαίσια του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ, συστάθηκε μια επιτροπή με τον τίτλο «A model for Peace in the Middle East» (Πρότυπο Ειρήνης στην Μέση Ανατολή) και μεταξύ των συμμετεχόντων ήταν ο Τούρκος Πρωθυπουργός Recep Tayyip Erdoğan, ο Ισραηλινός Πρόεδρος Shimon Peres, ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Ban-Ki-Moon και ο Γενικός Γραμματέας του Αραβικού Συνασπισμού Amr Musa. Η συζήτηση όμως μεταξύ του Erdoğan και του Peres πήρε μεγάλες διαστάσεις καθώς ο Τούρκος Πρωθυπουργός άσκησε αυστηρή κριτική στον Ισραηλινό Πρόεδρο για την επιθετικότητα του Ισραήλ στην Γάζα²⁸² «στήνοντας τον Peres στον τοίχο» με έναν άκομμο και μη διπλωματικό τρόπο. Ο Peres με λίγα λόγια είπε χαρακτηριστικά, ότι οι ίδιοι (το Ισραήλ) δεν ξεκίνησαν πρώτοι τον πόλεμο αλλά ζήτησαν από τους Παλαιστίνιους την κατάπαυση πυρός χωρίς αποτέλεσμα όμως, ζώντας έτσι καθημερινά στον κίνδυνο και φτάνοντας σε σημείο να χαθούν χιλιάδες ψυχές. Απευθυνόμενος στον Τούρκο Πρωθυπουργό, συμπλήρωσε επίσης, ότι και ο ίδιος (ο Erdoğan) έτσι θα δρούσε εάν κάθε βράδυ έπεφταν πύραυλοι στην Κωνσταντινούπολη, καθώς το Ισραήλ, όπως

---

²⁸² Malike Bileydi Koç (2011), Reflections on the Davos Crisis in the Turkish Press and the Views of Opinion Leaders of the Turkish Jews on the Crisis, Turkish Studies, Vol. 12, No. 3, DOI: 10.1080/14683849.2011.604207, (σ. 384).

ισχυρίστηκε, δεν βλέπει την Γάζα σαν εχθρό παρά μόνο θέλει να αποκατασταθεί η ειρήνη εκεί.²⁸³

Ο Erdoğan εξαγριώθηκε μετά τα λεγόμενα του Peres σχετικά με την Γάζα και την ισραηλινή στρατιωτική καμπάνια κι ενώ το πάνελ προετοιμαζόταν για την λήξη της συζήτησης ο Erdoğan επέμενε να έχει τον τελευταίο λόγο. Παρά το γεγονός δηλαδή ότι οι συζητήσεις στο πάνελ του Φόρουμ στο Νταβός ήταν αυστηρά διάρκειας μιας ώρας ο Erdoğan έκανε ότι περνούσε από το χέρι του προκειμένου να δώσει την ανάλογη, κατά την άποψή του, απάντηση στον Peres σχετικά με όσα προανέφερε.²⁸⁴ Κι όχι μόνο αυτό, αλλά επιπλέον, ο Erdoğan έφτασε σε σημείο να ξεσπάσει στον συντονιστή David Ignatius, αρθρογράφο και αρχισυντάκτη στην Washington Post, καθώς όπως ο Τούρκος Πρωθυπουργός δήλωσε, δόθηκε παραπάνω χρόνος στον Peres.²⁸⁵

Συγκεκριμένα τα λόγια του Erdoğan εναντίον του Peres ήταν:

«Κύριε Peres είστε μεγαλύτερός μου, όμως ο τόνος της φωνής σας είναι πολύ υψηλός. Και αυτό οφείλεται στην ψυχολογία της ενοχής. Ο τόνος της φωνής μου δε θα είναι υψηλός, έχετε αυτό στο νου σας. Όταν έρχεται η ώρα να σκοτώσετε, το κάνετε καλά. Ξέρω καλά ότι σκοτώνετε παιδιά στις παραλίες και ότι τα πυροβολείτε. Θυμάμαι δυο πρώην Πρωθυπουργούς στην χώρα σας, οι οποίοι ανέφεραν ότι ένιωσαν μεγάλη χαρά όταν εισέβαλαν με τανκς στην Παλαιστίνη. Και εσείς που δώσατε αριθμούς. Μπορώ να πω χαρακτηριστικά ποιος είπε κάτι τέτοιο, για όσους αναρωτιέστε. Καταδικάζω επίσης όσους επικρότησαν αυτή την χυδαιότητα. Διότι πιστεύω ότι επικροτώντας τέτοιους

---

²⁸³ “Dialogue between Erdoğan and Peres”, Hürriyet Daily News 31 Ιανουαρίου 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/dialogue-between-erdogan-and-peres-10895599>, (Πρόσβαση: 15 Μαΐου 2017).

²⁸⁴ Katrin Bennhold, “Leaders of Turkey and Israel Clash at the Davos Panel”, The New York Times 29 Ιανουαρίου 2009, http://www.nytimes.com/2009/01/30/world/europe/30clash.html?_r=0, (Πρόσβαση: 14 Μαΐου 2017).

²⁸⁵ George Friedman, “Erdoğan’s Outburst and the Future of the Turkish State”, Stratfor 2 Φεβρουαρίου 2009, https://www.stratfor.com/weekly/20090202_erdogans_outburst_and_future_turkish_state, (Πρόσβαση: 16 Μαΐου 2017).

ανθρώπους είναι έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Δε μπορούμε να παραλείψουμε την αλήθεια εδώ. Έχω κρατήσει αρκετές σημειώσεις σε αυτό το σημείο».²⁸⁶

Ο Erdoğan κατά τη διάρκεια της απάντησής του στον Ισραηλινό Πρόεδρο.²⁸⁷

Έτσι έκλεισε η σύσκεψη στον Davos και ο Τούρκος Πρωθυπουργός μετά την απάντησή του στον Ισραηλινό Πρόεδρο έφυγε λέγοντας ότι αυτή ήταν η τελευταία επίσκεψή του στο Davos.

Γνωρίζοντας λοιπόν την σημασία του Ισραήλ για τις ΗΠΑ, καθώς οι δυο αυτές χώρες έχουν αναπτύξει μια σχέση τόσο στρατιωτική και οικονομική όσο και πολιτική, το επεισόδιο που προηγήθηκε στο Davos ανάμεσα σε Τουρκία και Ισραήλ δεν ήταν ιδιαίτερα βοηθητικό για την βελτίωση του κλίματος ανάμεσα σε Τουρκία και ΗΠΑ. Η πρώτη ένδειξη για την επιβεβαίωση του παραπάνω, είναι η ακύρωση της προγραμματισμένης επίσκεψης του νεοεκλεγείσα Αμερικανού Προέδρου Barack Obama στην Τουρκία μετά το ξέσπασμα του Τούρκου Πρωθυπουργού στο Davos.²⁸⁸ Δεν παρατηρήθηκε όμως κάποια σημαντική δήλωση από την πλευρά των ΗΠΑ, η οποία να εστίαζε στην ανάρμοστη και μη διπλωματική συμπεριφορά του Erdoğan,

²⁸⁶ “Dialogue between Erdoğan and Peres”, Hürriyet Daily News 31 Ιανουαρίου 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/dialogue-between-erdogan-and-peres-10895599>, (Πρόσβαση: 15 Μαΐου 2017).

²⁸⁷ Come back call from Davos to Turkish Prime Minister, Hürriyet Daily News 22 Ιανουαρίου 2013, <http://www.hurriyetdailynews.com/come-back-call-from-davos-to-turkish-prime-minister.aspx?pageID=238&nID=39623&NewsCatID=344>, (Πρόσβαση: 3 Ιουλίου 2017).

²⁸⁸ İzgi Güngör, “The Davos Clash of silly-vizations”, Hürriyet 31 Ιανουαρίου 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/the-davos-clash-of-silly-vizations-10895582>, (Πρόσβαση: 16 Μαΐου 2017).

παρά μόνο παρέμειναν σιωπηλές και η κυβέρνηση των ΗΠΑ και οι κυβερνήσεις των Ευρωπαϊκών κρατών. Αυτό βέβαια δεν σήμαινε ότι η σιωπή τους συνεπαγόταν την έγκριση της συμπεριφοράς του Erdoğan.²⁸⁹

Από την ημέρα εκείνη, ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας αύξησε τους τόνους του και την κριτική του απέναντι στον Πρόεδρο του Ισραήλ τόσο σε διεθνή όσο και σε τοπικά φόρουμ. Οι μεταξύ τους σχέσεις χειροτέρεψαν ακόμη περισσότερο, λίγο αργότερα με το επεισόδιο που εξελίχθηκε ανάμεσά τους, γνωστό παγκοσμίως ως “Mavi Marmara” (Μπλε Μαρμαράς). Στις 31 Μαΐου του 2010, ένα τουρκικό πλοίο το οποίο ήταν μέρος ενός κομβόι αποτελούμενο από 6 πλοία με το όνομα “Gaza Freedom Flotilla” (Στολίσκος για την ελευθερία της Γάζας), μεταφέροντας ανθρώπους 37 εθνικοτήτων για παροχή βοήθειας στην Λωρίδα της Γάζας ώστε να προκαλέσει το εμπάργκο του Ισραήλ στη Γάζα, δέχθηκε επίθεση από τις Ισραηλινές Δυνάμεις Άμυνας σε διεθνή χωρικά ύδατα²⁹⁰ με αποτέλεσμα να σκοτωθούν 9 Τούρκοι πολίτες, να τραυματιστούν 50 και οι υπόλοιποι να οδηγηθούν στο Ashdod όπου προφυλακίστηκαν μέχρι τις 2 Ιουνίου έχοντας υποστεί εκεί κακομεταχείριση από τις ισραηλινές δυνάμεις, όπως ο ξυλοδαρμός, η στέρηση της ιατρικής περίθαλψης, του φαγητού, του νερού και της έκθεσης των γυμνών κορμιών τους σε εξαιρετικά χαμηλές θερμοκρασίες.²⁹¹ Επόμενο ήταν η δημιουργία εντάσεων ανάμεσα σε Τουρκία και Ισραήλ, με την Τουρκία να απαιτεί επίσημη απολογία από το Ισραήλ, την χρηματική βοήθεια προς τις οικογένειες των θυμάτων και την λήξη του ναυτικού αποκλεισμού στην λωρίδα της Γάζας. Η άρνηση του Ισραήλ όμως επιδείνωσε τις σχέσεις τους χωρίς όμως να οδηγηθούν σε ολική ρήξη.²⁹²

---

²⁸⁹ “Temper tantrums”, The Economist 5 Φεβρουαρίου 2009,

<http://www.economist.com/node/13059789>, (Πρόσβαση 20 Μαΐου 2017).

²⁹⁰ Meliha B. Altunışik & Martin G. Lenore (2011), Making Sense of Turkish Foreign Policy in the Middle East under AKP, στο Turkish Studies, Vol. 12, No. 4, DOI: 10.1080/14683849.2011.622513, (σ. 573).

²⁹¹ Turkish National Commission of Inquiry, “Report on the Israeli Attack on the Humanitarian Aid Convoy on 31 May 2010”, Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Φεβρουάριος 2011, <http://www.mfa.gov.tr/data/Turkish%20Report%20Final%20-%20UN%20Copy.pdf>, (Πρόσβαση 26 Ιουλίου 2017).

²⁹² Meliha B. Altunışik & Martin G. Lenore (2011), Making Sense of Turkish Foreign Policy in the Middle East under AKP στο Turkish Studies, Vol. 12, No. 4, DOI: 10.1080/14683849.2011.622513, (σ. 573).

Οι ΗΠΑ βρέθηκαν σε πολύ δύσκολη θέση καθώς και οι δυο χώρες ήταν στενοί σύμμαχοι της Ουάσινγκτον και αυτό έκανε την κατάσταση πιο περίπλοκη. Ο Obama είχε να διαχειριστεί μια δύσκολη περίπτωση η οποία απαιτούσε εξαιρετικά διπλωματικές κινήσεις. Η Τουρκία αποτελούσε εξαιρετικά σημαντικό εταίρο των ΗΠΑ ιδίως όσον αφορά τα γεωστρατηγικά συμφέροντα στην περιοχή του Αφγανιστάν και του Ιράκ. Ο Obama εξέφρασε στον Erdoğan τα συλλυπητήρια του δια τηλεφώνου όμως πολλοί στην Τουρκία επιθυμούσαν τις ΗΠΑ να διαλέξουν ανάμεσα σε Τουρκία και Ισραήλ κρίνοντας ότι το ορθότερο ήταν να ταχθούν ολοκληρωτικά με το μέρος της Τουρκίας.²⁹³ Το πρώτο βήμα για την διαχείριση των εντάσεων μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ ήταν να απολογηθεί το Ισραήλ στην Τουρκία και αυτό επετεύχθη. Η Άγκυρα δέχθηκε την απολογία και ο Πρωθυπουργός Netanyahu τόνισε ότι μετάνιωσε για την επιδείνωση των διμερών σχέσεων τους και ότι είναι διατεθειμένος να καταβάλει προσπάθειες για την αποκατάστασή τους. Από την πλευρά του και ο Obama δήλωσε πρόθυμος να βοηθήσει στην αποκατάσταση των σχέσεων των δυο κρατών. Όμως κατά τη διάρκεια της συμφιλίωσης των δυο χωρών ο Erdoğan χαρακτήρισε τον Σιωνισμό «έγκλημα κατά της ανθρωπότητας» και το συνέκρινε με τον φασισμό. Λίγο αργότερα ένας ανώτερος αξιωματούχος των ΗΠΑ δήλωσε ότι η αποκατάσταση των σχέσεων θα συνεχιστεί μόνο αν ο Erdoğan ανακαλέσει τα όσα είπε.²⁹⁴

Παρ' όλα αυτά όμως η κρίση δεν ξεπεράστηκε τόσο εύκολα. Τον Ιούνιο του 2010, μετά την συνάντηση που πραγματοποιήθηκε μεταξύ του Erdoğan και του Obama, ο Erdoğan δήλωσε:

*«Ρώτησα τον Πρόεδρο Obama, εάν ο λόγος που δεν έδειξε ενδιαφέρον στον θάνατο ενός συμπατριώτη του ήταν το γεγονός ότι η εθνικότητά του ήταν τουρκική. Δεν απάντησε».*²⁹⁵

---

²⁹³ Carol Migdalovitz, "Israel's Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and it's Aftermath", Congressional Research Service 23 Ιουνίου 2010, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R41275.pdf>, (Πρόσβαση: 20 Μαΐου 2017).

²⁹⁴ Harriet Sherwood–Ewen MacAskill, "Netanyahu apologizes to Turkish PM for Israeli role in Gaza flotilla raid", The Guardian 22 Μαρτίου 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/mar/22/israel-apologises-turkey-gaza-flotilla-deaths>, (Πρόσβαση: 20 Μαΐου 2017).

²⁹⁵ DPA & Haaretz, "Erdogan slams Obama for Silence on Israel's Gaza Flotilla Raid", Haaretz 10 Σεπτεμβρίου 2011, (Πρόσβαση: 20 Μαΐου 2017).

Η Ουάσινγκτον μετά το συμβάν επενέβη με έναν πιο ήπιο τρόπο καθώς κύριο μέλημά της ήταν να μην δημιουργηθούν νέες τριβές μεταξύ των ΗΠΑ και μιας από τις δυο αυτές χώρες. Σίγουρα ο θάνατος 9 ανθρώπων ήταν ένα τραγικό γεγονός όμως η Άγκυρα φαίνεται πως δεν έμεινε ικανοποιημένη από την στάση της Ουάσινγκτον και ζητούσε πολλά περισσότερα από μια μεσολάβηση προκειμένου να απολογηθεί το Ισραήλ. Αναμφισβήτητα η Τουρκία αποτελεί έναν ανεξάρτητο παράγοντα της διεθνούς σκηνής και η ίδια καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες ώστε να αναδειχθεί περιφερειακή δύναμη. Ίσως αυτό να της δίνει και μεγαλύτερο θάρρος ώστε να κατακρίνει δημοσίως την στάση της Ουάσινγκτον στο εν λόγω ζήτημα. Ο Davutoğlu συγκεκριμένα εξέφρασε την δυσαρέσκειά του σχετικά με την «επιφυλακτική αντίδραση των ΗΠΑ στο ζήτημα». Δήλωσε ότι αναμένει την πλήρη υποστήριξη των ΗΠΑ στην Τουρκία και το δίλλημα δεν θα έπρεπε να είναι να επιλέξει σύμφωνα με το δίκιο της Τουρκίας και του Ισραήλ αλλά σύμφωνα με το ποιο είναι το σωστό και ποιο το λάθος.²⁹⁶

Τον Ιανουάριο του 2011 η κυβέρνηση του Ισραήλ διόρισε μια επιτροπή για την διερεύνηση του συμβάντος και κατέληξαν στο ότι οι κινήσεις του Ισραήλ σχετικά με το Mavi Marmara έγιναν σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.²⁹⁷ Τα αποτελέσματα αυτά έφεραν τον Gül και τον Erdoğan σε σημείο να ασκήσουν σφοδρή κριτική κατά του Ισραήλ και των ΗΠΑ. Η επιρροή του συμβάντος στις τουρκο – αμερικανικές σχέσεις ήταν μεγάλη και ο Obama έχοντας αποτύχει να χτίσει γέφυρες με τα αραβικά κράτη και να υπογράψει ένα σύμφωνο ειρήνης μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης, κατέφυγε στην «παλιά καλή στάση του», δηλαδή στην συμπαράσταση προς το Ισραήλ. Ακόμη, τον Φεβρουάριο του 2011 οι ΗΠΑ άσκησαν βέτο σε δημοψήφισμα που θα καταδίκαιζε την εγκατάσταση Ισραηλινών στα εδάφη της Παλαιστίνης δημιουργώντας έτσι την εντύπωση ότι δεν υποστήριζαν αρκετά την δημιουργία ενός κλίματος ειρήνης και προκαλώντας την κριτική του Davutoğlu.²⁹⁸

---

²⁹⁶ Carol Migdalovitz, “Israel’s Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and it’s Aftermath”, Congressional Research Service 23 Ιουνίου 2010, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R41275.pdf>, (Πρόσβαση: 20 Μαΐου 2017).

²⁹⁷ “Gaza Floatilla Incident: The Turkel Commission Report”, Jewish Virtual Library 23 Ιανουαρίου 2011, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/the-turkel-commission-report-january-2011>, (Πρόσβαση: 20 Μαΐου 2017).

²⁹⁸ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 172).

Τον Φεβρουάριο του 2011, οι αμερικανοτουρκικές σχέσεις επιδεινώθηκαν κυρίως λόγω της επίσκεψης του Προέδρου Gül στον Ρώσο Πρόεδρο Medvedev κατά την οποία υπεγράφη διακήρυξη για την σύσφιξη σχέσεων Τουρκίας και Ρωσίας.²⁹⁹ Δεν άργησε πολύ όμως να απαντήσει σε αυτό η Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων του Κογκρέσου όπου με διαφορά μιας ψήφου αναγνώριζε την Γενοκτονία των Αρμενίων, κάτι που αν περνούσε από την ολομέλεια θα αναγνωριζόταν κι επισήμως. Η ολομέλεια όμως το καταψήφισε προκειμένου να μην φέρει τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις σε τεντωμένο σκοινί. Η Τουρκική Κυβέρνηση είχε ήδη προειδοποιήσει την Ουάσινγκτον σχετικά με την συγκεκριμένη ψηφοφορία και την απόφαση που επρόκειτο να βγει, για αυτό και μετά την ανακοίνωση του αποτελέσματος έδωσε εντολή στον Τούρκο Πρέσβη της στην Ουάσινγκτον να επιστρέψει στην Τουρκία.³⁰⁰ Πριν την ψηφοφορία βέβαια η Άγκυρα προειδοποίησε ότι η αμερικανο – τουρκικές σχέσεις θα υποστούν σοβαρό πλήγμα εάν η απόφαση είναι υπέρ των Αρμενίων και ο Davutoğlu μετά την ανακοίνωση του αποτελέσματος δήλωσε βαθιά ενοχλημένος.³⁰¹

---

²⁹⁹ “At the Kremlin have taken place talks between Dmitry Medvedev and President of Turkey Abdullah Gul”, President of Russia 13 Φεβρουαρίου 2009, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/page/535>, (Πρόσβαση: 20 Μαΐου 2017).

³⁰⁰ Joseph Toomey (2012), *Change You Can Really Believe In: The Obama Legacy of Broken Promises and Failed Policies*, Bloomington: AuthorHouse (σ. 224).

³⁰¹ Robert Tait & Ewen MacAskill, “Turkey threatens ‘serious consequences’ after US vote on Armenian Genocide”, *The Guardian* 5 Μαρτίου 2010, <https://www.theguardian.com/world/2010/mar/05/turkey-us-vote-armenian-genocide>, (Πρόσβαση: 27 Μαΐου 2017).

5.3 Τουρκο – αμερικανικές σχέσεις κατά την περίοδο 2010 – 2015 και η επιρροή των Μεσανατολικών εξελίξεων σε αυτές.

Οι αμερικανοτουρκικές σχέσεις τα τελευταία χρόνια επηρεάστηκαν αρκετά και πέρασαν μέσα από διάφορα στάδια. Βασικότερες αιτίες των τελευταίων μεταξύ τους διαφωνιών που παρουσιάστηκαν ήταν τα σχετικά με το Ισραήλ θέματα και τα μεσανατολικά ζητήματα. Η Κυβέρνηση Obama βέβαια φάνηκε από την αρχή πρόθυμη για να βελτιώσει τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις και να γίνει μια αφορμή για να αφήσει ο τουρκικός λαός στην άκρη τα αντι-αμερικανικά αισθήματα που είχε ενστερνιστεί από την εποχή της εισβολής των αμερικανικών δυνάμεων στο Ιράκ. Το αίσθημα αυτό όμως υπερίσχυε τόσο επί Προεδρίας Bush που ο τουρκικός λαός ήταν ακόμη επιφυλακτικός. Η επίσκεψη όμως του Davutoğlu στην Ουάσινγκτον τον Μάρτιο του 2009, δήλωσε:

*«Η προσέγγισή μας και η αρχή μας απέναντι στις ΗΠΑ πάνω σε θέματα που αφορούν την Μέση Ανατολή, τον Καύκασο, τα Βαλκάνια και τα την ενεργειακή ασφάλεια είναι όπως πριν. Επομένως ελπίζουμε σε μια νέα χρυσή εποχή συνεργασίας».*³⁰²

Το Ιράν και η σχέση του με την Τουρκία παρέμενε ένα μικρό πλην όμως σημαντικό εμπόδιο στις αμερικανοτουρκικές σχέσεις και η Τουρκία δεν ήταν σε θέση να θυσιάσει μια τέτοια σχέση που θα την έφερνε αντιμέτωπη με δυσάρεστες εξελίξεις. Οι οικονομικές κυρώσεις που επέβαλλαν οι ΗΠΑ στο Ιράν δημιούργησαν προβλήματα στην Τουρκία καθώς η ίδια εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το ιρανικό φυσικό αέριο και εκτός από αυτό εξάγει στο Ιράν πολλά από τα προϊόντα της. Οι λόγοι ανησυχίας των ΗΠΑ και κατά τη περίοδο Bush και Obama ήταν ότι υπήρχε η υποψία ότι το Ιράν έχει αναπτύξει πυρηνικά όπλα και η εχθρική συμπεριφορά του Προέδρου Mahmoud Ahmadinejad προς τις ΗΠΑ και το Ισραήλ.³⁰³ Κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας, τόσο η κυβέρνηση Obama όσο και η κυβέρνηση Bush είχαν

³⁰² Meliha Benli Altunışık, *The Middle East in Turkey – USA relations: Managing the Alliance*, στο *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 15, No. 2, DOI: 10.1080/19448953.2013.775036, (σ. 167).

³⁰³ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 170).

καταστήσει σαφές ότι η ανάπτυξη πυρηνικού προγράμματος από το Ιράν, αποτελούσε ένα θέμα υψίστης σημασίας για την ασφάλεια των ΗΠΑ.³⁰⁴

Όμως η Τουρκία για να επιλύσει το αδιέξοδο σχετικά με τα πυρηνικά του Ιράν, αποφάσισε να διαμεσολαβήσει μεταξύ του Ιράν και της διεθνούς κοινότητας με την βοήθεια της Βραζιλίας μέσω μιας συμφωνίας. Η συμφωνία αυτή περιλάμβανε την αποστολή 12.000 κιλών ουρανίου χαμηλού εμπλουτισμού και την αποθήκευσή τους στην Τουρκία. Η επίτευξη τέτοιας συμφωνίας υποστηρίχθηκε από την Τουρκία και ένας από τους βασικούς λόγους ήταν ότι θα αποδείκνυε την αξιοπιστία της σχετικά με την κριτική που άσκησε προς το Ισραήλ και το κρυφό πυρηνικό του πρόγραμμα. Όμως οι ΗΠΑ δεν άφησαν να επιτευχθεί τέτοια συμφωνία καθώς την θεώρησαν ανεπαρκή. Γενικότερα η Τουρκία έκανε προσπάθειες να φύγει από την σκιά των ΗΠΑ κι αυτό φαινόταν μέσα από διάφορες ενδείξεις σχετικές με το Ιράν και το Ισραήλ. Ιδίως εκείνη την περίοδο η Τουρκία άρχισε να αναπτύσσει και ιδιαίτερες διμερείς σχέσεις με το Ιράν.³⁰⁵ Στις 9 Ιουνίου του 2010 όπου έγινε σύσκεψη του Συμβουλίου Ασφαλείας για την επιβολή επιπλέον κυρώσεων στο Ιράν σχετικά με το πυρηνικό του πρόγραμμα, την ώρα της ψηφοφορίας η Τουρκία με την Βραζιλία ψήφισαν να μην επιβληθεί καμιά κύρωση, προκαλώντας δυσαρέσκεια στις ΗΠΑ.³⁰⁶

Στα τέλη Ιουνίου του ίδιου έτους, την ημέρα διεξαγωγής της Σύσκεψης των G20 στον Τορόντο η Τουρκία προσπάθησε να βελτιώσει την κατάσταση των αμερικανοτουρκικών σχέσεων και ο Erdoğan συζήτησε με τον Obama πιθανές κυρώσεις που θα μπορούσαν να επιβληθούν στο Ιράν. Όμως δεν έγινε καμία συζήτηση σχετικά με το Ιράκ, το Αφγανιστάν ή την Αρμενία δημιουργώντας έτσι την εντύπωση ότι σκοπός τους ήταν να ενισχυθούν επιφανειακά οι διμερείς σχέσεις. Οι επίσημες δηλώσεις μετά την συνάντηση αναφέρουν ότι η Τουρκία προσπάθησε να εξηγήσει τους λόγους της στάσης απέναντι στο Ιράν ενώ ο Obama δεν έκανε καμιά δήλωση με την οποία να ζητούσε την εμπλοκή της Τουρκίας στην επίλυση του

---

³⁰⁴ Sabri Sayari (2013), New Directions on Turkey – USA Relations, στο Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 15, No. 2, DOI: 10.1080/19448953.2013.775022, (σ. 139).

³⁰⁵ Shahram Akbarzadeh & James Berry (2017), Iran and Turkey: not quite enemies but less than friends, στο Third World Quarterly, Vol. 38, No. 4, DOI: 10.1080/01436597.2016.1241139, (σ. 983).

³⁰⁶ “Security Council imposes Additional Sanctions on Iran, Voting 12 In Favor to 2 Against, with 1 Abstention”, United Nations 9 Ιουνίου 2010, <https://www.un.org/press/en/2010/sc9948.doc.htm>, (Πρόσβαση: 1 Ιουνίου 2017).

θέματος καθώς ήταν ήδη επιφυλακτικός απέναντί της και ο Erdoğan από την πλευρά του δεν άφησε περιθώρια να δημιουργηθεί εντύπωση ότι θα γινόταν πιο δεκτικός με το Ισραήλ.³⁰⁷

Λίγο αργότερα, μια αμερικανοτουρκική συνεργασία στα πλαίσια του NATO διόρθωσε έστω λίγο το επιβαρυνμένο κλίμα μεταξύ Ουάσινγκτον και Άγκυρας. Τον Σεπτέμβριο του 2009 έγινε συζήτηση για το αν έπρεπε η Τουρκία να αποκτήσει δικό της αμυντικό σύστημα σε περίπτωση πυρηνικής απειλής από το Ιράν, κάτι που τελικά εκείνη τη περίοδο λόγω μεγάλου κόστους δεν υλοποιήθηκε. Όμως περίπου ένα χρόνο μετά, η Τουρκία μαζί με το NATO συμφώνησαν στην κατασκευή ενός συστήματος για την προστασία των μελών του NATO και τον Σεπτέμβριο του 2011 προχώρησαν στην υπογραφή μνημονίου συνεργασίας και στην κατασκευή ενός σταθμού ραντάρ στην περιοχή της στρατιωτικής βάσης στο Kürecik το οποίο θα λειτουργούσε ως τα αυτιά του συστήματος. η συνεργασία αυτή όπως είπαμε όχι μόνο ήταν μια θετική εξέλιξη για την σχέση των δυο κρατών αλλά έδειχναν και τις προθέσεις της Τουρκίας να είναι ακόμη στο πλευρό της Δύσης.³⁰⁸ Ταυτόχρονα όμως δυσχεραίνουν και οι σχέσεις Τουρκίας και Ιράν ιδίως μετά την υπογραφή για την εγκατάσταση των ραντάρ έγκαιρης προειδοποίησης.

Από τα τέλη του 2010, ο αραβικός κόσμος άρχισε να βιώνει ένα τρίτο επαναστατικό κύμα. Το πρώτο ήταν το κύμα του αραβικού εθνικισμού, που αναπτύχθηκε σε αντίθεση προς την αποικιοκρατία και γέννησε τα νασερικού τύπου κοσμικά καθεστώτα (Αίγυπτος, Ιράκ, Συρία, Αλγερία, Λιβύη). Ο εκφυλισμός αυτών των καθεστώτων, η διολίσθησή τους στην διαφθορά και η εξόφθαλμη ανικανότητά τους να επιλύσουν προβλήματα ανάπτυξης και στοιχειώδους κοινωνικής δικαιοσύνης γέννησαν το δεύτερο κύμα.³⁰⁹ Τον Δεκέμβριο του 2010 στην Βόρεια Αφρική και την Μέση Ανατολή, ξεκίνησε όπως αναφέραμε το τρίτο επαναστατικό κύμα, αποτελούμενο από πλήθος διαδηλώσεων και διαμαρτυριών οι οποίες διήρκησαν ως τους πρώτους μήνες του 2011. Αυτές οι διαδηλώσεις ήταν η Τυνησία και στην συνέχεια ξεσηκώθηκε και ο λαός της Αιγύπτου εναντίον του Hosni Mubarak, έπειτα

---

³⁰⁷ Cakmak Cenap & Gökhan Güneysü (2013), *Turkish – American Relations During Obama Era: Unfulfilled Expectations*, στο *Turkish Studies*, Vol. 14, No. 2, DOI: 10.1080/14683849.2013.802923, (σ. 197).

³⁰⁸ William Hale (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge (σ. 171)

³⁰⁹ Σταύρος Λυγερός–Κώστας Μελάς (2013), *Μετά τον Ερντογάν τι;*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

στην Λιβύη και στην συνέχεια στο Μπαχρέιν.³¹⁰ Το σύνολο των διαδηλώσεων αυτών ονομάστηκε «Αραβική Άνοιξη» και εν συντομία, οι βασικότεροι λόγοι που την προκάλεσαν ήταν η φτώχεια, η ανεργία, το καθεστώς, η διαφθορά, τα ΜΜΕ και η σχέση του στρατού με την κοινωνία.

Τα γεγονότα αυτά επηρεάζουν ένα μεγάλο σύνορο χωρών, μεταξύ αυτών η Τουρκία και οι ΗΠΑ, δημιουργώντας έτσι και ανάγκη για ανάπτυξη της μεταξύ τους επικοινωνίας. Το γεγονός ότι ο Obama κάλεσε τον Erdoğan περισσότερες φορές από ότι τον Βρετανό ομόλογό του κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης, είναι η απόδειξη της νέας αναδυόμενης, και ίσως καταναγκαστικής, επικοινωνίας. Η επικοινωνία μεταξύ των δυο κρατών ήταν απαραίτητη προκειμένου να ακολουθηθεί η κατάλληλη διπλωματική πολιτική και να διευθετηθούν όλες οι τρέχουσες εξελίξεις που λάμβαναν χώρα εκείνη την περίοδο στην Μέση Ανατολή.³¹¹

Μια από τις πρώτες διαφωνίες που επικράτησαν ανάμεσα στην Τουρκία και τις ΗΠΑ μετά το ξέσπασμα της αραβικής άνοιξης, είναι η εναντίωση της Τουρκίας στην παρέμβαση του NATO στην Λιβύη. Η Λιβύη για την Τουρκία αποτελούσε μια χώρα με αρκετές τουρκικές επενδύσεις και Τούρκους επιχειρηματίες με αποτέλεσμα η Τουρκία να νιώθει ότι απειλούνται κάποια από τα οικονομικά της συμφέροντα.³¹² Ο Erdoğan συγκεκριμένα σε μια σύσκεψη στην Κωνσταντινούπολη ανέφερε ότι:

*«Έχουμε δει κι από άλλα παραδείγματα ότι οι ξένες επεμβάσεις σε άλλα κράτη, και ιδιαίτερα οι στρατιωτικές, μπορούν μόνο να διογκώσουν το πρόβλημα».*³¹³

---

³¹⁰ “Arab Spring: Timeline of an African and Middle East rebellions”, Telegraph 21 Οκτωβρίου 2011, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8839143/Arab-Spring-timeline-of-the-African-and-Middle-East-rebellions.html>, (Πρόσβαση 23 Μαΐου 2017).

³¹¹ İlhan Tanır, “How the Arab Spring is Transforming Turkish American Relations, Fall 2011”, Turkish Policy Quarterly 5 Δεκεμβρίου 2011, <http://turkishpolicy.com/article/450/how-the-arab-spring-is-transforming-turkish-american-relations-fall-2011>, (Πρόσβαση 23 Μαΐου 2017).

³¹² Ayla Jean Yachley, “Turkey opposes NATO operation in Libya”, Reuters 14 Μαρτίου 2011, <http://www.reuters.com/article/us-libya-turkey-idUSTRE72D49D20110314>, (Πρόσβαση: 1 Ιουνίου 2017).

³¹³ “Turkey opposes any NATO operation in Libya”, Daily Sabah World 14 Μαρτίου 2011, https://www.dailysabah.com/world/2011/03/14/turkey_opposes_any_nato_operation_in_libya, (Πρόσβαση: 1 Ιουνίου 2017).

Τελικά η Τουρκία δεν πήρε μέρος στους εναέριους βομβαρδισμούς ενάντια στις δυνάμεις του Qaddafi και εξέφρασε ανησυχία σχετικά με την επιβολή της ζώνης απαγόρευσης πτήσης πάνω από την Λιβύη, όμως αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργήσει στην Άγκυρα ένα αίσθημα απομόνωσης από την Δύση και ως επακόλουθο αποφάσισε να συμμετέχει μαζί με το NATO στην επιβολή ναυτικού αποκλεισμού στην Λιβύη.³¹⁴

Όταν η αραβική άνοιξη εξαπλώθηκε και στην Συρία, η Τουρκία άφησε στην άκρη τα οικονομικά της συμφέροντα στην περιοχή και σε συνεργασία με τις ΗΠΑ τάχθηκε με το πλευρό των ομάδων που πολεμούσαν τον Assad παρέχοντάς τους υλικοτεχνική βοήθεια και διπλωματική υποστήριξη. Το 2012 η Υπουργός Εξωτερικών Hilary Clinton, επισκέφτηκε αρκετές φορές την Τουρκία συζητώντας τις συριακές εξελίξεις. Όμως ενώ οι εντάσεις στην Συρία κλιμακώνονταν, τα αμερικανικά και τουρκικά συμφέροντα είχαν αρχίσει να αποκλίνουν. Η Άγκυρα στόχευε στην λήψη ακόμη δραστικότερων μέτρων για αφαίρεση της εξουσίας από τον Assad, η Ουάσινγκτον έμεινε απλώς στην παροχή υποστήριξης των ομάδων αυτών.³¹⁵

Κατά την περίοδο των αναταραχών στην Μέση Ανατολή, τόσο τα αμερικανικά όσο και τα τουρκικά συμφέροντα εφάπτονταν ως ένα σημείο και η Ουάσινγκτον παρέμενε ένας σημαντικό σύμμαχος για την Άγκυρα, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν έλειψαν οι μεταξύ τους διαφωνίες και ταραχές. Η Τουρκία από το 2011, με τον Erdoğan να παίρνει το μεγαλύτερο ποσοστό από την πρώτη φορά που εξελέγη, εξέπεμπε μια δυναμική και κράτησε μια ισχυρή στάση απέναντι σε οποιονδήποτε που να απειλούσε τα τουρκικά συμφέροντα. Όμως η Ουάσινγκτον πάντα, ακόμη και την περίοδο αυτή, με τον έναν ή με τον άλλον τρόπο μπορούσε να επηρεάσει την Άγκυρα και το αντίστροφο. Η Άγκυρα θέλοντας να αυξήσει την περιφερειακή αυτονομία της χρειάζεται την υποστήριξη της Ουάσινγκτον και η Ουάσινγκτον χρειάζεται ένα μουσουλμανικό κράτος – σύμμαχο που θα μπορούσε να αποτελέσει πρότυπο για τα άλλα αραβικά κράτη και να αναλάβει καταλυτικό ρόλο για διαπραγμάτευση και

---

³¹⁴ “Turkey backs NATO command of Libya operations”, Aljazeera 24 Μαρτίου 2011, <http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/03/2011324185612655172.html>, (Πρόσβαση: 3 Ιουνίου 2017).

³¹⁵ Sabri Sayarı (2013), New Directions in Turkey – USA Relations, στο Turkish Studies, Vol. 15, No. 2, DOI: 10.1080/19448953.2013.775022, (σ.σ. 133 – 134).

πολιτικές αλλαγές στην Συρία και ρόλο μεσολαβητή για διπλωματικές επαφές μεταξύ ΗΠΑ και Ιράν.

Πέραν των προβλημάτων όμως που επέφερε η αραβική άνοιξη την ίδια περίοδο, το καθεστώς του Assad έδωσε άδεια στο PKK και το PYD να λειτουργούν και να δρουν εντός της Συρίας με αποτέλεσμα η Τουρκία νιώθοντας την απειλή να πλησιάζει, να απευθυνθεί στις ΗΠΑ. Η Άγκυρα ζήτησε να αγοράσει από την Ουάσινγκτον έναν αριθμό από drones έτσι ώστε να ενισχύσει την αναζήτηση Κούρδων ανταρτών. Βέβαια η Ουάσινγκτον δεν ήθελε να προχωρήσει στην συνεργασία αυτή με βασικότερη αιτία τα περιστατικά που συνέβησαν μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ.³¹⁶ Παρ' όλα αυτά τον Οκτώβριο του 2011 η Ουάσινγκτον προχώρησε στην εγκατάσταση 4 drones στην βάση του Incirlik τα οποία θα ήταν συνδεδεμένα με σύστημα ραντάρ και η πορεία της πτήσης τους θα ελεγχόταν από μια βάση στην Νεβάδα.³¹⁷

Εν συνεχεία η Τουρκία ενίσχυσε τις σχέσεις της με το Ιράν κατηγορώντας δημοσίως τόσο τις ΗΠΑ όσο και το Ισραήλ ότι συμμετέχουν σε μια εκστρατεία κατά του μουσουλμανικού κόσμου και βλάπτοντας έτσι την αμερικανοτουρκική συνεργασία για την αντιμετώπιση του PKK. Ιδίως μετά το συμβάν του Mavi Marmara η Τουρκία μοιράστηκε με το Ιράν πληροφορίες συσχετιζόμενες με το Ισραήλ και οι ΗΠΑ ως απάντηση προς αυτό ακύρωσαν την πώληση του 2013 για 10 drones προς την Τουρκία, τα οποία θα χρησιμοποιούνταν ενάντια του PKK.³¹⁸

Το 2012 ο Mohamed Morsi της Μουσουλμανικής Αδελφότητας κέρδισε τις προεδρικές εκλογές στην Αίγυπτο και ανετράπη από τον στρατό το 2013. Αυτή η εξέλιξη οδήγησε τον Erdoğan στο συμπέρασμα και τον φόβο πως θα συνέβαινε το ίδιο και στην Τουρκία, με θύμα τον ίδιο (την ίδια χρονιά άρχισε και η πολύχρωμη ειρηνική εξέγερση στο πάρκο Gezi) και οι κατηγορίες της Άγκυρας περί

---

³¹⁶ Christie Lawrence, *U.S. – Turkish Relations: Re-situating the “Kurdish Question”*, διπλωματική εργασία, Sanford School of Public Policy Duke University – Durham North Carolina, 2016. (σ. 36)

³¹⁷ “PM’s covered drones, already at Incirlik base”, *Hürriyet Daily News* 11 Νοεμβρίου 2011, <http://www.hurriyetdailynews.com/pms-coveted-drones-already-at-incirlik-base.aspx?pageID=238&nID=6970&NewsCatID=338>, (Πρόσβαση: 6 Ιουνίου 2017).

³¹⁸ Christie Lawrence, *U.S. – Turkish Relations: Re-situating the “Kurdish Question”*, διπλωματική εργασία, Sanford School of Public Policy Duke University – Durham North Carolina, 2016. (σ. 36)

αμερικανικής εμπλοκής στην ανάδειξη του μεταβατικού Προέδρου Fattah El-Sisi, έσπασε την σύνδεση Άγκυρας – Ουάσινγκτον.³¹⁹

Τον Ιούνιο του 2014 σημειώνεται η ανακήρυξη του Ισλαμικού Κράτους, και οι ΗΠΑ για την αντιμετώπισή του δημιούργησαν μία συμμαχία βομβαρδισμού της οργάνωσης και συνεργάστηκε με τις κουρδικές δυνάμεις ξηράς που αγωνίζονται ενάντια στους τζιχαντιστές.³²⁰ Η συμμαχία του αμερικανικού στρατού με το PYD και το YPG, μπορεί να θεωρηθεί ως επακόλουθο της κρίσης που προκλήθηκε από την τουρκική άρνηση του 2003 για συμμετοχή της Τουρκίας στον Πόλεμο του Ιράκ. Οι ΗΠΑ, εκπαίδευσαν τους μαχητές των κουρδικών δυνάμεων και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι Κούρδοι είναι αποτελεσματικοί και καλοί σύμμαχοι στον αγώνα τους εναντίον των τζιχαντιστών. Όμως η Άγκυρα επέμενε σε μια μη κουρδική συμμαχία καθώς η ίδια ένιωθε τους Κούρδους της Συρίας ως απειλή για την εθνική της ασφάλεια και παράλληλα συμμάχους του PKK οι οποίοι θέλουν να δημιουργήσουν το δικό τους κράτος εις βάρος της εδαφικής ακεραιότητας της Τουρκίας.³²¹

Η Ουάσινγκτον λοιπόν φαινόταν πως είχε τους λόγους της για να συμμαχήσει με το PYD και το YPG αλλά αυτό σε συνδυασμό και με την δημιουργία ζώνης απαγόρευσης πτήσεων προκάλεσαν ανησυχία και προβληματισμό στην Άγκυρα. Φυσικά η Ουάσινγκτον δεν είχε «τυφλή εμπιστοσύνη» στους νέους της συμμάχους και η ίδια αναρωτιόταν πως άραγε θα μπορούσε να επηρεάσει ένας εχθρός της Τουρκίας την σχέση τους μέσα στο NATO. Και επειδή οι συμμαχίες αυτές είναι καινούριες και δημιουργούνται σε μια περίοδο αστάθειας και αναταραχών οι ΗΠΑ είναι προετοιμασμένες για οποιοδήποτε αποτέλεσμα προκύψει.³²²

Στις 7 Ιανουαρίου 2015 οι αμερικανοτουρκικές σχέσεις βρέθηκαν πάλι αντιμέτωπες με συγκρούσεις. Μετά την θανατηφόρα επίθεση της 7^{ης} Ιανουαρίου στην Άγκυρα από

---

³¹⁹ Soner Cagaptay, “Is the U.S. – Turkey Relationship Crumbling?”, The Washington Institute 5 Φεβρουαρίου 2015, (Πρόσβαση: 7 Ιουνίου 2017).

³²⁰ Ben Hubbard – David E. Sanger, “Russia, Iran and Turkey meet for Syria talks, excluding US.”, NY Times 20 Δεκεμβρίου 2016, https://www.nytimes.com/2016/12/20/world/middleeast/russia-iran-and-turkey-meet-for-syria-talks-excluding-us.html?_r=0, (Πρόσβαση: 8 Ιουνίου 2017).

³²¹ Barry Straus, “Uneasy Allies: America, Turkey, And the Kurds”, Hoover Institution – Stanford University 22 Απριλίου 2016, <http://www.hoover.org/research/uneasy-allies-america-turkey-and-kurds>, (Πρόσβαση: 8 Ιουνίου 2017).

³²² Michael Stephens–Aaros Steins, “The YPG: America’s New best friend? ”, Al Jazeera 28 Ιουνίου 2015, <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/06/ypg-america-friend-isil-kurds-syria-150627073034776.html>, (Πρόσβαση: 10 Ιουνίου 2017).

την τρομοκρατική οργάνωση YPG της Συρίας που σκότωσε 28 άτομα, συμπεριλαμβανομένων 27 στρατιωτικών, οι τουρκικές αρχές σκέφτονταν να προβούν στο κλείσιμο της αεροπορικής βάσης του Incirlik για τις αμερικανικές δυνάμεις. Η στρατιωτική βάση του Incirlik άνοιξε τον περασμένο Αύγουστο για τη χρήση των αμερικανικών δυνάμεων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας του Ισλαμικού Κράτους. Αλλά οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους δεν στάθηκαν αντάξιοι των περιστάσεων, όπως δηλώνουν οι Τούρκοι, στον αγώνα τους κατά του Ισλαμικού Κράτους και δεν έδειξαν την απαραίτητη μαχητικότητα εναντίον της τρομοκρατικής ομάδας στη Συρία μετά τη θανατηφόρα τρομοκρατική επίθεση στην Άγκυρα. Επιπλέον, η Τουρκία επανειλημμένα εξέφρασε την ανησυχία της για τις κινήσεις της τρομοκρατικής οργάνωσης YPG προς τα σύνορά της στη βόρεια Συρία και κάλεσε τους συμμάχους της να μην υποστηρίξουν την ομάδα, χαρακτηρίζοντάς την τρομοκρατική οργάνωση, όμως η σιωπή των ΗΠΑ πρόδωσε την υποστήριξή τους στην οργάνωση YPG.³²³

Η απόπειρα πραξικοπήματος της 15^{ης} Ιουλίου, αποτέλεσε μια σημαντική επιπλοκή στις αμερικανοτουρκικές σχέσεις η οποία συζητείται έως σήμερα. Τανκς και στρατιώτες κατέκλυσαν τους δρόμους των μεγαλουπόλεων στην Τουρκία, ακολούθησε μια σειρά εκρήξεων σε διάφορα σημεία των πόλεων και ο επικεφαλής των τουρκικών δυνάμεων Hulusi Akar απήχθη από την προσωπική του ασφάλεια. Συνέβη όμως το εξής αναπάντεχο. Χιλιάδες Τούρκοι πολίτες ξεχύθηκαν στους δρόμους κρατώντας για όπλο ακόμη και οικιακά εργαλεία προσπαθώντας να αντισταθούν στην επικρατούσα κατάσταση. Πολύ γρήγορα η κυβέρνηση ανακοίνωσε την νίκη της απέναντι στους πραξικοπηματίες, και πολλά στρατεύματα που είχαν πάρει μέρος στην απόπειρα αυτή παραδόθηκαν στην Γέφυρα του Βοσπόρου.³²⁴

Σε πρώτη φάση έκλεισε η στρατιωτική βάση του Incirlik την οποία χρησιμοποιούσαν οι αμερικανικές δυνάμεις για τις επιχειρήσεις βομβαρδισμού κατά του ISIS με αποτέλεσμα να χρειάζεται να γίνουν διαπραγματεύσεις για χρήση άλλης βάσης. Δεν

---

³²³ “Turkey considers closing Incirlik airbase”, Yeni Şafak 20 Φεβρουαρίου 2016, <http://www.yenisafak.com/en/news/turkey-considers-closing-incirlik-airbase-2419379>, (Πρόσβαση 9 Ιουνίου 2017).

³²⁴ “Turkey’s failed coup attempt: All you need to know”, Al Jazeera 30 Δεκεμβρίου 2016, <http://www.aljazeera.com/news/2016/12/turkey-failed-coup-attempt-161217032345594.html>, (Πρόσβαση 10 Ιουνίου 2017).

ήταν μόνο η δυσαρέσκεια που προκλήθηκε στην Ουάσινγκτον όμως λόγω του σκεπτικού της ότι μια τέτοια κατάσταση είναι ανεπίτρεπτο να εξελίσσεται σε μια χώρα – μέλος του ΝΑΤΟ.³²⁵ Ήταν η ανησυχητική φάση στην οποία περνούσαν οι αμερικανοτουρκικές σχέσεις διότι οι τουρκικές αρχές συνέδεσαν τα γεγονότα αυτά με τον Fethullah Gülen. Η Άγκυρα συνεχίζει να πιστεύει ότι η Ουάσινγκτον δεν έχει περιορίσει όσο θα έπρεπε τις δραστηριότητες του δικτύου του και ο Gülen εξακολουθεί να μαζεύει χρηματικά ποσά που διατίθενται για διάφορες σκοπιμότητες στην Τουρκία. Έτσι η κατοικία του Gülen στην Pennsylvania αποτέλεσε σημαντική πηγή του αντι-αμερικανισμού στην Τουρκία. Οι ΗΠΑ λοιπόν επρόκειτο να δεχθούν πιέσεις για επανεξέταση της στάσης της χώρας απέναντι στον Gülen και η Τουρκία δήλωσε ότι θα ξεκινήσει επίσημη αίτηση έκδοσης του Gülen.³²⁶ Παρά το γεγονός ότι ο ίδιος ο Erdoğan ζήτησε από τον Obama την έκδοση του Gülen, οι ΗΠΑ φάνηκαν επιφυλακτικές προς ικανοποίηση αυτού του αιτήματος και θέλησαν να προχωρήσουν σε περαιτέρω επανεξέταση και εύρεση αποδείξεων.³²⁷ Ακόμη, συνελήφθη από τις τουρκικές αρχές ο Διοικητής της στρατιωτικής βάσης του İncirlik για συμμετοχή στην απόπειρα πραξικοπήματος³²⁸ και κατά συνέπεια η Ουάσινγκτον δεν ήταν δυνατό να χρησιμοποιεί την βάση για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Συρία οπότε είχε αρχίσει να σκέφτεται την μεταφορά του εξοπλισμού της σε άλλη χώρα.

---

³²⁵ Ryan Brownie, “Why Turkey’s coup attempt matters big time for the United States”, CNN 16 Ιουλίου 2017, <http://edition.cnn.com/2016/07/16/politics/how-turkey-coup-affects-us-and-nato/index.html>, (Πρόσβαση: 14 Ιουνίου 2017).

³²⁶ Sinan Ülgen, “How will Turkey’s failed coup affect relations with the US and Europe?”, World Economic Forum 19 Ιουλίου 2016, <https://www.weforum.org/agenda/2016/07/how-will-turkeys-failed-coup-affect-relations-with-the-us-and-europe>, (Πρόσβαση: 14 Ιουνίου 2017).

³²⁷ «Ερντογάν: Ζήτησα προσωπικά από τον Ομπάμα την έκδοση Γκιουλέν», *naftemporiki.gr* 18 Αυγούστου 2016, <http://www.naftemporiki.gr/story/1138619/erntogan-zitisa-prosopika-apo-ton-ompama-tin-ekdosi-gkioulen>, (Πρόσβαση: 15 Ιουνίου 2017).

³²⁸ “İncirlik commander among those detained over Turkish coup plot: government official”, Reuters 17 Ιουλίου 2016, <http://www.reuters.com/article/us-turkey-security-arrests-incirlik-idUSKCN0ZX0HD>, (Πρόσβαση: 16 Ιουνίου 2017).

Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας αυτήν την πτυχιακή, και μετά την καταγραφή των γεγονότων είτε εκείνος που την εκπόνησε είτε εκείνος που απλά την διάβασε, είναι πλέον σε θέση να φτάσει σε κάποια συμπεράσματα. Ο στόχος της πτυχιακής όπως προαναφέραμε, ήταν μια σύγκριση των τουρκο – αμερικανικών σχέσεων της δεκαετίας του 1950 και της περιόδου 2005 – 2015. Οι διαφορές των δεκαετιών ως προς το κλίμα των σχέσεων και τις διπλωματικές κατευθυντήριες που ακολουθήθηκαν κι από τις δυο πλευρές, είναι εμφανείς και σίγουρα όλοι αντιλαμβανόμαστε πόσο διαφορετική τροπή έχουν πάρει τα πράγματα. Όμως δεν παύουν να υπάρχουν κι ορισμένες ομοιότητες τόσο στην εσωτερική διακυβέρνηση όσο και στις διμερείς σχέσεις της Τουρκίας με τις ΗΠΑ.

Ξεκινώντας από τις ομοιότητες, αντιλαμβανόμαστε ότι τόσο ο Menderes όσο κι ο Erdoğan, στα πρώτα χρόνια της εξουσίας τους εστίασαν στον οικονομικό τομέα ώστε να επιτευχθεί ανάπτυξη, κάτι που όμως δεν κράτησε πολύ τουλάχιστον στην περίπτωση του Menderes, καθώς η κατάληξη δεν ήταν ιδιαίτερα θετική. Για την περίπτωση του Erdoğan στο θέμα αυτό δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι, καθώς ακόμη η οικονομική κατάσταση στην Τουρκία δεν έχει υποστεί κάποιο σοβαρό πλήγμα. Η άνοδος που ξεκίνησε λίγο μετά τις εκλογές του 2003 που κέρδισε ο Erdoğan, ανέβασε την Τουρκία στην λίστα με τις ισχυρότερες οικονομικά χώρες παγκοσμίως, συμμετέχοντας πλέον και στις ετήσιες συσκέψεις των κρατών – μελών του G20. Όπως και να έχει βλέπουμε πως στην πολιτική ατζέντα και των δυο πολιτικών αρχηγών, ιδίως στην αρχή της θητείας τους, η οικονομία κατελάμβανε πρώτη θέση.

Κάτι άλλο ιδιαίτερα σημαντικό είναι η σχέση τους με τον στρατό. Ο Menderes είχε φροντίσει να απομακρύνει μέλη του στρατού από την κυβέρνηση, και ο Erdoğan από την πλευρά του προσπάθησε πολλές φορές να μειώσει την επιρροή του στρατού στην πολιτική. Ο στρατός γνώριζε ότι η πολιτική δύναμη υπερίσχυε της στρατιωτικής, για αυτό και το 1960 προχώρησε στο πρώτο πραξικόπημα που σημειώθηκε στην πολιτική

ιστορία της Τουρκίας.³²⁹ Η απομάκρυνση του στρατού από την πολιτική, δεν οδηγεί συνήθως σε θετικά αποτελέσματα, καθώς ένα κράτος δεν αποκαλείται ισχυρό μόνο όταν η κυβέρνηση εκπέμπει δυναμική, αλλά όταν η δυναμική της κυβέρνησης ενώνεται με αυτήν του στρατού. Ο στρατός γενικώς διαθέτει μια ιδιαίτερη δυναμική και πολλές φορές είναι ικανός να ανατρέψει ολόκληρη κυβέρνηση. Πέραν αυτού, και στους δυο πολιτικούς αρχηγούς παρατηρήθηκε έντονα το φαινόμενο της κατάχρησης εξουσίας. Πολλά περιστατικά μας κατέδειξαν πως βρισκόμαστε σε μια δύσκολη θέση, κυρίως λόγω άσκησης κριτικής, αντέδρασαν με την εφαρμογή περιορισμών τόσο στον Τύπο όσο και σε αντίπαλα κόμματα.

Κάτι εξίσου σημαντικό είναι ο τρόπος με τον οποίο ο λαός βλέπει τον αρχηγό του κράτους. Και ο Menderes αλλά και ο Erdoğan, ενώ ξεκίνησαν την θητεία τους με την θερμή υποστήριξη του μεγαλύτερου μέρους του τουρκικού λαού, μετά από μερικά χρόνια διακυβέρνησης έφτασαν σε σημείο να είναι τόσο αρεστοί σε ένα κομμάτι του τουρκικού πληθυσμού όσο και μισητοί σε ένα άλλο κομμάτι του τουρκικού λαού. Όπως φαινόταν, ο τρόπος διακυβέρνησης τόσο του ενός όσο και του άλλου μπορεί αν εξυπηρετούσαν ένα μέρος των Τούρκων πολιτών, όμως δυσαρεστούσαν σε πολύ μεγάλο βαθμό ένα άλλο μέρος Τούρκων.

Στο σημείο αυτό προχωράμε στην εξέταση των ομοιοτήτων των αμερικανοτουρκικών σχέσεων αυτών των δεκαετιών, οι οποίες φυσικά είναι πολύ λιγότερες από τις μεταξύ τους διαφορές. Διαβάζοντας κάποιος τα προηγούμενα κεφάλαια, συνειδητοποιεί ότι καθώς κλείνει ο κύκλος τόσο της δεκαετίας 1950 – 1960 όσο και της δεκαετίας 2005 – 2015, το κλίμα των διμερών σχέσεων γίνεται όλο και πιο αμήχανο. Η κατάσταση κατά τα τελευταία χρόνια χαρακτηρίζεται σαφώς πιο κρίσιμη, όμως πλησιάζοντας το 1960 γίνεται εμφανές το βαρύ κλίμα και η μείωση της μεταξύ τους εμπιστοσύνης, κάτι που παρατηρείται και το 2015 ακόμη πιο έντονα όμως.

Επίσης, η Ρωσία (πρώην ΕΣΣΔ) τόσο σήμερα όσο και κατά την δεκαετία του 1950 αποτελούσε μια συνεχή απειλή για την διαμόρφωση των αμερικανοτουρκικών σχέσεων. Οι ΗΠΑ όχι μόνο φοβούνται ως και σήμερα πιθανή επέμβαση της Ρωσίας στα ζητήματα της Μέσης Ανατολής αλλά και μια πιθανή τουρκο - ρωσική

---

³²⁹ Nilüfer Narli (2000), Civil – military relations in Turkey, στο Turkish Studies, Vol. 1, No. 1, DOI: 10.1080/14683840008721223, (σ. 120).

συνεργασία. Μπορεί η κατάρριψη του ρωσικού πολεμικού αεροσκάφους στα σύνορα της Τουρκίας το 2015 να δημιούργησε μεγάλη ένταση ανάμεσα στην Τουρκία και την Ρωσία, όμως οι τελευταίες συναντήσεις ιδίως το 2017 μεταξύ Putin και Erdoğan δημιουργούν ανησυχία στην Δύση και το NATO, όμοια με εκείνη της δεκαετίας του 1950.

Η βασικότερη ομοιότητα όμως κατά την άποψή μου είναι το γεγονός ότι ανέκαθεν οι αμερικανοτουρκικές σχέσεις βασιζόνταν και βασιζονται στην τακτική του «παίρνω και δίνω». Σίγουρα πάνω – κάτω όλες οι διμερείς σχέσεις βασίζονται σε αυτήν την τακτική όμως στην προκειμένη περίπτωση είναι κάτι παραπάνω από έντονη. Παρατηρείται έντονη η ανάγκη της εξυπηρέτησης των συμφερόντων κι από τις δυο πλευρές με κάθε κόστος, κάτι στο οποίο μπήκαν και τα θεμέλια των αμερικανοτουρκικών σχέσεων στα οποία η σχέση αυτή στηρίζεται έως και σήμερα.

Προχωρώντας στις διαφορές των αμερικανοτουρκικών σχέσεων μεταξύ αυτών των δεκαετιών θα ξεκινήσουμε με την αναφορά κάποιων διαφορών στην εσωτερική διακυβέρνηση του τότε και του τώρα. Σε αντίθεση με τις διαφορές που υπερτερούν των ομοιοτήτων ως προς τις διμερείς σχέσεις, στο θέμα της εσωτερικής διακυβέρνησης οι ομοιότητες υπερτερούν των διαφορών.

Μπορεί τόσο ο Menderes όσο κι ο Erdoğan από τη αρχή της θητείας τους να πέτυχαν οικονομική άνθιση στην Τουρκία, όμως πολύ γρήγορα ο Menderes οδήγησε την χώρα στη διαφθορά, την οικονομική κρίση και τα πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας. Σε αντίθεση με τον Erdoğan, οποίος ναι μεν κατάφερε κι αυτός να αναδειχθεί οικονομικά η Τουρκία όμως συνεχίζει να βρίσκεται στη λίστα με τις 20 πιο ισχυρές οικονομικά χώρες παγκοσμίως και να συνεχίζει να έχει μια πολύ ανεπτυγμένη βιομηχανία. Επιπλέον υπάρχουν διαφορές ως προς την ιδεολογία του κόμματος του Menderes και του Erdoğan. Το AKP έχει βαθιές ρίζες στον Ισλαμισμό και την θρησκεία γενικά, σε αντίθεση με το DP του οποίου η ιδεολογία προερχόταν κυρίως από τον λαϊκισμό.

Το σημαντικότερο μέρος όμως σχετικά με τα συμπεράσματα είναι οι διαφορές που παρουσιάζονται στις διμερείς σχέσεις ΗΠΑ και Τουρκίας. Η Τουρκία υποδέχεται την δεκαετία του 1950 ούσα σε μια δύσκολη κατάσταση, καθώς μόλις λίγα χρόνια πριν

ολοκληρώθηκε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η ίδια βρίσκεται απομονωμένη χωρίς ισχυρούς συμμάχους και ζώντας με τον φόβο της σοβιετικής απειλής. Οι ΗΠΑ αντιλαμβανόμενες και την οικονομική ανάγκη της Τουρκίας αλλά και τα οφέλη που θα εξασφάλιζαν από εκείνη, προχωρούν στην χορήγηση οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας μέσω του «Δόγματος Truman» και του «Σχεδίου Marshal», με αποτέλεσμα η σχέση αυτή να εξελίσσεται θετικά με ταχύτατους ρυθμούς. Η ανάγκη της Τουρκίας για συμμαχία με ένα ισχυρό κράτος την ωθεί στο να γίνει πιο διαλλακτική και συμβιβαστική, με αποτέλεσμα να καταφέρνει να γίνει μέλος του NATO το 1952. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την περίοδο 2005 – 2015 όπου η Τουρκία δεν ακολουθεί ιδιαίτερα την διπλωματική οδό, ούτε δείχνει πρόθυμη να θυσιάσει κανένα από τα συμφέροντά της για την αναθέρμανση των σχέσεών της με τις ΗΠΑ και την Δύση ύστερα από τις προηγούμενες δεκαετίες όπου οι διμερείς σχέσεις τους πέρασαν βαθιά κρίση. Η διαφορά αυτή φαίνεται πολύ έντονα στην προθυμία της από την μια να συμμετάσχει στον Πόλεμο της Κορέας στον πλευρό των ΗΠΑ το 1950 και στην άρνηση της το 2003 από την άλλη να σταθεί στο πλευρό των ΗΠΑ στον Πόλεμο του Ιράκ.

Η προθυμία της Τουρκίας το 1950, πέραν της ένταξής της στο NATO, έφερε και την υπογραφή μιας σειράς συμφωνιών συνεργασίας όχι μόνο μεταξύ Τουρκίας και Δύσης αλλά πολλές φορές περιλαμβάνονταν κι άλλα κράτη, ιδίως της Μέσης Ανατολής. Πέραν αυτών όμως η Τουρκία λάμβανε κατά καιρούς και μεγάλα χρηματικά ποσά είτε για ενδυνάμωση της οικονομίας της είτε για στρατιωτικούς λόγους. Σε αντάλλαγμα φυσικά για αυτήν την βοήθεια, η Τουρκία υποχρεούταν να παρέχει βοήθεια στις ΗΠΑ προς εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους στην Μέση Ανατολή, κάτι που η Τουρκία έκανε συνεχώς ώστε και η ίδια να είναι όσο το δυνατόν πιο αρεστή στους Αμερικανούς και κάθε φορά να κερδίζει περισσότερα.

Σκεπτόμενοι την έναρξη της περιόδου 2005 – 2015, και με αφορμή την μη συμμετοχή των Τούρκων στο πλευρό των Αμερικανών στον Πόλεμο του Ιράκ, αντιλαμβανόμαστε την μεγάλη διαφορά που αφορά στην πολιτική που επιλέγει πλέον η Τουρκία με κατεύθυνση από το AKP να ακολουθεί ιδίως στις σχέσεις της με την Δύση. Η κρίση με τις ΗΠΑ κορυφώνεται καθώς η πολιτική του Erdoğan, βασιζόμενη στην ιδέα του Davutoğlu με το όνομα «Στρατηγική Βάθους», αποσκοπώντας στην ανάδειξη της Τουρκίας ως «Κεντρική Δύναμη» με γνώμονα το πολιτικό Ισλάμ, κάτι

που την ωθεί να λειτουργεί πιο μεμονωμένα. Η προσέγγιση της Τουρκίας προς το Ιράν την Συρία αλλά και τα τουρκο - ισραηλινά επεισόδια που προκλήθηκαν, αποτελούν απόδειξη διότι η Τουρκία, ως μέλος του NATO σήμερα, είναι έτοιμη να υψώσει το ανάστημά της στις ΗΠΑ σε θέματα εθνικού ενδιαφέροντος³³⁰ αλλά και για την προάσπιση των δικών της συμφερόντων. Φυσικά παρατηρήσαμε και προς το τέλος της δεκαετίας του 1950 την Τουρκία να ακολουθεί μια κατεύθυνση άλλη από αυτήν που ακολουθούσε στις αρχές της εν λόγω δεκαετίας, όμως σε καμία περίπτωση δεν παρεκκλίνει από τα συμφέροντα του NATO όπως την περίοδο 2005 – 2015.

Γενικότερα βλέπουμε ότι η Τουρκία τα τελευταία 20 χρόνια βρίσκεται αντιμέτωπη με σοβαρά προβλήματα, είτε σχετικά με τους συμμάχους της, είτε σχετικά με την εδαφική της ακεραιότητα είτε αντιμετωπίζει εσωτερικά προβλήματα και είναι φανερή η υιοθέτηση μιας περισσότερο αυταρχικής πολιτικής τόσο στην εσωτερική πολιτική σκηνή της όσο και στην εξωτερική πολιτική της.

Η έξαρση επίσης του Κουρδικού Ζητήματος ήδη από το τέλος της δεκαετίας του 1990 ως και σήμερα, αποτέλεσε αιτία για αρκετές αμερικανoturκικές προστριβές. Ο φόβος της Τουρκίας για τυχόν ίδρυση Κουρδικού Κράτους την έκανε όλο και πιο επιθετική απέναντι στους Κούρδους, σε αντίθεση με τις ΗΠΑ που θεώρησαν τους Κούρδους έναν αξιόπιστο και ισχυρό σύμμαχο για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας στην Μέση Ανατολή. Αποκορύφωμα για τις αμερικανoturκικές σχέσεις της περιόδου αυτής αποτέλεσε το πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου του 2016 μέσα από το οποίο ο Erdoğan, έβαλε πολλάκις τις ΗΠΑ στο δίλλημα να διαλέξει ανάμεσα στην Τουρκία και τον Gülen.³³¹ Στο σημείο αυτό επίσης, αξίζει να γίνει μια σύγκριση σχετικά με την αντίδραση των ΗΠΑ στο πραξικόπημα του 1960 και του 2015. Όπως αναφέραμε, σε αυτό του 2015 προκλήθηκε σοβαρό πλήγμα σχετικά με την έκδοση του Gülen στην Τουρκία, κάτι που συνεχίζει να απασχολεί τις δυο χώρες ως και σήμερα. Ενώ το πραξικόπημα του 1960 κάθε άλλο παρά ανακούφιση προκάλεσε στις ΗΠΑ αφού η αρχή για τη δημιουργία ενός κλίματος αντιαμερικανισμού στην Τουρκία στα τέλη της δεκαετίας του 1950, διακόπηκε από

---

³³⁰ Ιωάννης Θ. Μάζης (2008), *Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη (σ. 226).

³³¹ Julian Borger, “Turkey requests extradition of Fethullah Gülen but not for coup attempt, says US”, *The Guardian* 24 Αυγούστου 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/23/turkey-fethullah-gulen-extradition-request-joe-biden-erdogan>, (Πρόσβαση: 3 Ιουλίου 2017).

την επέμβαση του στρατού στην εξουσία, ο οποίος ήταν και θερμός υποστηρικτής της Δύσης.

Την περίοδο λοιπόν 2005 – 2015 βλέπουμε μια Τουρκία αρκετά διαφορετική από εκείνη της δεκαετίας του 1950. Πλέον δεν βάζει εύκολα στην άκρη τα συμφέροντα της για χάρη της συμμάχου της και μάλιστα κάνει ότι περνά από το χέρι της για να πετύχει τον σκοπό της, σε αντίθεση φυσικά με την Τουρκία της δεκαετίας του 1950, όπου η εξωτερική πολιτική της ήταν καθορισμένη σύμφωνα με τις οδηγίες των ΗΠΑ. Η κύρια αιτία ήταν η οικονομική βοήθεια και η προστασία της από ενδεχόμενες απειλές, όμως πλέον έχοντας αποκτήσει η Τουρκία και οικονομική δύναμη και ισχυρό στρατό, αποφασίζει εκείνη για τα συμφέροντά της και στηρίζεται στην δυναμικότητά της παρά την παραμονή της στο NATO. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι φέρνει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, ούτε ότι πάντα είναι η σωστή επιλογή.

Επίλογος

Οι αντιθέσεις που εντοπίσαμε αναφορικά με τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις στις περιόδους αυτές, ίσως και να καταδεικνύουν ότι όσο περνάνε τα χρόνια, το χάσμα ανάμεσα στην Τουρκία και τις ΗΠΑ μεγαλώνει. Μπορεί η Τουρκία εδώ και αρκετές δεκαετίες να αποτελεί μέλος του ΝΑΤΟ και στενό σύμμαχο των Αμερικανών, όμως η νέα πραγματικότητα μας έχει δείξει ότι η εμπιστοσύνη που υπήρχε έχει αντικατασταθεί από την καχυποψία και την αβεβαιότητα. Η Τουρκία τα τελευταία χρόνια αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα που αφορούν στα εθνικά της συμφέροντα με αποτέλεσμα αυτό να αποτελεί και ένα πολύ σημαντικό λόγο για την πορεία των σχέσεών της με τις ΗΠΑ. Ορισμένοι λάθος χειρισμοί τόσο στην εσωτερική πολιτική όσο και στην εξωτερική ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1950, οδήγησαν την Τουρκία σε μια διαρκή αντιπαράθεση τόσο με τα γειτονικά της κράτη όσο και με τον ισχυρότερό σύμμαχό της. Και η Ουάσινγκτον από την πλευρά της, αντιμετωπίζει ένα μεγάλο πρόβλημα στην εύρεση αξιόπιστων συμμάχων, το έδαφος των οποίων μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ορμητήριο για την εκδήλωση ενεργειών προβολής ισχύος σε διάφορα μέρη του κόσμου.³³²

Το Κυπριακό Ζήτημα, αποτελεί σημείο αναφοράς στις αμερικανοτουρκικές σχέσεις, καθώς αποτέλεσε μια από τις μεγαλύτερες προστριβές στη ιστορία των σχέσεών τους και η Ουάσινγκτον μετέφερε επιτυχώς το μήνυμα στην Άγκυρα, ότι η τουρκική ασφάλεια εξαρτάται στο μεγαλύτερο ποσοστό της από το ΝΑΤΟ. Όμως, η ιστορία από εκείνη την περίοδο μέχρι και σήμερα μας έχει αποδείξει ότι η Τουρκία, αν και μέλος του ΝΑΤΟ, εξυπηρετεί πρώτα τα δικά της συμφέροντα κι έπειτα της συμμαχίας. Την τελευταία 15ετία, η νέα φιλο-ισλαμική κυβέρνηση, έχει στρέψει την εξωτερική πολιτική της προς την Μέση Ανατολή, έχοντας παραμελήσει τις σχέσεις της με την Δύση κάτι που φαίνεται παρατηρώντας τον δρόμο που ακολουθεί η κυβέρνηση. Για πολλές δεκαετίες, οι υπεύθυνοι για την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, είχαν λάβει εκπαίδευση δυτικού τύπου με αποτέλεσμα να βλέπουν ως στόχο τους τον εξευρωπαϊσμό και εκδυτικισμό της Τουρκίας. Όμως τα τελευταία

---

³³² Κωνσταντίνος Γρίβας (2008), *Το τέλος του πετρελαίου και η αρχή της Νέας Αμερικανικής Γεωστρατηγικής*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη (σ. 106).

χρόνια οι υπεύθυνοι της εξωτερικής πολιτικής της Ερντογανικής κυβέρνησης έχουν λάβει ως επί το πλείστον θρησκευτική εκπαίδευση και εμπνέονται από αραβικά κράτη.³³³

Το μέλλον της Τουρκίας προβλέπεται δυσοίωνο ιδίως αν συνεχίσει στο ίδιο μοτίβο εξωτερικής πολιτικής. Η γεωγραφική της θέση είναι τόσο σημαντική τόσο για την ίδια όσο και για τις συμμαχούς της για αυτό και οι περισσότερες από τις συμφωνίες που έχει συνάψει ή τις συμμαχίες στις οποίες συμμετείχε και συμμετέχει οφείλονται στο γεγονός αυτό. Όμως το πλεονέκτημα αυτό είναι κάτι που πρέπει να εκμεταλλευθεί άμεσα και με καλύτερο τρόπο η Τουρκία, όχι απαραίτητα για χάρη δικών της συμφερόντων αλλά κυρίως για την εξασφάλιση της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή αλλά και παγκοσμίως.

---

³³³ “The AKP’s Foreign Policy: The Misnomer of ‘Neo – Ottomanism’ ”, The Washington Institute 24 Απριλίου 2009, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-akps-foreign-policy-the-misnomer-of-neo-ottomanism>, (Πρόσβαση: 4 Ιουλίου 2017).

Βιβλιογραφία

Ελληνική:

I. Έντυπη βιβλιογραφία

- Lewis Bernard (2002), *Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας - Τόμος II: Όψεις αλλαγής*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Zürcher J. Erik (2004) *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Αθανασοπούλου Εκάβη (1999) *Τουρκία – Αναζήτηση Ασφαλείας – Αμερικανο-βρετανικά συμφέροντα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Αθανασοπούλου Εκάβη (2013), *Σύμμαχοι όχι φίλοι ΗΠΑ-Τουρκία 1979-2000*, Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο.
- Βερέμης Θάνος (2005), *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Γιαλλουρίδης Κ. Χριστόδουλος – Λαγγίδης Θ. Αφεντούλης (2013) *Μετακεμαλισμός*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Γρίβας Κωνσταντίνος (2008), *Το τέλος του πετρελαίου και η αρχή της Νέας Αμερικανικής Γεωστρατηγικής*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη.
- Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ, επιμέλεια Θάνος Βερέμης (1995), *Η Τουρκία Σήμερα – Πολιτεία, Κοινωνία, Εξωτερική Πολιτική, θρησκεία*, Αθήνα, Εκδόσεις: Παπαζήση.
- Κουφουδάκης Βαγγέλης–Τσαρδανίδης Χαράλαμπος – Σωτηρέλης Β. Κωνσταντίνος (1989) *Η Πολιτική των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο – Πολιτικές και Στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.
- Λυγερός Σταύρος–Μελάς Κώστας (2013), *Μετά τον Ερντογάν τι;*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μάζης Θ. Ιωάννης (2008), *Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη.
- Μούδουρος Νίκος (2012), *Ο μετασηματισμός της Τουρκίας – Από την κεμαλική κυριαρχία στον «ισλαμικό» νεοφιλελευθερισμό*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Ρόμπινς Φίλιπ (2003), *Στρατός και Διπλωματία – η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική από την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου*, Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονοι Ορίζοντες.

II. Άρθρα σε εφημερίδες

- Ερντογάν: Ζήτησα προσωπικά από τον Ομπάμα την έκδοση Γκιουλέν, *naftemporiki.gr* 18 Αυγούστου 2016, <http://www.naftemporiki.gr/story/1138619/erntogan-zitisa-prosopika-apo-ton-ompama-tin-ekdosi-gkioulen>, (Πρόσβαση: 15 Ιουνίου 2017).
- Κλάψης Αντώνης, «Η επιστολή του Τζόνσον προς τον Ινονού», Καθημερινή 24 Ιουλίου 2016, <http://www.kathimerini.gr/868689/article/epikairothta/kosmos/h-epistolh-tzonson-pros-inonoy>, (Πρόσβαση: 22 Νοεμβρίου 2016).
- Κωστίδης Μανώλης, «Τι ήταν το σχέδιο Βαριοπούλα - Balyoz», *on alert* 21 Σεπτεμβρίου 2012, http://www.onalert.gr/stories/Ti_htan_to_sxedio_Bariopoula_BALYOZ/18257, (Πρόσβαση: 12 Μαρτίου 2017).
- Πεντάλιου Έφη, «Το Δόγμα Αϊζενχάουερ», Καθημερινή 9 Νοεμβρίου 2014, <http://www.kathimerini.gr/791304/article/epikairothta/kosmos/to-dogma-aizenxaoyer>, (Πρόσβαση: 15/11/2016).
- Σακκάς Γιάννης, «Η κρίση στο Σουέζ», Καθημερινή 19 Απριλίου 2014, <http://www.kathimerini.gr/763441/article/epikairothta/kosmos/h-krish-toy-soyez>, Τελευταία επίσκεψη: 15/11/2016.
- Τσίμας Παύλος, «Ο Ερντογάν και ο Μεντερές», *The Huffington Post* 16 Ιουλίου 2016, http://www.huffingtonpost.gr/pavlos-tsimas/-_6587_b_11031512.html, (Πρόσβαση: 11/3/2017)

Ξενόγλωσση:

I. Έντυπη βιβλιογραφία

- Ahmad Feroz (1977), *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*, London: C. Hurst & Company.
- Ahmad Feroz (1993), *The making of modern Turkey*, London and New York: Routledge Publishers.
- Ahmad Feroz (2003), *Turkey: The Quest for identity*, London: OneWorld Publications (Chronology of the Ottoman Empire and Modern Turkey).

- Alaranta Toni (2015), “*Turkey under the AKP: A critical evaluation from the perspective of Turkey’s EU negotiations*”, Ελσίνκι: The Finnish Institute of International Affairs.
- Aydın Mustafa and Erhan Çağrı (2004), *Turkish-American Relations Past, Present and Future*, London: Publisher Routledge.
- Çağaptay Soner (2016), *Syrian Kurds as a U.S. Ally*, Washington: The Washington Institute for Near East Policy. (σ. 13)
- Çağaptay Soner (2017), *The New Sultan – Erdogan and the crisis of Modern Turkey*, London - New York: I.B. Tauris and Co. Ltd (Modern Turkey’s First Coup)
- Cizre Ümit (2008), *Secular and Islamic Politics in Turkey – The making of the Justice Development Party*, Oxford: Routledge Publisher.
- Criss Bilge Nur –Esenbel Selçuk –Greenwood Tony –Mazzari Louis (2011), *American Turkish Encounters: Politics and Culture, 1830 – 1989*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Göktepe Cihat (2003), *British Foreign Policy towards Turkey, 1959 – 1965*, Abington: Routledge Publishers.
- Hale William & Özbudun Ergun (2010), *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey – The case of the AKP*, Oxford: Routledge.
- Hale William (2013), *Turkish foreign Policy since 1774*, Abingdon: Publisher Routledge.
- Hasanli Jamil (2011), *Stalin and the Turkish Crisis of the Cold War, 1945 – 1953*, Plymouth: Lexington Books.
- Heper Metip (1988), *İsmet İnönü: The making of a Turkish Statesman*, Leiden: Brill.
- Karpat H. Kemal and Contributors (1975), *Turkey’s Foreign Policy in Transition 1950-1974*, Leiden: E. J. Brill Publishers.
- Kösebalaban Hasan (2011), *Turkish Foreign Policy – Islam, Nationalization and Globalization*, New York: Palgrave Macmillan Publishers.
- Kurban Vefa (2017), *Russian – Turkish Relations from the First World War to the Present*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Larrabee F. Stephen (2010), *Troubled Partnership: U.S.-Turkish Relations in an Era of Global Geopolitical Change*, Santa Monica (CA) – Arlington (VA) – Pittsburgh (PA): RAND Corporation.
- Leonard M. Thomas (2006), *Encyclopedia of the Developing World – Volume 1 A-E Index*, New York: Routledge.
- McGhee George (1990), *The Us-Turkish-NATO Middle East Connection – How the Truman Doctrine and Turkey’s NATO Entry Contained the Soviets*, Palgrave Macmillan: London.

- Moustakis Fotios (2003), *The Greek – Turkish Relationship and NATO*, London – Portland OR: Frank Cass Publishers.
- Saunders F. Bonnie (1996), *The United States and Arab Nationalism – The Syrian Case 1953 – 1960*, Westport: Praeger Publishers.
- Sayarı Sabri & Esmer Yılmaz (2002), *Politics, Parties and Elections in Turkey*, Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Shaw J. Stanford & Shaw Ezel Kural (1977), *History of Ottoman Empire and Modern Turkey – Volume II: Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808 – 1975*, New York: Cambridge University Press.
- Smoth C. Simon (2008), *Reassessing Suez 1956 – New Perspectives on the Crisis and it's Aftermath*, Abington: Routledge.
- Toomey Joseph (2012), *Change You Can Really Believe In: The Obama Legacy of Broken Promises and Failed Policies*, Bloomington: AuthorHouse.
- *Turkey: Foreign Policy and Government Guide – Volume 1 Strategic Information and Developments*, Washington D.C.: International Business Publications USA.
- Uslu Nasuh (2003), *The Cyprus Question as an issue of Turkish Foreign Policy and Turkish – American Relations 1959 - 2003*, New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Uslu Nasuh (2003), *The Turkish American Relationship Between 1947-2003 – The History of a Distinctive Alliance*, New York: Nova Science Publishers
- Yavuz M. Hakan (2009), *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*, New York: Cambridge University Press.

II. Επιστημονικά άρθρα

- Akalın Güneri, “The Turkish Economic Development Since 1923: The economic Recovery and the Age of Etatism”, *Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü*, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/8c50b4adc5a3475_ek.pdf?dergi=Turkish%20Public%20Administration%20Annual, (Πρόσβαση: 5 Ιουνίου 2017).
- Akbarzadeh Shahram & Barry James (2017), Iran and Turkey: not quite enemies but less than friends, στο *Third World Quarterly*, Vol. 38, No. 4, DOI: 10.1080/01436597.2016.1241139.
- Altunışık B. Meliha & Martin G. Lenore (2011), Making Sense of Turkish Foreign Policy in the Middle East under AKP, στο *Turkish Studies*, Vol. 12, No. 4, DOI: 10.1080/14683849.2011.622513.
- Altunışık Benli Meliha (2006), Turkey’s Iraq Policy: The War and Beyond, στο *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 14, No. 2, DOI: 10.1080/14782800600892242.

- Altunışık Benli Meliha (2013), The Middle East in Turkey – USA relations: Managing the Alliance, στο Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 15, No. 2, DOI: 10.1080/19448953.2013.775036.
- Arda Mehmet (2015), Turkey – The evolving interface of international relations and domestic policies, στο South African Journal of International Affairs, Vol. 22, No. 2, DOI: 10.1080/10220461.2015.1050448.
- At the Kremlin have taken place talks between Dmitry Medvedev and President of Turkey Abdullah Gul”, President of Russia 13 Φεβρουαρίου 2009, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/page/535>, (Πρόσβαση: 20 Μαΐου 2017).
- Atatürk Araştırma Merkezi, Dergi – Sayı 48 - B. Kemal YEŞİLBURSA – A General Review of Turkey’s Internal affairs During The Demokrat Party Period According to British Documents, 1950-1960, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-48/a-general-review-of-turkeys-internal-affairs-during-the-demokrat-party-period-according-to-british-documents-1950-60>, (Πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2017).
- Aydın Mustafa–Erhan Çağrı –Erdem Gökhan, “Chronology of Turkish – American relations”, Faculty of Political Science Ankara University, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/44/671/8553.pdf>, (Πρόσβαση: 20 Ιουνίου 2017).
- Balkır Canan (2007), The July 2007 Elections in Turkey: A test for Democracy, στο Mediterranean Politics, Vol. 12, No. 3, DOI: 10.1080/13629390701622515.
- Bardakçi Mehmet (2016), 2015 Parliamentary elections in Turkey: demise and revival of AKP’s single-party rule, στο Turkish Studies, Vol. 17, No. 1, DOI: 10.1080/14683849.2015.1136084.
- Barry Straus, “Uneasy Allies: America, Turkey, And the Kurds”, Hoover Institution – Stanford University 22 Απριλίου 2016, <http://www.hoover.org/research/uneasy-allies-america-turkey-and-kurds>, (Πρόσβαση: 8 Ιουνίου 2017).
- Baya H. Ali, “The development state and economic policy in Turkey”, İzmir Ekonomi Üniversitesi, <http://homes.ieu.edu.tr/~ibagdadi/INT230/Ali%20H.%20Bayar%20-%20Economic%20Policy%20in%20Turkey.pdf>, (Πρόσβαση: 15 Ιουνίου 2017).
- Bolukbasi Suha (1993), The Johnson Letter revisited, στο Middle Eastern Studies, Vol. 29, No. 3, DOI: 10.1080/00263209308700963.
- Boyer P. Spencer & Katulis Brian, “The Neglected Alliance”, Center for American Progress 8 Δεκεμβρίου 2008, <https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2008/12/08/5296/the-neglected-alliance/>, (Πρόσβαση: 1 Ιουλίου 2017).
- Bruno Greg, “Inside the Kurdistan Workers Party (PKK)”, Council on Foreign Relations 19 Οκτωβρίου 2007, <https://www.cfr.org/backgrounder/inside-kurdistan-workers-party-pkk>, (Πρόσβαση: 11 Μαΐου 2017).
- Burwell D. Frances, “The Evolution of U.S. – Turkish Relations in a Transatlantic Context”, Strategic Studies Institute Απρίλιος 2008, <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/PUB861.pdf>, (Πρόσβαση: 13 Μαΐου 2017).

- Cagaptay Soner – Mark Parris, “Turkey after Iraq War: Still a U.S. Ally?”, The Washington Institute 2003 Weinbreg Founders Conference, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/turkey-after-the-iraq-war-still-a-u.s.-ally>, (Πρόσβαση: 27 Απριλίου 2017).
- Cagaptay Soner –Arifagaoğlu Hale –Outzen Eva –Menekse Bilge, “Turkey’s New Political Landscape: Implications of the 2011 Elections”, Washington Institute 31 Οκτωβρίου 2011, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/turkeys-new-political-landscape-implications-of-the-2011-elections>, (Πρόσβαση: 5 Απριλίου 2017).
- Cagaptay Soner, “Is the U.S. – Turkey Relationship Crumbling?”, The Washington Institute 5 Φεβρουαρίου 2015, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/is-the-u.s.-turkey-relationship-crumbling>, (Πρόσβαση: 7 Ιουνίου 2017).
- Cagaptay Soner, “The November 2002 elections and the Turkey’s New Political Era”, The Washington Institute Δεκέμβριος 2002, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-november-2002-elections-and-turkeys-new-political-era>, (Πρόσβαση: 4 Μαρτίου 2016)
- Cagaptay Soner, “What Turkey’s Election Results Means”, The Washington Institute 8 Ιουνίου 2015, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/what-turkeys-election-results-mean>, (Πρόσβαση: 9 Απριλίου 2017).
- Cagaptay Soner–Makovsky Alan –Barkley Henri, “The Day After Turkey’s Snap Elections”, The Washington Institute 4 Νοεμβρίου 2015, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-day-after-turkeys-snap-elections>, (Πρόσβαση: 15 Απριλίου 2017).
- Cakmak Cenap & Güneysü Gökhan (2013), Turkish – American Relations During Obama Era: Unfulfilled Expectations, στο Turkish Studies, Vol. 14, No. 2, DOI: 10.1080/14683849.2013.802923.
- Coşar Şimten & Özman Aylin (2004), Entre-right politics in Turkey after the November 2002 general election: neo-liberalism with a Muslim face, στο Contemporary Politics, Vol. 10, No. 1, DOI: 10.1080/13569770410001701233.
- Country Studies US, Turkey – Turkey after Ataturk, <http://countrystudies.us/turkey/15.htm> , (Πρόσβαση: 26 Οκτωβρίου 2017).
- Daldal Asli (2004), The new middle class as a progressive urban coalition: the 1960 coup d’etat in Turkey, στο Turkish Studies, Vol. 5, No. 3, DOI: 10.1080/1468384042000270335.
- Davutoğlu Ahmet, “Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007”, Insight Turkey 2008, http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_10_no_1_2008_davutoglu.pdf, (Πρόσβαση 9 Μαΐου 2017).
- Dörtlü Takrir: Amacı, İçeriği, Neticesi, Akademik Perspektif 7 Ιουνίου 2012, <http://akademikperspektif.com/2012/06/07/dortlu-takrir-amaci-icerigi-neticesi/> , (Πρόσβαση: 23 Οκτωβρίου 2016).
- Friedman George, “Erdogan’s Outburst and the Future of the Turkish State”, Stratfor 2 Φεβρουαρίου 2009,

https://www.stratfor.com/weekly/20090202_erdogans_outburst_and_future_turkish_state,
(Πρόσβαση: 16 Μαΐου 2017).

- Gaza Floatilla Incident: The Turkel Commission Report, Jewish Virtual Library 23 Ιανουαρίου 2011, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/the-turkel-commission-report-january-2011>, (Πρόσβαση: 20 Μαΐου 2017).
- Gürsoy Yaprak (2012), The changing role of the military in Turkish politics: democratization through coup plots? , στο Democratization, Vol. 19, No. 4, DOI: 10.1080/13510347.2011.623352.
- Hale William (2011), The Turkish Republic and it's Army 1923-60, στο Turkish Studies, Vol. 12, No. 2, DOI: 10.1080/14683849.2011.572628.
- Harris S. George (2011), Military Coups and Turkish Democracy 1960 – 1980, στο Turkish Studies, Vol. 12, No. 2, DOI: 10.1080/14683849.2011.573181.
- Hartwig Ines, “The Black Sea Economic Cooperation Process”, Archive of European Intergration University of Pittsburgh, http://aei.pitt.edu/812/1/scop97_1_2.pdf, (Πρόσβαση: 18 Ιουνίου 2017).
- Heper Metin (2001), Turkey: Yesterday, today and tomorrow, στο Southeast European and Black Sea Studies, Vol. 1, No. 3, DOI: 10.1080/14683850108454650.
- History State Government, Key milestones – 1961-1968 – The Cuban Missile Crisis, October 1962, <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/cuban-missile-crisis>», (Πρόσβαση: 16 Νοεμβρίου 2016).
- Hopmann Terrence Philip (2009), Constituting a reunified Cyprus: a view from the USA, στο Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 11, No. 4, DOI: 10.1080/19448950903382048.
- International Journal of Economics and Financial Issues, The effects of the Marshall Plan to the Development of the Agricultural Sector in Turkey, the 1948-1953 Period, <http://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/765/pdf>, (Πρόσβαση: 6 Νοεμβρίου 2016).
- Kalaycıoğlu Ersin (2012), Kulturkampf in Turkey: The Constitutional Referendum of 12 September 2010, στο South European Society and Politics, Vol. 17, No. 1, DOI: 10.1080/13608746.2011.600555.
- Kalaycıoğlu Ersin (2015), Turkish Popular Presidential Elections: Deepening Legitimacy Issues and Looming Regime Change, στο South European Society and Politics, Vol. 20, No. 2, DOI: 10.1080/13608746.2015.1046264.
- Karpat H. Kemal (1972), Political developments in Turkey, 1950-70, στο Middle Eastern Studies, Vol. 8, No. 3, DOI: 10.1080/00263207208700214.
- Kemahloğlu Özge (2015), Wings of change? The June 2015 Parliamentary Election in Turkey, στο South European Society and Politics, Vol. 20, No. 4, DOI: 10.1080/13608746.2015.1115581.

- Knight Jonathan (1977), America's international guarantees for the straits: prelude to the Truman doctrine, στο Middle Eastern Studies, Vol. 13, No. 2, DOI: 10.1080/00263207708700348.
- Koç Malike Bileydi, "Reflections on the Davos Crisis in the Turkish Press and the Views of Opinion Leaders of the Turkish Jews on the Crisis", Taylor & Francis Journal 25 Νοεμβρίου 2011, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14683849.2011.604207>, (Πρόσβαση: 16 Μαΐου 2017).
- Lang Arabella, "Turkey's 2015 Elections: a change of direction?", House of Commons Library, House of Commons Library 10 Ιουνίου 2015, <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7226>, (Πρόσβαση 11 Απριλίου 2017).
- McDonald Robert (1988), Alliance problems in the Eastern Mediterranean – Greece, Turkey and Cyprus: Part II, στο The Adelphi Papers, Vol. 28, No. 229, DOI: 10.1080/05679328808457572.
- Migdalovitz Carol, "Israel's Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and its Aftermath", Congressional Research Service 23 Ιουνίου 2010. <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R41275.pdf>, (Πρόσβαση: 20 Μαΐου 2017).
- Migdalovitz Carol, Turkey's 2007 Elections: Crisis of Identity and Power, Congressional Research Service Ιούλιος 2007, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL34039.pdf>, (Πρόσβαση: 19 Μαρτίου 2017).
- Narli Nilüfer (2000), Civil – military relations in Turkey, στο Turkish Studies, Vol. 1, No. 1, DOI: 10.1080/14683840008721223.
- Özdemir Hikmet, "The Turkish – American relations Toward 1960 Turkish Revolution", Ankara Üniversitesi – Siyasal Bilgiler Fakültesi, http://www.politics.ankara.edu.tr/yearbookdizin/dosyalar/MMTY/31/10_hikmet_ozdemir.pdf, (Πρόσβαση: 19 Ιουνίου 2017).
- Özsel Dogancan-Öztürk Armagan – İnce Onur Hilal (2013), A Decade of Erdogan's JDP: Ruptures and Continuities, στο Critique, Vol. 41, No. 4, DOI: 10.1080/03017605.2013.876817.
- Park Bill (2008), Turkey's Deep State – Ergenekon and the Threat to Democratization in the Republic, στο The RUSI Journal, Vol. 153, No. 5, DOI: 10.1080/03071840802521937.
- Park Bill (2008), Turkey's Deep State, στο The RUSI Journal, Vol. 153, No. 5, DOI: 10.1080/03071840802521937.
- Patten A. Howard (2008), The Genesis of Turkish Views on Partition and Conciliation, στο Israel Affairs, Vol. 14, No. 3, DOI: 10.1080/13537120802127788.
- Sayarı Sabri & Hasanov Alim (2008), The 2007 Elections and Parliamentary Elites in Turkey: The emerge of a New Political Class?, στο Turkish Studies, Vol. 9, No. 2, DOI: 10.1080/14683840802012108.

- Sayarı Sabri (2010), Political Violence and Terrorism in Turkey, 1976-80: A Retrospective Analysis, στο Terrorism and Political Violence, Vol. 22, No. 2, DOI: 10.1080/09546550903574438.
- Sayarı Sabri (2013), New Directions on Turkey – USA Relations, στο Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 15, No. 2, DOI: 10.1080/19448953.2013.775022.
- Sencer Muzaffer, “ From the Constitution of 1961 to the Constitution of 1982”, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Estitüsü, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/ffa59ca90e81a1e_ek.pdf?dergi=Turkish%20Yearbook%20of%20Human%20Rights, (Πρόσβαση: 11 Ιουνίου 2017)
- Seydi Süleyman (2010), Turkish – American Relations and the Cuban Missile Crisis, 1957 – 63, στο Middle Eastern Studies, Vol. 46, No. 3, DOI: 10.1080/00263201003666035.
- Sütçü Güliz (2011), Playing the Game of Democracy Through the Electoral Mechanism: The Democratic Party Experience in Turkey, στο Turkish Studies, Vol. 12, No. 3, DOI: 10.1080/14683849.2011.604560.
- Tanır İlhan, “How the Arab Spring is Transforming Turkish American Relations, Fall 2011”, Turkish Policy Quarterly 5 Δεκεμβρίου 2011, <http://turkishpolicy.com/article/450/how-the-arab-spring-is-transforming-turkish-american-relations-fall-2011>, (Πρόσβαση 23 Μαΐου 2017).
- Taşkın Burcu (2015), Voter Turnout in Turkey’s Parliamentary and Local Elections (1950 – 2014): Does participation Increase when competition decreases?, στο Turkish Studies, Vol. 16, No. 4, DOI: 10.1080/14683849.2015.1101350.
- The AKP’s Foreign Policy: The Misnomer of ‘Neo – Ottomanism’ , The Washington Institute 24 Απριλίου 2009, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-akps-foreign-policy-the-misnomer-of-neo-ottomanism>, (Πρόσβαση: 4 Ιουλίου 2017).
- The Bagdad Pact (1955) and the Central Treaty Organization (CENTO), U.S. Department of State Archive, <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/lw/98683.htm>, (Πρόσβαση: 20 Ιουνίου 2017).
- The efforts of the Iraq War on the U.S. – Turkish Relationship, Council on Foreign Relations 6 Μαΐου 2003, <http://www.cfr.org/turkey/effects-iraq-war-us-turkish-relationship/p6024>, (Πρόσβαση: 28 Απριλίου 2017).
- The Eisenhower Doctrine, Taylor & Francis Journal 15 Απριλίου 2008, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00358535708452055>, (Πρόσβαση: 5 Ιουνίου 2017).
- Türkmen Füsün (2009), Turkish – American Relations: A Challenging Transition, στο Turkish Studies, Vol. 10, No. 1, DOI: 10.1080/14683840802648729.
- Ülgen Sinan, “How will Turkey’s failed coup affect relations with the US and Europe?”, World Economic Forum 19 Ιουλίου 2016, <https://www.weforum.org/agenda/2016/07/how-will-turkeys-failed-coup-affect-relations-with-the-us-and-europe>, (Πρόσβαση: 14 Ιουνίου 2017).

- Yeşilada A. Birol (2016), The future of Erdoğan and the AKP, στο Turkish Studies, Vol. 17, No. 1, DOI: 10.1080/14683849.2015.1136089.
- Yılmaz Şuhnaz (2012), Turkey's quest for NATO membership: the institutionalization of the Turkish – American alliance, στο South European and Black Sea Studies, Vol. 12, No. 4, DOI: 10.1080/14683857.2012.741844.

III. Άρθρα σε εφημερίδες

- Arab Spring: Timeline of an African and Middle East rebellions, Telegraph 21 Οκτωβρίου 2011, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8839143/Arab-Spring-timeline-of-the-African-and-Middle-East-rebellions.html>, (Πρόσβαση 23 Μαΐου 2017).
- Ayla Jean Yachley, “Turkey opposes NATO operation in Libya”, Reuters 14 Μαρτίου 2011, <http://www.reuters.com/article/us-libya-turkey-idUSTRE72D49D20110314>, (Πρόσβαση: 1 Ιουνίου 2017).
- Ayvazoğlu Erkut, “Adnan Menderes and the transition to Democracy”, Daily Sabah 14 Μαΐου 2014, <http://www.dailysabah.com/opinion/2014/05/13/adnan-menderes-and-the-transition-to-democracy>, (Πρόσβαση: 27 Οκτωβρίου 2016).
- BBC news UK, Middle East – Lesson from history: 1955 Baghdad Pact, Στον ιστότοπο: «http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2801487.stm», Πρόσβαση: 14 Νοεμβρίου 2015.
- Bennhold Katrin, “Leaders of Turkey and Israel Clash at the Davos Panel”, The New York Times 29 Ιανουαρίου 2009, http://www.nytimes.com/2009/01/30/world/europe/30clash.html?_r=0, (Πρόσβαση: 14 Μαΐου 2017).
- Borger Julian, “Turkey requests extradition of Fethullah Gülen but not for coup attempt, says US”, The Guardian 24 Αυγούστου 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/23/turkey-fethullah-gulen-extradition-request-joe-biden-ergodan>, (Πρόσβαση: 3 Ιουλίου 2017).
- Brownie Ryan, “Why Turkey’s coup attempt matters big time for the United States”, CNN 16 Ιουλίου 2017, <http://edition.cnn.com/2016/07/16/politics/how-turkey-coup-affects-us-and-nato/index.html>, (Πρόσβαση: 14 Ιουνίου 2017).
- Castle Stephen, “Recep Tayyip Erdogan: ‘Taking part in the EU will bring harmony of civilizations – it is the project of the century’”, Independent 13 Δεκεμβρίου 2004, <http://www.independent.co.uk/news/people/profiles/recep-tayyip-erdogan-taking-part-in-the-eu-will-bring-harmony-of-civilisations-it-is-the-project-of-24489.html>, (Πρόσβαση: 18 Μαρτίου 2017).
- Come back call from Davos to Turkish Prime Minister, Hürriyet Daily News 22 Ιανουαρίου 2013, <http://www.hurriyetdailynews.com/come-back-call-from-davos-to-turkish-prime-minister.aspx?pageID=238&nID=39623&NewsCatID=344>, (Πρόσβαση: 3 Ιουλίου 2017).

- Dialogue between Erdoğan and Peres, Hürriyet Daily News 31 Ιανουαρίου 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/dialogue-between-erdogan-and-peres-10895599>, (Πρόσβαση: 15 Μαΐου 2017).
- DPA & Haaretz, “Erdoğan slams Obama for Silence on Israel’s Gaza Flotilla Raid”, Haaretz 10 Σεπτεμβρίου 2011, <http://pre.haaretz.com/news/diplomacy-defense/erdogan-slams-obama-for-silence-on-israel-s-gaza-flotilla-raid-1.383618>, (Πρόσβαση: 20 Μαΐου 2017).
- Erdoğan triumphs – with plenty of help from his enemies, The Economist 7 Νοεμβρίου 2002, <http://www.economist.com/node/1433284>, (Πρόσβαση: 4 Μαρτίου 2017).
- Güngö İzgi r, “The Davos Clash of silly-vizations”, Hürriyet 31 Ιανουαρίου 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/the-davos-clash-of-silly-vizations-10895582>, (Πρόσβαση: 16 Μαΐου 2017).
- HDN, “Condoleezza Rice in Ankara: An hour and 10 minutes meeting with Erdoğan”, Hürriyet Daily News 27 Απριλίου 2006, <http://www.hurriyetdailynews.com/condoleezza-rice-in-ankara-an-hour-and-10-minutes-meeting-with-erdogan.aspx?pageID=438&n=condoleezza-rice-in-ankara-an-hour-and-10-minutes-meeting-with-erdogan-2006-04-27>, (Πρόσβαση: 15 Μαΐου 2017).
- Hubbard Ben – Sanger E. David, “Russia, Iran and Turkey meet for Syria talks, excluding US.”, NY Times 20 Δεκεμβρίου 2016, https://www.nytimes.com/2016/12/20/world/middleeast/russia-iran-and-turkey-meet-for-syria-talks-excluding-us.html?_r=0, (Πρόσβαση: 8 Ιουνίου 2017).
- Hürriyet Daily News, Menderes and Turkey’s NATO membership, <http://www.hurriyetdailynews.com/menderes-and-turkeys-nato-membership.aspx?pageID=438&n=menderes-and-turkeys-nato-membership-1998-09-20>, Τελευταία επίσκεψη 7/11/2016.
- Incirlik commander among those detained over Turkish coup plot: government official, Reuters 17 Ιουλίου 2016, <http://www.reuters.com/article/us-turkey-security-arrests-incirlik-idUSKCN0ZX0HD>, (Πρόσβαση: 16 Ιουνίου 2017).
- Kingsley Patrick & Abdul Ghaith – Ahad, “Military coup attempted in Turkey against Erdoğan government”, The Guardian 16 Ιουλίου 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/15/turkey-coup-attempt-military-ankara-istanbul>, (Πρόσβαση: 8 Απριλίου 2017).
- Korean War Facts, CNN Library 10 Ιουνίου 2017, <http://edition.cnn.com/2013/06/28/world/asia/korean-war-fast-facts/index.html>, (Πρόσβαση: 19 Ιουνίου 2017).
- MacAskill Ewen –Goldenberg Suzanne –Schor Elana, “Barack Obama to be America’s first black President”, The Guardian 5 Νοεμβρίου 2008, <https://www.theguardian.com/world/2008/nov/05/uselections20084>, (Πρόσβαση: 10 Μαΐου 2017).

- Military coup in Turkey: What we know now, USA today 16 Ιουλίου 2016, <https://www.usatoday.com/story/news/world/2016/07/16/military-coup-turkey-what-we-know-now/87171074/>, (Πρόσβαση: 8 Απριλίου 2017).
- Moore Molly, “Premier Says Turkey Is Ready For Split With U.S. Over Kurds”, Washington Post 13 Οκτωβρίου 2017, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/10/12/AR2007101202260.html>, (Πρόσβαση: 10 Μαΐου 2017).
- PM’s covered drones, already at Incirlik base, Hürriyet Daily News 11 Νοεμβρίου 2011, <http://www.hurriyetdailynews.com/pms-coveted-drones-already-at-incirlik-base.aspx?pageID=238&nID=6970&NewsCatID=338>, (Πρόσβαση: 6 Ιουνίου 2017).
- Sherwood Harriet– MacAskill Ewen, “Netanyahu apologizes to Turkish PM for Israeli role in Gaza flotilla raid”, The Guardian 22 Μαρτίου 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/mar/22/israel-apologises-turkey-gaza-flotilla-deaths>, (Πρόσβαση: 20 Μαΐου 2017).
- Stephens Michael –Steins Aaros, “The YPG: America’s New best friend? ”, Al Jazeera 28 Ιουνίου 2015, <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/06/ypg-america-friend-isil-kurds-syria-150627073034776.html>, (Πρόσβαση: 10 Ιουνίου 2017).
- Tait Robert & MacAskill Ewen, “Turkey threatens ‘serious consequences’ after US vote on Armenian Genocide”, The Guardian 5 Μαρτίου 2010, <https://www.theguardian.com/world/2010/mar/05/turkey-us-vote-armenian-genocide>, (Πρόσβαση: 27 Μαΐου 2017).
- Temper tantrums, The Economist 5 Φεβρουαρίου 2009, <http://www.economist.com/node/13059789>, (Πρόσβαση 20 Μαΐου 2017).
- Timeline of Gezi Park protests, Hürriyet Daily News 6 Ιουνίου 2013, <http://www.hurriyetdailynews.com/timeline-of-gezi-park-protests-.aspx?pageID=238&nID=48321&NewsCatID=341>, (Πρόσβαση 4 Απριλίου 2017).
- Turkey backs NATO command of Libya operations, Aljazeera 24 Μαρτίου 2011, <http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/03/2011324185612655172.html>, (Πρόσβαση: 3 Ιουνίου 2017).
- Turkey considers closing İncirlik airbase, Yeni Şafak 20 Φεβρουαρίου 2016, <http://www.yenisafak.com/en/news/turkey-considers-closing-incirlik-airbase-2419379>, (Πρόσβαση 9 Ιουνίου 2017).
- Turkey divided more than ever by Erdogan’s Gezi Park crackdown, The Guardian 20 Ιουνίου 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/20/turkey-divided-erdogan-protests-crackdown>, (Πρόσβαση 5 Απριλίου 2017).
- Turkey election: Ruling AKP regains majority, BBC 2 Νοεμβρίου 2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-34694420>, (Πρόσβαση: 10 Απριλίου 2017).
- Turkey marks 1960 military coup d’ etat, Daily Sabah 27 Μαΐου 2014, <https://www.dailysabah.com/turkey/2014/05/28/turkey-marks-1960-military-coup-detat>, (Πρόσβαση: 2 Ιουλίου 2017).

- Turkey opposes any NATO operation in Libya, Daily Sabah World 14 Μαρτίου 2011, https://www.dailysabah.com/world/2011/03/14/turkey_opposes_any_nato_operation_in_libya, (Πρόσβαση: 1 Ιουνίου 2017).
- Turkey ruling AKP loses majority in surprise result, BBC 7 Ιουνίου 2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-33042284>, (Πρόσβαση 9 Απριλίου 2017).
- Turkey’s failed coup attempt: All you need to know, Al Jazeera 30 Δεκεμβρίου 2016, <http://www.aljazeera.com/news/2016/12/turkey-failed-coup-attempt-161217032345594.html>, (Πρόσβαση 10 Ιουνίου 2017).
- Tyson Scott Ann and Wright Robin, “U.S. Helps Turkey Hit Rebel Kurds in Iraq”, Washington Post 18 Δεκεμβρίου 2007, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/12/17/AR2007121702150.html>, (Πρόσβαση: 12 Μαΐου 2017).
- What is Islamic State? , BBC News 2 Δεκεμβρίου 2015, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29052144>, (Πρόσβαση: 7 Ιουνίου 2017).

IV. Διπλωματικές Εργασίες

- Afacan İsa, *Turkish American Relations in the Post-Cold War Era 1990-2005*, διπλωματική εργασία, Florida International University, Miami - Florida, 31 Μαρτίου 2011.
- Akgul Turgut, “An analysis of the 1964 Johnson Letter: Lessons for the 2003 Iraq Crisis, Turkish – American relations, and Global Power-Regional Partner Interactions, Naval post-Graduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2004.
- Carver M. Michael, “*A correct and progressive road*”: *U.S. – Turkish relations , 1945-1964*, διπλωματική εργασία, Graduate College of Bowling Green State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy, Μάιος 2011.
- Eryilmaz Omer, *Turkey in the triangle of the 1950-1960 era , the 1960 military coup, and the 1961 Constitution*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Μάρτιος 2014.
- Işıklar Güngör Ali, *An Analysis of Turkish American Relations: Improvement or Deterioration*, διπλωματική εργασία, Naval postgraduate School, Monterey – California, Δεκέμβριος 2008.
- Kalkan Mehmet, *The Relations of the United States and Turkey during the Menderes administrations and coup d’ etat* , διπλωματική εργασία, Graduate Faculty of Texas Tech University, August 2007.
- Lawrence Christie, *U.S. – Turkish Relations: Re-situating the “Kurdish Question”*, διπλωματική εργασία, Sanford School of Public Policy Duke University – Durham North Carolina, 2016.

- Sletten L. Amy, *Reluctant Partnership: An analysis of the Turkish Parliament's Decision on March 1, 2003*, διπλωματική εργασία, The Graduate School of International Relations of Middle East Technical University, Άγκυρα: Δεκέμβριος 2007.

V. Επίσημες ιστοσελίδες φορέων / οργανισμών

- Marking 60 years of membership, North Atlantic Treaty Organization 16 Φεβρουαρίου 2012, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_84445.htm, (Πρόσβαση: 17 Ιουνίου 2017).
- Office of the Press Secretary, “President Bush and Prime Minister Tayyip Erdogan Discuss Global War on Terror”, The White House – President George W. Bush 5 Νοεμβρίου 2007, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/11/20071105-3.html>, (Πρόσβαση: 12 Μαΐου 2017).
- Office of the Press Secretary, “President Bush meets with President Gul of Turkey”, The White House – President George W. Bush 8 Ιανουαρίου 2008, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/01/20080108-3.html>, (Πρόσβαση 10 Μαΐου 2017).
- Organization – What is NATO – Basic Points, <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html>, (Πρόσβαση: 7 Νοεμβρίου 2016).
- Security Council imposes Additional Sanctions on Iran, Voting 12 In Favor to 2 Against, with 1 Abstention”, United Nations 9 Ιουνίου 2010, <https://www.un.org/press/en/2010/sc9948.doc.htm>, (Πρόσβαση: 1 Ιουνίου 2017).
- The Bagdad Pact becomes the Central Treaty Organization (CENTO), North Atlantic Treaty Organization 3 Νοεμβρίου 2008, http://www.nato.int/cps/en/SID-258691E5-EBFA9917/natolive/news_17696.htm, (Πρόσβαση: 25 Ιουνίου 2017).
- Turkish reaction to President Johnson’s Letter to Prime Minister Inonu, CIA 6 Ιουνίου 1964, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000615268.pdf, (Πρόσβαση: 20 Ιουνίου 2017).
- US Department of State – Archive, The Baghdad Pact (1955) and the Central Treaty Organization (CENTO), <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/lw/98683.htm>, (Πρόσβαση: 13 Νοεμβρίου 2016).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	σελ. 1
Πρόλογος.....	σελ. 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Εσωτερική κατάσταση στην Τουρκία 1950 – 1960.....	σελ. 6
1.1 Το πρώτο βήμα προς την Δημοκρατία.....	σελ. 6
1.2 Τα πρώτα χρόνια της Δημοκρατίας.....	σελ. 10
1.3 Η εσωτερική κατάσταση μετά τις εκλογές του 1954.....	σελ. 13
1.4 Τα γεγονότα πριν το πραξικόπημα του 1960.....	σελ. 16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Σχέσεις Τουρκίας – ΗΠΑ κατά την δεκαετία του 1950....	σελ. 20
2.1 Οι σημαντικότερες εξελίξεις λίγο πριν την αρχή της Δεκαετίας.....	σελ. 20
2.2 Οι τουρκο – αμερικανικές εξελίξεις από την αρχή της δεκαετίας έως την ένταξη της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ.....	σελ. 27
2.3 Η «χρυσή περίοδος» των τουρκο – αμερικανικών σχέσεων...	σελ. 32
2.4 Τα πρώτα σημάδια της απομάκρυνσης μεταξύ Άγκυρας και Ουάσινγκτον.....	σελ. 40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Γεγονότα που μεσολάβησαν για την αλλαγή κλίματος των τουρκο – αμερικανικών σχέσεων μεταξύ 1960 και 2000.....	σελ. 44
3.1 Δεκαετία 1960.....	σελ. 44
3.2 Δεκαετία 1970.....	σελ. 50

3.3 Δεκαετία 1980.....	σελ. 53
3.4 Δεκαετία 1990.....	σελ. 56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η εσωτερική κατάσταση στην Τουρκία κατά την περίοδο 2005 – 2015.....	σελ. 59
4.1 Γεγονότα που σημάδεψαν το ξεκίνημα της νέας χιλιετίας.....	σελ. 59
4.2 Τα πρώτα χρόνια του Erdoğan στην εξουσία από τις εκλογές του 2002.....	σελ. 62
4.3 Πολιτικές εξελίξεις πριν και μετά την δεύτερη νίκη του AKP στις εκλογές του 2007.....	σελ. 66
4.4 Έναρξη περιόδου πλήρους αναδιάρθρωσης και μετασχηματισμού της Τουρκίας και τα αποτελέσματα των εκλογών του 2011.....	σελ. 70
4.5 Οι εκλογές του Ιουνίου του 2015 και οι επερχόμενες αλλαγές.....	σελ. 72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Τουρκο – Αμερικανικές σχέσεις κατά την δεκαετία 2005 – 2015.....	σελ. 76
5.1 Αναφορά στον Πόλεμο του Ιράκ του 2003 – Γεγονός σταθμός στην σχέση των δυο χωρών.....	σελ. 76
5.2 Η δημιουργία νέων πεποιθήσεων και πολιτικής της Τουρκίας κατά την περίοδο 2005 – 2010, δημιουργεί έδαφος για μια περίοδο προβλημάτων και εντάσεων	σελ. 80
5.2.1 Γεγονότα που απασχόλησαν τις τουρκο – αμερικανικές σχέσεις σχετικά με το Κουρδικό Ζήτημα κατά την περίοδο 2005 – 2010.....	σελ. 82
5.2.2 Το μεγάλο αγκάθι της περιόδου 2005 – 2010 στις τουρκο – αμερικανικές σχέσεις ονόματι, Ισραήλ.....	σελ. 88

5.3 Τουρκο – αμερικανικές σχέσεις κατά την περίοδο 2010 – 2015 και η επιρροή των Μεσανατολικών εξελίξεων σε αυτές.....	σελ. 95
Συμπεράσματα.....	σελ. 104
Επίλογος.....	σελ. 110